

1. 01-06-2022

Et Centrum-Venstre Tidsskrift

Indholdsfortegnelse:

- 1. Leder; Paradokser, (s. 3-7)**
- 2. Begrebet; Demokrati versus autokrati, (s. 8-19)**
- 3. De enorme uligheder er en bombe under udviklingen; Niels Boel interview med Thomas Piketty, (20-34)**
- 4. Putins anakronistiske krig; Carsten Jensen interview med Bertel Heurlin, (35-43)**
- 5. Ukrainekrigen, de globale styrkeforhold og venstrefløjens dilemma; Morten Ougaard, (44-59)**
- 6. Det är dåreaktig af Sverige och Finland att gå med i Nato; Jan Øberg, (60-66)**
- 7. Er revolutionær europæisk føderalisme stadig relevant i dag, Rasmus Nørlem Sørensen, (67-70)**
- 8. Kynismens Triumf; Serge Halimi, (71-76)**
- 9. Vi skulle så gerne; Serge Halimi, Benoît Breville. (77-84)**

Leder

Modsætninger og paradokser

Af Jan Helbak, medl. af Kritisk Debats redaktion

I en omvæltningstid, hvor grundstrukturer, grundopfattelser og verdensanskuelser ikke længere er mejslet i granit, bliver en række hidtil usete eller oversete modsætninger og paradokser ofte synlige.

Det præger også dette nummer af Kritisk Debat, hvor der endog er meget store afstande mellem de fælles forståelser artiklerne imellem. På den måde kan man sige, at nummeret er indfældet i sin umiddelbare samtid og godt for det!

Udenfor raser uenighederne om hvad som helst. Paradoksernes kø vokser.

USA har sammen med EU's ledere inklusive den danske statsminister og hele hendes ministerium argumenteret heftigt for nødvendigheden af at opbygge en front af demokratier mod en anden front af autokratier, hvor den aktuelle anledning selvfølgelig er Ruslands invasion af Ukraine. Når man så gør regnebrættet op og underkaster fronten en tættere gennemgang, kan det ikke skjules, at adskillige autoritære styrer/magthavere fylder op i fronten af demokratier. (eksempelvis når frontens stemme skal afgives i FN). Det må siges at være et paradoks.

Ca. 30 vestlige lande har vedtaget de mest vidtgående økonomiske og politiske sanktioner mod Rusland, verden nogen sinde har været vidne til. Nu overvejer man at anvende de indefrosne mia. dollar som Ruslands krigsskade erstatning til Ukraine. Problemet er blot, som det er kommet frem på verdenselitens topmøde i Davos, at det indebærer et fundamentalt brud med respekten for ejendomsretten. Et skridt flere ledende økonomer og industri- og bankfolk advarer kraftigt imod, fordi konsekvenserne er uoverskuelige. Endnu et paradoks.

Allerede nu er vi vidne til en heftig aktivitet på de finansielle markeder og i regeringskontorerne udenfor USA og Europa. Opgaven og målet er at opbygge alternative finansielle kapitalstrukturer til dollaren, Swiftsystemet, direkte investeringer og kontrol med forsyningskæder. Det drejer sig om at gøre sig mindre sårbar overfor USA's dollardominans. Hvad der virker nu, kan få den modsatte virkning i overmorgen. Et ikke ukendt historisk paradoks.

Under den spektakulære iscenesættelse af samlingen i den vestlige front skabes uro i undergrunden – udenfor fronten, hvis udvikling lige nu er uforudsigelig. Både USA, EU, Rusland og Kina har kastet sig ud i en frenetisk aktivitet for at skabe nye alliancer – både politiske, økonomiske og militære. Men på trods af deres aritmetiske volumen er de nye alliancer både uprøvede, skrøbelige og fyldt med kynisk opportunistik. Både fronten af demokratier og Kina og Rusland tæller kun på regnebrættet i Afrika, i Mellemøsten og i Asien kun, for så vidt de hver især fremmer helt snævre nationale interesser. Det større politiske og ideologiske modsætningsforhold er for mange af verdens lande at regne som ren luksus.

Herhjemme er vi i den sidste måned været vidne til et ganske interessant paradoks. I Hjortsagen er det blevet de liberales lod at forsvare folkets suverænitet. Dvs. parlamentets demokratiske suverænitet overfor retssystemet, den ”dybe stat” og regeringen. Og omvendt regeringens lod at afkræve Folketingsmedlemmernes afstemning i blinde. Noget der ellers hører konspirationsteoriene og de autoritære stater til – af hensyn til rigets og statens sikkerhed. Nu har Folketingets partier i årevis og politologer i årtier berømmet det repræsentative system, som det af alle systemer i verden, der er bedst til at løse konflikter og modsætninger i samfundet gennem åben debat og oplyst afstemning. Og så er det en socialdemokratisk og ikke en liberal regerings hensigt at skrotte den samfundsattribut for at imødekomme en rigsadvokats indstilling og et efterretningsvæsens påstande. Det må karakteriseres som en spændende paradoks med vidtrækkende konsekvenser i et samfund, hvor demokratiet i øvrigt knager i fugerne. Blot skammeligt, at det meste af den hjemlige verdenspresse diskuterer sagen, som enten en ”red Hjort sag” eller som en mistillidserklæring til retssystemet, hvor det først og fremmest er et spørgsmål om, at folkets repræsentanter, som det sig hør og bør i et demokrati, har valgt at forsvare parlamentets suverænitet og det enkelte parlamentsmedlems umistelige ret til at opnå indsigt i, hvad han/hun skal stemme om.

Men ovennævnte paradoks skal skam ikke stå alene. Samme dag, som Kritisk Debat udkommer, stemmes der om afskaffelse eller bevarelse af Danmarks forsvarsforbehold. Ikke at det ikke kan være fornuftigt af afskaffe forbeholdet eller for den skyld bevare det. Problemet er, at vi savner de reelle begrundelser for den ene eller den anden position, hvorfor en så vigtig afstemning i den aktuelle situation bliver ligegyldig.

Nu har næsten alle landes regeringer i det europæiske forsvarssamarbejde kastet al energi ind i at efterkomme amerikanernes krav om yderligere at afgive suverænitet og styrke det amerikansk dominerede Nato. De samme landes regeringer afsværger højlydt enhver tanke om opbygningen af en fælles EU hær

til værn for Europa og støtte til EU's vedtagne strategi – ”offensive autonomi” – på verdensmarkedet. Så spørgsmålet melder sig uundgåeligt; drejer afstemningen sig om at fjerne forbeholdet for Danmarks deltagelse i en ”sidevogn” til Nato, eller bliver Danmark med opgivelse af forbeholdet indlemmet i underliggende og skjulte bestræbelser for at frigøre EU fra amerikansk dominans, når stormen har lagt sig. Man bør i den forbindelse lytte nøje til de mange modstridende udmeldinger (mellem linjerne) fra Berlin, Paris og Rom og sammenholde dem med de mere konsistente og åbenlyse reaktioner fra de samme landes ledere, da Trump residerede i Det Hvide Hus.

Det største paradoks er nok, at mens der blæses til samling i den ene front, bidrager den samme samling til at øge de globale modsætninger og skabe flere nye fronter og især regionale opdelinger af verdenskapitalismen. De modsætninger øges yderligere af, at de vestlige demokratiers sanktionspolitik har bidraget til at fremprovokere Ruslands kyniske blokade af Ukraines korneksport, hvad der først og fremmest rammer de fattigste lander og puster til de i forvejen store politiske og sociale spændinger og bremses for demokratiseringsprocesserne. Samme sanktionspolitik strammer energiforsyningen til bristepunktet bl.a. i Europa, hvilket også omsætter sig i sociale spændinger, der ikke over en længere periode kan holdes nede af patriotisk solidaritet med fronten mod Rusland.

Især ikke, hvis den eneste kur på den faretruende inflationære spiral, viser sig at være ”Paul Volker løsningen”: radikal pengepolitisk stramning gennem stejl rentestigning og efterfølgende recession. Men det er de overvejelser, der overvejes i centralbankernes kontorer og indfældes i de bløde linjer fra centralbankcheferne.

Eller sagt på en anden måde er vi der, hvor verden kun kan forekomme styrbar og alle de aktuelle modsætninger og paradokser alene opleves som forbigående – kollateral dammage – hvis man tilskriver det liberale verdenssyn samme status som den katolske kirkes frem til perioden op til reformationen og Luthers udfordring af Pavens og den kirkelige ortodoksi overøvrighed i 1517.

Men det vil nok i den nære historiske tid vise sig at være et forkert historisk sats. Modsætningerne og paradokserne hører om nogen en opbrudstid til, og fungerer som sådan som vores politiske kanariefugl i minegangenes mørke. Af samme grund hilser vi de mange spændende artikler i Kritisk Debat velkommen.

Nummeret indledes med et interview med Thomas Piketty, hvor han advarer mod fremvæksten af en aggressiv neonationalisme, som reaktion mod den neoliberale globalisering og den ekstreme ulighed som konsekvens. Modgiften er markant omfordeling af indtægter og formuer gennem verdensskat og et fælles skatteregime i EU. Men hvilke kræfter, der skal stå i spidsen for omvæltningerne, kender vi kun de vage omrids af. Især når Melenchons (La Franche insoumise) store fremgang i det franske præsidentvalg ikke ligefrem slog offensivt til lyd for en europæisk samling af de undertrykte klasser for en social demokratisering af EU. Det fremgår meget klart af artiklen Halimis artikel om det franske valg. Vi venter stadig på den forandringskraft, der skal omsætte Pikettys spændende forslag.

Spændvidden i nummeret kommer nok tydeligst frem mellem interviewet med Bertel Heurlin og hans politologisk vinklede analyse af de aktuelle geopolitiske konturer, Morten Ougaards økonomisk vinklede artikel om de globale styrkeforhold og Ukrainekrigen og Jan Øbergs sikkerhedspolitisk vinklede kritiske kommentarer til Sveriges og Finlands ansøgning om medlemskab af Nato. Jan Øbergs præmis er paradoksal. I hans vinkel har udvidelsen af Nato over flere årtier bidraget til at presse Rusland og skabe den nuværende konflikt, og vil med Sveriges og Finlands optagelse yderligere spærre for en egentlig holdbar sikkerhedsstruktur i hele Europa inklusive Rusland og de tilgrænsende stater.

Rasmus Nørlem leverer et vigtigt bidrag til beskrivelsen af paradoksernes spil på bordene med artiklen om Ventotene dokumentets mulige aktualitet i dag. Kritisk Debat har over to numre bragt hele dokumentet ud fra den betragtning, at det er et af de mest sammenhængende bud på et EU som en fremtidig socialistisk og sikkerhedsskabende føderation. Altså forudsætningen for en samlet europæisk sikkerhedsstruktur.

Nu er dokumentet skrevet mellem 1941 og 1943 – altså midt under 2. Verdenskrig – som et opgør med fascismen men også som en grundlæggende kritik af kapitalismens og atomiseringen af Europa. Som Rasmus Nørlem skriver, skal man abstrahere fra retorikken og i højere grad anvende dokumentet som kompas for en fremtidig pragmatisk reformpolitik, hvor blandt andet demokratiseringen af EU's institutioner og processer står centralt.

Som ramme om en pragmatisk reformpolitik kan Ventotene dokumentet tages frem som alternativ forståelsesramme til den europæiske venstrefløjs uafklarede holdning til EU og manglende socialistisk reformstrategi. Som folkeligt alternativ til den europæiske elite i EU.

Den sidste artikel i nummeret er af ældre dato. Dvs. den er fra januar 2022 og er velvilligt stillet til rådighed af det norske Le Monde diplomatique. Artiklen er skrevet af Benoît Breville og Serge Halimi og handler hovedsageligt om den brede venstrefløjs tilbagegang gennem de sidste fyrré år, hvor den både praktisk politisk og teoretisk har tilpasset sig neoliberalt tankegods og i sin sociologiske konstitution fjernet sig fra arbejderklassen og ophøjet andre sociale grupper i samfundet til progressiv drivkraft.

En bevægelse med alvorlige politiske konsekvenser, hvor kritikken af kapitalismen er blevet middelklassens eklektiske kritik uden indre sammenhæng i det uoverskuelige hav af snævert interessebetonede temaer, der konstant popper op og stjæler medie billedet. Glemte og gemt af vejen er de klasser i samfundet, der står for den grundlæggende produktion og vedligehold af samfundet. Disse klassers kritik – den oprindelige socialistiske kritik – er blevet erklæret kondemneringsmoden og som sådan ubeboelig og ubrugelig. Men de forhold, som disse klasser oplever, og som der kun tales om som punktuelle sociale undtagelsestilstande, vil ikke gå væk. Og da disse bortgemte sociale klasser, lag og grupper ikke længere har en anerkendelsesværdig teori og verdensfortælling at tilslutte sig og samle andre klasser og sociale lag omkring, har de måtte tage til takke med den yderste højrefløjs pøbelretorik og bevægelsesmani. Det sidste ikke helt ulig venstrefløjens bevægelsesmani.

Hvad er så artiklens konklusion, og her spiller den op ad Rasmus Nørlems artikel om Ventotene dokumentets aktuelle relevans: At følge Friedrich Hayeks radikale brud med den lunkne borgerlige defensiv overfor socialismen og i nutiden vende strømmen og i stedet for socialdemokraternes og venstrefløjens usikre og famlende opgør med Hayeks ideologiske barn, neoliberalismen, vælge det radikale opgør og organisatorisk gendemokratisere og genopbygge partierne som bærere af opgøret og samlingen af arbejderklassen og middelklassen og frigøre sig fra illusionerne om de store massebevægelser, der hver gang kommer ud af intet og bevæger sig sammen sted hen.

Anskuet bagfra bringer dette nummer af Kritisk Debat fem artikler, der forsøger at trænge gennem de aktuelle konflikters tåger og etablere et overblik, der også holder i morgen for at afslutte med to artikler, som påtager sig den utaknemmelige opgave at diskutere, hvad der skal gøres, af hvem og hvordan.

Begrebet

Demokrati v Autokrati

Af Jan Helbak, medl. af Kritisk Debats redaktion

At krigen i Ukraine ikke længere kun handler om Ukraine, er efterhånden en fastslået kendsgerning. Det er en stedfortræderkrig, som nu indenfor en flersidighed af områder føres mellem Vestens "organiserede front af demokratier" mod autokratiske regimer – in casu Rusland og Kina. Kort sagt en verdensomspændende konfrontation mellem to fronter.

Tidligere under den kolde krig var modstillingen: "den fri verden mod det kommunistiske imperium" eller under Reagan; "ondskabens imperium".

Selvfølgelig er der nu som tilforn tale om overfladiske buzzwords uden noget helt velafgrænset. De to begreber tjener som signalmarkører og pladsholdere for det gode og det onde. Ikke desto mindre er det en forpligtelse for den kritiske analyse at dekomponere brugen af de to begreber og konfrontere den overfladiske og primitive modstilling som grænsemarkører for, hvad der kan tales om, selv om det under det nuværende ophedede krigshysteri forventeligt kan være forbundet med marginalisering.

Neo-konservativ modstilling

Allerede i 1998 formulerede de neo-konservative grupperinger i det Republikanske parti i USA modstillingen mellem demokrati og autokrati som ramme for amerikansk udenrigspolitik. Bill Clinton administrationen blev af opportunistiske grunde nødt til at overtage konceptet. Efterfølgende trængte det strategiske koncept ind som styrende tænkning i den amerikanske administration og i den politikformulerende elite efter 2008.

Kun få måneder før (december 2021), russiske tropper invaderede Ukraine, forsøgte Biden at samle en række lande til en "demokrati konference" i Washington. I sig selv dementerede deltagerkredsen opfattelsen af, at det nye strategiske koncept indeholder et klart demokratibegreb. Flere af deltagerlandene kan ikke ligefrem siges at være demokratiske, men de fylder, når frontlinjerne skal trækkes op. I sin tid var heller ikke alle de lande, der under den kolde krig sluttede op bag alliancen af frie lande, specielt frie. Faktisk vare flere af landene diktaturer.

Det hører dog med, at Bidens demokratikonference i øvrigt ikke var møntet på Ruslands troppeopmarch, som havde været undervejs siden november men

i stedet på støtte til USA's opbygning af en alliance stærk nok til at inddæmme Kina, der som bekendt udgør USA's virkelige udfordrer og sandsynlige hovedmodstander i de kommende konfrontationer om verdensherredømmet. Forventeligt handlede konferencen ikke så meget om demokrati – især ikke om præcisering af begrebet – men mere om at formgive en front mod ”autokratiet” (læs Kina og delvist Rusland), som heller ikke blev nærmere defineret. Kort tid efter viste den amerikanske administration kortene ved i februar 2022 offentliggøre sit strategiske koncept for ”frontopbygning” i Stillehavet – Indo-Pacific Strategy – en ny demokratisk front til at inddæmme det autokratiske og ekspansive Kina.

Demokrati

Lad os derfor tage fat i de to begreber, selv om det i sig selv ikke ændrer det store her og nu, men hvor en debat om begreberne måske kan bidrage til at vaccinere mod det aktuelle diskursive tyranni og intellektuelle meningsløshed.

Begge begreber er i sig selv så åbne og bøjelige, at de kan anvendes fuldstændigt vilkårligt. Det har været tilfældet før og er det igen. Især begrebet autokrati er så flydende og upræcist, at det først og fremmest tjener som pladsholder for ikke-liberale demokratier, hvor begrebet illiberale demokrater i virkeligheden anvendes som en mellempoportional.

Men først det nøgterne blik på begrebet demokrati. Demokrati betyder ikke andet end folkestyre. Folket som suveræn i modsætning til at være undersåtter til en suveræn eller et ensemble af suveræne. Enevældig konge, despot, diktator eller enerådende juntaer. Autokrati betyder modsat ikke andet end fåmandsvælde. Men som sådan siger begrebet ikke noget om autokratiets tilblivelseshistorie, hvad der ikke er uden betydning. Autokratiet kan være resultatet af demokratiske valg, hvor folket har delegeret magten til nogle få.

I begge tilfælde repræsenterer begreberne et magtsystem, og i begge tilfælde udgår demokrati eller autokrati fra et bestemt samfundssystem, som indenfor nyere historisk tid er kapitalisme som produktions- og markedsform. Begrebernes politiske betydning og identitet som statssystem kan ikke løsriveres fra den samfundsstruktur, det er stat for og politisk system for.

Hvis vi så går lidt nærmere på de to begreber, og hvordan de anvendes, bliver deres betydningsmæssige tomhed indlysende, hvis de ikke relateres til helt bestemte historiske og aktuelle sociologiske kontekster.

Liberalt demokrati

Når præsident Joe Biden eller statsminister Mette Frederiksen bruger begreberne – eksempelvis begrebet demokrati – refererer de alene til liberalt demokrati. De tager for givet, at begrebet ”liberalt demokrati” har universel og udtømmende betydningsstatus og som et begreb, der afgrænser de liberale demokratier negativt overfor alle andre styreformere, som i dag forskelsløst rubriceres som illiberale (en elastisk og transformativ afgrænsningsmarkør) eller som autokratier. Som sådan er det næsten lykkedes at opløse begrebet socialisme ind i autokratikategorien. At socialdemokratierne nu er med på den vogn kan virke noget paradoksalt al den stund, socialdemokratierne (Internationalt og Europæisk) faktisk bekender sig til demokratisk socialisme. Altså en anden demokratiform end den liberale model, selv om det dog aldrig er lykkedes den socialdemokratiske bevægelse at give begrebet demokratisk socialisme et mere præcist og konsistent indhold. Begrebet blev i øvrigt til som en negativ og suggestiv afgrænsning overfor bolsjevismen og Sovjetkommunismen. Af samme grund er det liberale demokrati som grundbegreb langsomt og modstandsløst blevet overtaget af socialdemokratiet og afkoblet fra tvillingebegrebet – lighed. Dvs. demokrati som rene styreform og udvælgelsesteknik, sådan som det ligger i det liberale demokratis begreb, og som klarest er blevet beskrevet af økonomen Schumpeter i sin provokerende bog fra 1942 – *Capitalism, Socialism, Democracy*; som konkurrenceregler for udvælgelsen af den elite, der skal styre landet kombineret med et udbygget og kontrollerende retssystem. Her behandles nøgternt ”folkesuverænitets” opløsning i regulering af magtens udvælgelsesproces.

Her ses i øvrigt helt bort fra, at det amerikanske præsidentstyre og forfatning ligger i udkanten af, hvad begrebet demokrati kan rumme, idet bl.a. det forfatningsgivne retssystem hæver sig som autonom magt overfor både lovgivende og udøvende magt, hvilket sætter snævre grænse for folket som suveræn in casu parlamenternes repræsentation af suveræniteten.

Når sondringen mellem liberalt demokrati og parlamentarisme som magtsystem og samfundsnorm ikke er ligegyldig, hænger det sammen med de respektive forskellige styrker og integrationspotentialer, herunder dannelse af rammerne for klassekompromis. Det var kombinationen af det liberale demokratis formelle parlamentariske rammer, retssikkerheden og de almindelige borgerlige friheder og demokratiet og lighedsnormen som levet samfundsforn i civilsamfundet, der udgjorde de kapitalistiske samfunds styrke efter 2. Verdenskrig og faktisk helt frem til begyndelsen af de 21. århundrede. I den kombination udgjorde partierne, de korporative institutioner og de mange demokratiske styrede civilsamfundsorganisation grundlaget for et vist deltagelsesdemokrati, demokratiopdragelse og demokratisk politisk socialisering som

modvægt til det liberale markedselement i den liberale demokratiopfattelse. Uafgjortheden mellem de to demokratiopfattelsers virkningskraft hører med til forklaring af de kapitalistiske samfunds evne til at absorbere klassemod-sætningerne og fremstille samfundene som moderne afløsere på de ”gamle classesamfund”.

I den periode havde Schumpeter tilsyneladende ikke ret i sin påstand. Men det fik han, i og med arbejderbevægelsen med 70’erne som fødegang og gennem 80’erne kapitulerede overfor den neolibérale offensiv og atomisering af samfundene. Klasseforståelse, samfundsforståelse/bevidsthed blev afløst af markedsforståelse, markedsbevidsthed og dyrkelse af fantomet – individuel suverænitet. De liberale demokratiopfattelse slog igennem som enerådende fortolkning. Folket som suveræn – endskønt opdelt i konkurrerende klasser – mistede sin betydning. Folket blev til aggregeringen af selvberørende og egoistiske markedsagenter overført til det politiske liv, hvor nyttemaksimering for den enkelte eller atomiserede enheder blev grundlæggende drivkraft. Af samme grund mistede partierne betydning som andet end kampagnemaskiner. De forskellige civilsamfundsorganisationer blev til snævre lobbyinstitutioner, og selv om politikudviklingen stadig var klassebestemt, blev den gennemført som designerpolitik – hvor magterobrings målrationelitet var alt afgørende. Det strategiske perspektivs integrative potentialer og funktion blev erstattet af ideale værdipolitiske normer som statisk regulativ orden.

I den forstand har det liberale demokrati efter lanceringen af ”krigen mod terror i 2001” og efter finanskrisen i 2008 gennem de facto dirigisme og frihedsindskrænkninger bidraget til at tømme sit eget grundlag for et levende indhold. Hovedtendensen har været den voksende afstand mellem magtudøvelsen bl.a. i parlamenterne og de mange underordnede magtorganer og befolkningen eller de statslige og juridiske magtorganers kolonisering af civilsamfundet, der til stadighed har svækket de liberale demokratiers indre ide-mæssige, moralske og sociale sammenhængskraft. Af samme årsag har borgerne i de fleste Vestlige demokratier oplevet en vækst i antallet og spredningen af hel- eller halvautoritære love som akut nødvendighed for at styre samfundet og neutralisere samfundskonflikternes mangehovedede atomisering.

Ikke desto mindre og i modsætning til, hvad flere og flere befolkningsgrupper oplever som daglig virkelighed, hævder de autoriserede virkelighedsfortolkere stadig, at de liberale demokratier suverænt monopoliserer begrebet demokrati som sådan. Lige indtil en vis grænse, hvor også det liberale element degenererer i et omfang (Ungarn, Polen i Europa etc.), så man tvinges til at markedsføre en neologisme – illiberale demokratier – for på den ene side at holde disse lande inde i folden, fordi det modsatte ville gøre ubodelig skade i

EU og for det andet udvikle en til lejligheden bekvem semipermeabel grænse mellem demokrati og ikke-demokrati. Sidstnævnte begrebs betydning er elastisk i metermål.

Det ville have uoverskuelige konsekvenser åbent at vedgå, at magthaverne indenfor ethvert liberalt demokratisk system kan benytte sig af formelle demokratiske spilleregler til at udhule selv de demokratiske valgregler, de demokratiske institutioner i civilsamfundet, retsinstitutionerne og begrænse de borgerlige friheder i en sådan grad, at det næsten opleves som patetisk hykleri at tale om demokrati, demokratisk livsform og grundlæggende lighed. (Abort-sagen i USA, regeringens mulige tiltale mod Claus Hjort Frederiksen, hvor Folketinget måske skal stemme om ophævelse af hans immunitet uden at kende anklagerne reelle omfang og begrundelse. Og her nævnes så blot de mest aktuelle men systemrepræsentative sager, der eksemplificerer den demokratiske degenerationsproces).

Autokrati

Som sagt betyder autokrati ikke andet end en-mands- eller få-mandsvælde. Selve begrebet siger ikke noget om, hvorvidt styreform er tilvejebragt gennem et kup (militærkup eller paladsrevolution), eller om autokratiet udgår fra almindelige valg, hvor eksempelvis et demokratisk valgt parlament har overdraget den udøvende magt til en eller nogle få personer og tillige accepteret en indskrænkning af domstolens magt og de forfatningsvedtagne frihedsrettigheder.

Det er således ikke korrekt, som det er gængs for tiden, at definere autokrati som et styre uden forfatning, uden retsstatslige institutioner osv. Hvis vi eksempelvis slår ned på de to mest toneangivende lande på den forkerte side” i den nuværende strid om verdensherredømmet – Kina og Rusland, så har begge lande en forfatning. Begge lande har former for parlamenter og om end begrænsede demokratiske valgsystemer. Begge lande har retssystemer, der aktivt virker også overfor den udøvende magt, og som den udøvende magt uanset tilblivelse står i et vist formelt og moralsk forhold til, der begrænser dens udstrækning og vilkårlighed.

Dertil kommer, at begge regimer er indfældet i internationale institutioner (eksempelvis IMF, WTO og G20), hvor de er underlagt bestemte retsnormer og principper.

Det er fuldstændig korrekt, at der i de to nævnte lande med et påstået autokratisk styre hersker en tilstand, hvor forskellige grupper af oligarker f.eks. i Rusland hele tiden kæmper om magten indenfor et stærkt begrænset

magtrum, og hvor en opposition af samme grund har vanskeligt ved at opnå tilstrækkelig styrke til at vælte den siddende magt. Aktuelt vælte Vladimir Putin! Men at Putin besidder autokratisk magt i strikt forstand, er en farlig forsimpning, hvis formål alene er at dæmonisere modstanderen, forsimple modsætningsbilledet, fjerne ethvert fokus fra eget ståsted og acceptere allehånde ibrugtagne midler som legitime.

Regimet i Moskva er en anakronisme og et svagt regime. Det er født ud af det kaos, der herskede under Jeltsins Vestligt støttede ”shock therapy”. Det liberale demokrati skulle indføres i Rusland og det øvrige Østeuropa på rekordtid. Det skulle bære de kaotiske økonomier igennem overgangen fra kommandoøkonomi til uhæmmet markedsøkonomi. Resultatet blev derefter. Udbredt fattigdom og opkomsten af et ekstremt grådigt lag af primitive kapitalister – også kaldet oligarker, og på intet tidspunkt opnåede de formelle liberaldemokratiske institutioner og daglige politiske liv et folkeligt indhold. Rusland blev om nogen det liberale demokratis Janushoved.

Det samme gælder retssystemet, som på grund af de svage samfundsstrukturer og politisk umodne modsætninger fremstår som primitive kopier af den udvikling, vi også oplever i Vesten, hvor retssystemerne i tiltagende grad politiserer og træder ind på samfundsscenen for at regulere og begrænse folkets magt som suveræn, fordi suverænen gennemrives af indre modsætninger, som nutidens demokratiske parlamentarisme ikke kan håndtere.

Begrebet autokrati er uegnet til at begribe styret i Rusland, hvis det overhovedet i sin forenkede tomhed er anvendeligt overfor noget politisk regime i dag. Faktisk minder regimet i Rusland mere om Bonapartisme, hvor en magtfraktion uden organisk forankring ude i samfundet hele tiden forsøger at holde sig ved magten ved at spille de andre fraktioner ud mod hinanden eller ved at appellere til masseopbakning, pøbel-”demokrati”, herunder stupid nationalisme. Som sådan er systemet indre sammenhængskraft i Rusland skrøbelig, hvilket først og fremmest hænger sammen med, at der siden opløsningen af Sovjetregimet kun er udviklet en umoden kapitalistisk samfundsstruktur, der ikke har formået at frembringe sin egen legitimitet og politisk-ideologisk sammenhængskraft.

Af samme grund kan Rusland ikke sammenlignes med Kina, der med sin lange kamp for at genrejse landet og fastholde kommunistpartiets greb om magten har udviklet en meget kompleks men sammenhængende samfundsstruktur, hvor det enorme kommunistparti og en relativ uafhængig offentlig sektor med mere end 70 mio. ansatte helt åbenlyst befinder sig i en af flere overgangsperioder, som f.eks. landet gjorde i 1980’erne. Det gennemgående

kamptema helt ud i yderste led er; skal Kina liberalisere samfundet yderligere og åbne endnu mere for de frie markeds kræfter, eller skal statsmagten gribe mere regulerende ind både i produktionen, på markedet og indenfor finanssektoren. I Xi Jipeng's formulering gælder det om at generobre velfærdsstaten og fastholde det åbne internationale samfund. De perspektiver findes på ingen måde i Rusland. Heller ikke de relativt åbne teoretiske diskussioner om udformningen af landets fremtid, som føres på alle i niveauer i samfundet. Sådan som det også skete i perioden fra 1980 til 1990.

Hvad der overhovedet bringer de to lande og regimer indenfor samme front, hvis det ellers er tilfældet, er nødvendigheden af at skabe især politiske, økonomiske og militære alliancer i bestræbelserne for at imødegå USA's stadig mere aggressive dominanspolitik. Men hvor Xi Jipeng fløjens linje er offensiv, er Putinkredsens defensiv – herunder aggressionen overfor Ukraine – og har været det siden 1999. Hvor de kinesiske magthavere mener at have en ny samfundsform – socialisme med kinesiske træk – at tilbyde verden og især verden udenfor Vestlig dominans, har magthaverne i Moskva ikke andet mål end at afvise Nato som sikkerhedstrussel og bevare sin position i det geopolitiske spil. Økonomisk, socialt, politisk og moralsk har Rusland ikke noget at tilbyde verden.

Når styreformere nærmer sig hinanden

Den amerikanske politolog Robert A Dahl formulerede i 1975 begrebet "polyarki" som erstatning for begrebet demokrati, da han blandt andet fandt, at det traditionelle liberale demokrati og parlamentarisme var så udvandet som styre- og magtform, at det forekom mere relevant at bruge begrebet – "mange magter", hvad der kan have en vis ræson, i og med der i dag kan spores klare plutokratiske (rigmandsvælde) træk i mange vestlige demokratier med flere åbne og især skjulte magttag. Ingen vil vel benægte, at ejerne af Amazon, Apple, Microsoft, Google, Instagram og Facebook har enorm politisk indflydelse og magt og i voksende omfang kan styre og begrænse eller udvide den offentlige debat. For tiden foregår det med hånd i hånd indenfor dikotomien demokratier versus autokratier, hvilket indsnævrer den folkelige udfordring af den udøvende magt og det facto indskrænker de borgerrettigheder, som ud fra egne idealer er den liberale demokratiske parlamentarismes parole og forudsætning.

Siden Sovjetunions opløsning er det i en vis udstrækning lykkedes at løfte klasser og klasseinteresser ud af samfundsdiskursen og erstatte disse grundstrukturer, som nu beskrives som "konstruktioner", med det universelle individ som udgangspunkt for handlinger og strukturerende principper i

samfundet. Ud af den udvikling er nu vokset en fuldstændig ahistorisk og abstrakt værdiorganisering og tilsvarende sekterisk identitetspolitik. Begge fænomener bidrager som sammenhængende størrelser til yderligere atomisering af de liberale demokratier – til institutionernes tab af autoritet – og øger af samme grund behovet for flere og flere autoritære statslige indgreb. Kort sagt vokser de autoritære tendenser i Vesten med de liberale demokratiers tab af tidligere tiders integrative styrke og parlamenternes rolle som klassernes kompromisinstitution par excellence.

Opråbet om de liberale værdiers universelle gyldighed taber i samme udstrækning i betydning og tiltrækningskraft. Hykleriet og dobbeltmoralen har hele tiden plaget Vestens bestræbelser på at fremstille sig selv som globalt og universelt arkimedisk punkt. Men hvor de vestlige liberale demokratier tidligere repræsenterede vækst og fremgang i hidtil uset omfang, kunne man til en vis grad fremstille sig selv som historiens bølgebryder og således som politisk og moralsk tiltrækningspol, ”hvor alle både blev trukket med op”.

Det er ikke tilfældet længere. Hverken indad til eller på det globale marked kan Vesten med USA ved styrepingen tilbyde befolkningerne en rimelig andel i de globale goder.

Den neoliberale periode indledte nedslidningen af de vestlige liberale demokratier, og i flere vestlige demokratier, kryber et nyt fænomen frem under den formelle overflade – autoritær parlamentarisme, hvor de valgte i stadigt voksende omfang tildeler sig selv midler og institutioner til at styre vælgerne – det suveræne folk er blevet skilt fra dets institutioner.

Men det handler ikke kun om institutionerne eller magtforskydningen fra parlamenterne til den udøvende magt og domstolene. Nok så meget drejer det sig om den tiltagende opløsning af politik – legitime samfundsinteresser formuleret politisk – i ren teknik. En tendens Macronæraen især er eksponent for. Hele hans og hans partis program er en blanding af opportunistisk eklekticisme og elitær styringsteknologi. Men fænomenet begrænser sig ikke til Frankrig. Tendensen vokser frem i alle de vestlige lande med liberalt demokrati og parlamentarisme. Det skal forstås i sammenhæng med, at markedskræfterne og de internationalt stærkeste kapitalkræfter sætter snævre rammer for, hvad der nationalt kan besluttet rent politisk i en periode, hvor verdensmarkedet næsten kronisk balancerer mellem relativ lav vækst og truslen om nye recessioner.

På den anden side udspiller der sig betydningsfulde kampe mellem forskellige tendenser i Kina. På den ene side en demokratitendens, hvor fortalene

argumenterer for øget demokratisk indflydelse på de statslige arbejdspladser. Udvidelse af de demokratiske processer på det regionale og lokale niveau og sidst men ikke mindst demokratisering af kommunistpartiet for at åbne op for de mange forskellige linjer og interesser. På den anden side forsøger den øverste ledelse i kommunistpartiet og Kinas regering af cementere sin magt uden at kunne undsige den anden tendens, fordi den politiske ledelses nødvendige kursændring indebærer et vist opgør med markedsorientering og tilsvarende satsning på ”folket” og de forskellige mere eller mindre demokratiske institutioner. I øvrigt en udvikling der har været undervejs de sidste fem år bl.a. i reformeringen af statsapparatet og hele den offentlige sektor.

Det centrale er:

- at de store kriser på det kapitalistiske verdensmarked (2008 – austeritets og konsekvenserne af pandemien),
- sammenbruddet i globaliseringsprocessen og i det globale forsyningsnetværk bl.a. på grund af væksten i sanktioner som del af økonomisk krigsførelse,
- de økonomiske magtforskydninger og tendenser til regionalisering af verdensmarkedet gennem regionale handelsaftaler og vækst i de protektionistiske tiltag,
- den voldsomme vækst i uligheden,
- og den tiltagende dyrkelse af nationale kapitalistiske interesser, herunder USA’s aggressive dominanspolitik,

bidrager til at svække den økonomiske vækst og de liberaldemokratiske institutioner i Vesten.

I den anden ende virker samme udvikling og USA’s og tildels EU’s inddæmningspolitik negativt ind på demokratiseringsprocessen i Kina og styrker de autoritære tendenser i Rusland og i en række ”udviklingslande” med skrøbelige demokratiske institutioner og traditioner.

Dikotomien som politikens intellektuelle fængsel

I et interview med Henry Kissinger i Financial Times fremfører intervieweren Edward Luce, at Joe Bidens forsøg på at formulere den geopolitiske udfordring som en kamp mellem ”demokrati og autokrati” er forkert og ikke giver de rigtige svar. Man kan gå skridtet videre, som vist her, og påstå, at modstillingen, hvis den godtages, spærrer for en kritisk og nøgtern analyse, af de geopolitiske konfliktmønstre, der tegner sig fra Øst til Vest og Syd til Nord.

Valget af de to begreber til at indramme de store konfliktflader på verdensmarkedet giver kun mening som signalmarkører og disciplinerings- og mobiliseringsparoler i en situation, hvor stedfortræderkrigen i Ukraine tilspidser

det forhold, at en stor kapitalmagt, USA, med alle midler forsvare sin og de underordnede Vestlige økonomiers dominante stilling på verdensmarkedet. Fronten er i spil overfor fremtidens udfordrere bl.a. Kina og Indien, der med anderledes samfundsorganisationer og politisk-ideologiske overbygninger repræsenterer forskellige former for statsreguleret kapitalisme, som alternativ til den/de neoliberale modeller i Vesten, der ikke har kunne sikre den global vækst, som den stillede i udsigt for fyrrer år siden.

I den kontekst er det farligste aspekt i den primitive modstilling af demokrati og autokrati som platform for den front, som Bidenadministrationen ihærdigt bestræber sig på at danne, for så vidt ikke selve frontdannelsen.

Men for det første mere det forhold, at selve den dikotomiske parole for det første lukker af for, at Vesten kan frigøre sig fra sit privilegerede dominanssystem og etablere et nyt og mere ræsonnabelt syn på sin egen historiske svækkede stilling både økonomisk, politisk, kulturelt hvad angår repræsentationen af en tiltrækkende samfundsmodel. For det andet, at dikotomien som politisk dominansform lukker for en offentlig debat af alternativer til de vingeskudte og stærkt ulige liberale demokratier endside gør det næsten illegitimt at tænke i alternativer. For det tredje vil den samme front bidrage til tilbagevendende turbulens på verdensmarkedet og vanskeliggøre udligningen af de graverende uligheder indenfor og styrke de autoritære udfordrere, som fronten er etableret for at bekæmpe.

Dikotomien bliver Vestens eget fængsel uanset udfaldet i Ukraine, fordi modstillings logik nødvendigvis må have som strategisk mål at fjerne de autokratiske regeringer og de autoritære styreformere, ellers er fronten og dens parole meningsløs. Når demokratiet – hvor upræcist og elastisk det end kan fortolkes – udgør den eneste sande universelle værdi og monument for den historiske udvikling og autokratiet for det modsatte, så kan kampen ikke stoppe. Heller ikke for autokraterne og de autokratiske regimer.

Selvfølgelig kan man, som mange gerne gør, forestille sig, at Vesten gennem en fortsættelse af globaliseringsprocessen kan udkonkurrere de autokratiske regimer på markedet. Det er forsøgt men ikke med succes. Og nu hvor de førende vestlige kapitalmagter selv er i gang med en skjult økonomisk kamp for at frigøre sig fra USA's dominans, er udsigterne til, at Vesten under USA's lederskab er i stand til at dressere bl.a. Kina og Indien (og dermed en lang række "udviklingslande) til at underlægge sig USA's "værdier" og postulerede rangorden ikke overbevisende.

Man kan uden tvivl på alle niveauer diskutere, om Ruslands invasion af Ukraine er mere brutal og mere i konflikt med Folkeretten end USA's invasion af Irak, Afghanistan og bombardement af Libyen mv. Det fører ikke ret langt, ligesom det ikke førte ret langt under den "kolde krig" at dyrke "blame game" temaerne. Desværre ender den slags overvejelser og de "humanistiske værdi-krige" altid med at bekræfte og understøtte kræfterne bag modsætningerne og konflikterne.

Centrum-venstres nødvendige kritik

Som under den "kolde krig" er kravet for kritikken, at den bryder logikken, som ligger indlejret i den militariserede diskurs – sådan som vi oplever den nu i næsten dagligt tilspidset form. Alt er jo tilladt for at holde barbariet nede uanset på hvilken side af grænsen, det kan lokaliseres.

Hvis centrum-venstre bevægelser i den nuværende situation skal overskride deres eget indre eksil og kognitive paralyse, må den hæve sig op over den stærkt emotionaliserede humanismefortolkning. Enhver krig og invasion af et andet land er brutal og koster oftest eksorbitant mange og unødige menneskeliv. I alle krige er der omfattende civile tab. I alle krige brydes almindelige humanistiske principper og almindelige retsprincipper. I alle krige indskrænkes det politiske demokrati og frihedsrettighederne. Krigen er den ultimative undtagelsestilstand. Det kan ikke være anderledes. Sådan gælder det også i den aktuelle situation.

Den ukrainske befolkning lider under Ruslands invasion. Ukrainske og russiske soldater lider. De mest autoritære kræfter i både Rusland og Ukraine styrker deres positioner. Men hvis vi overhovedet skal overvinde den situation og bremse de nationalkonservative kræfters vækst i Vesten, må samfundskritikken begynde med et opgør med Bidens primitive frontparole, herunder demonisering af samfundsstyrer, der ikke kan indordnes under det liberale demokrati. For hvis frontparolen "demokrati versus autokrati" bliver til fremtidens tidsånd er perspektivet: en ustabil verdensorden, skrøbelige og flygtige sikkerhedsstrukturer, stedfortræderkrige såvel som faktiske krige, økonomiske krige, som kulturel nedgøring af hinanden og opløsning af politik som legitim interessekamp i teknisk og autoritær samfundsstyring.

Centrum-venstre kommer ingen vegne i den historiske situation, vi med krigen i Ukraine er havnet i, hvis de politiske venstrepartier ikke udfordrer det verserende demokratibegreb og åbent diskuterer andre demokratiforestillinger end det liberale. Det vil på den anden side ikke lykkes for venstrepartierne at vende det socialdemokratiske begreb, demokratisk socialisme, om til socialistisk demokrati, hvis man ikke i samme moment gennemfører et kritisk

opgør med begrebet autokrati, der ellers vil fortsætte sin mission som forestillingsmæssig spærrebom for ethvert demokratisk alternativ, der ikke er liberalt.

De enorme uligheder er en bombe under udviklingen. Interview med Thomas Piketty

af Niels Boel, journalist og forfatter

Den franske stjerneøkonom Thomas Piketty advarer om, at de fortsat enorme uligheder kan føre til vedvarende og voksende frustrationer i de europæiske befolkninger og bære ved til udpegning af mindretal som muslimer som syndebukke for en skævvreden globalisering. Ulighederne umuliggør i tilgift de nødvendige klimatiltag og hæmmer tredjeverdenslandenes muligheder for at udvikle sig.

Overværer vi i disse år afslutningen på den neoliberale epoke, der siden 1970'erne har præget verden med privatiseringer og liberaliseringer og ført til stadig større uligheder? Og hvorfor vokser ulighederne stadig, selv om alle synes enige om, at de er for store? Disse spørgsmål brænder mig på læberne, som jeg bevæger mig igennem Paris' 14. arrondissement til den relativt nyopførte bygning ved Montsouris-parken, der huser École d'économie de Paris (Paris School of Economics).

Det noget trange kontor på femte sal er fyldt fra gulv til loft med bøger. Det er sen eftermiddag, men Piketty er stadig i gang med et virtuelt møde og jeg venter på gangen. Thomas Piketty er en af verdens mest citerede nulevende økonomer. Han har mere end nogen anden bidraget til at sætte spørgsmålet om ulighed på dagsordenen i den internationale debat. I sine digre værker *Kapitalen i det 21. århundrede* (2013) og *Kapital og Ideologi* (2019) og senest den mere kortfattede *En kort historie om lighed* (2022) har han med et stadig mere omfattende talmateriale kortlagt (u)lighedens historie.

Som led i sin forskning i ulighed har Piketty været med til at skabe databasen *World Inequality Database*. Da jeg rejser spørgsmålet om formueulighed i Danmark, kan han med et drej på stolen vende sig mod et interaktivt verdenskort på væggen. Med to klik på kortet med sin mus kan han lynsnart konstatere: "I Danmark besidder 10 % af befolkningen 51,3 % af rigdommen. Halvdelen af den danske befolkning må nøjes med 4 % af rigdommen!"

Neonationalisme på fremmarch

"Opgøret med neoliberalismen startede allerede i 2008", forklarer Piketty. "Finanskrisen satte spørgsmålstegn ved liberalismen og den finansielle deregulering, der startede i 1980'erne og blev accelereret af Sovjetunionens fald. Frem til finanskrisen herskede en undertiden grænseløs tro på markedernes evne til at regulere sig selv. Senest har pandemien bidraget til at så tvivl om denne evne.

Hvad kan så komme efter neoliberalismen?! Mange vil nok sige, at det ikke nødvendigvis er den selvforvaltende, økologisk prægede, multikulturelle og internationalt orienterede socialisme, jeg slår til lyd for! Risikoen er, at man snarere vil se en form for neonationalisme".

Trumpismen, Brexit, Le Pen og Zemmour (de højreekstremer kandidater ved det forestående præsidentvalg i Frankrig, red.) og den hindu-nationalistiske præsident Narendra Modi i Indien er for Piketty udtryk for neonationalismens fremmarch på verdensplan. I den forbindelse nævner han også de danske socialdemokrater, som ”ønsker at droppe den internationale asylret og sende flygtninge til Afrika for at indgive asylansøgning dér”. Den kritik vender han snart tilbage til.

”Neonationalismens – den identitetsbaserede tilbagetrækning fra globaliseringen – har den styrke, at den tilbyder et letforståeligt svar på neoliberalismens fiasko”, fortsætter Piketty. ”I hele den neoliberale fase har man forklaret offentligheden, at dette var det eneste mulige system. At enhver nytænkning om det økonomiske system måtte droppes efter sovjetkommunismens fallit.

Det var absurd. For den sovjetiske kommunismes fiasko ændrer ikke ved den kendsgerning, at socialdemokratiet i det 20. århundrede grundlæggende har ændret kapitalismen i de vestlige lande. Og at dagens velfærdskapitalisme ikke deler mange fællestræk med kapitalismen i 1910, som var præget af ekstrem ulighed, kolonialisme og patriarkat.

Man har i den grad prædikeret, at staten intet kan udrette på det økonomiske og sociale område. At det eneste staterne stadig kan kontrollere, er grænserne og landenes etniske, religiøse identitet. Derfor har neonationalismen så megen vind i sejlene i dag. For den tilbyder et meget enkelt svar om beskyttelse. Selv om det er et fuldstændig illusorisk svar! For trumpismen, Brexit og Marine Le Pen kommer alle fuldstændig til kort over for de udfordringer, verden står over for på længere sigt. Fra Afrikas underudvikling til klimaforandringer, og migration. Disse udfordringer kræver mere økonomisk og social lighed, ikke blot inden for landene. Der skal ske fremskridt i arbejdstagerrettigheder og i spredning af magt og formue”.

– Hvordan forklare, at indvandringsspørgsmålet fortsat dominerer den offentlige debat i Vesteuropa?

For Piketty er det i høj grad venstrefløjens, der har spillet fallit, fordi den ikke har udfordret neoliberalismen og de enorme uligheder.

”Problemet er, at man holdt op med at begrænse uligheden mellem sociale klasser. Der er endog sket en forværring af forholdene for de dårligst stillede arbejdere i løbet af de seneste årtier i forhold til de 10 % mest rige og endnu mere i forhold til milliardærerne.

Den voksende indvandring er ikke årsag til væksten i ulighederne. Men fordi den fandt sted samtidig hermed, fik mange i de folkelige klasser i byerne indtryk af, at de skulle konkurrere med de folkelige klasser af udenlandsk oprindelse til gavn for de rigeste, som trak det lange strå.

Jeg skal ikke fordømme de vælgere, som henfalder til denne (indvandrings-skeptiske, red.) holdning. Derimod finder jeg de politikere, som udnytter dette for at komme til magten, ulækre. For vælgerne handler det om manglen på lighedsfremmende perspektiver.

Ikke mindst er det venstrefløjspartierne, der har skabt betingelserne for disse negative reaktioner. Man kan opnå mere positive holdninger til migranter, hvis man fremmer en politik til fordel for social lighed, mindskelse af ulighederne og bedre beskatning af de rigeste. Så vil man kunne finansiere sociale programmer som fx opførelse af socialt boligbyggeri. Herved ville man mindske mange af de spændinger, der er i folkelige klasser i Europa”.

Piketty ser en parallel i Europa til den mere ekstreme udvikling i Indien, hvor den hindu-nationalistiske bevægelse, der står bag præsident Modi, har gjort det muslimske mindretal til syndebug, ”og har organiseret optøjer, pogromer og fratagelse af statsborgerskab”.

Forværring af neoliberalismen

For Thomas Piketty erstatter den neonationalisme, han ser vinde frem på verdensplan, ikke neoliberalismen. Den tilføjer blot neoliberalismen et lag af etnocentrisk og fremmedskeptisk retorik.

”Pengemagtens privilegier og dens mulighed for at finansiere medier, valgkampe og partier eksisterer stadig. Det begrænser muligheden for at overvinde neoliberalismen.

Med neonationalismen ser vi, at lederne stigmatiserer indvandrerne, etniske og religiøse mindretal og lover at beskytte befolkningerne mod den såkaldte migrationstrussel. Men samtidig laver disse politiske bevægelser blot social og skattemæssig dumping og kaster sig ud i en stadig accelereret konkurrence om lavere skat. Se Trump, som altid havde denne voldelige retorik vendt mod mexicanere, kinesere og muslimer, alt hvad der ikke var det hvide Amerika, han forsvarede. Samtidig har han på ekstrem vis accelereret den skattemæssige dumping. USA havde før Trump bevaret en føderal selskabsbeskatning på 35 %. Hertil kom andre skatter på mellem 10 og 15 % på delstatsniveau. Så selskabsbeskatningen var altså meget højere i USA end i Europa frem til 2016. Trump har også mindsket indkomstbeskatningen og han ønskede at afskaffe arveskatten.

Så vi ser, at højrepopulismen og generelt de regeringer der bruger fremmedfjendskhed som politisk motor, har tendens til at gå længere end man har gjort siden Reagan i retning af skattemæssig og social dumpning.

Hvis Le Pen vinder præsidentvalget i Frankrig, vil det være det samme. Den slags ledere blander det værste fra neoliberalismen med hadet til den anden, hadet til indvandrerne”.

– *De nævnte i den forbindelse det danske socialdemokrati. Kan De uddybe dette?*

”Der er ingen tvivl, om, at den danske regering giver et dårlig eksempel til hele Europa. Jeg tænker her på flygtningepolitikken, der giver næring til ideen om, at man ikke har noget valg, at selv venstrefløjen er nødt til at have en politik, der underminerer den internationale anerkendte ret til asyl. At sige (som den danske regering, red.), at retten til asyl i et europæiske land skal behandles fra Afrika, det er en afvisning af retten til asyl, sådan som den er blevet udformet siden anden verdenskrig i Europa og verden.

Jeg så hellere, at man satte spørgsmålstegn ved andre internationale traktater som kapitalens frie bevægelighed. Og ved milliardærernes altoverskyggende magt!”

Klimaudfordring kræver mindre ulighed

Piketty understreger, at han ser optimistisk på udviklingen på den lange bane, bl.a. fordi neonationalismen spiller fallit over for dagens udfordringer.

”Vi har set, at Trump stående over for en pandemi ikke agerede særlig overbevisende. Hele denne populistiske, anti-indvandringsdiskurs som også er en anti-skat diskurs vil ikke løse udfordringerne med klima, udvikling og ulighed.

Piketty mener generelt, at kun et opgør med de nuværende uligheder vil tillade en håndtering af klimaudfordringen.

”Macron greb det helt forkert an. Han indførte skat på diesel i 2018. Men det var en meget uretfærdig skat. For det første fordi de rigeste ofte var undtaget. Fx var brændstof til fly undtaget, så de rige fortsat kunne smutte på weekend til Rom. Endvidere blev indtjeningen ved skatten brugt til at finansiere afskaffelsen af formueskatten. Dette var med til at udløse de gule vestes enorme oprør.

Også hvis man indførte samme beskatning for alle, ville det være uretfærdigt. Tallene for udledninger fremgår af vores database *World Inequality Database*. Udledningsniveauerne er slet ikke ens. De 10 % rigeste i Danmark udleder 37 tons CO2 pr. person, i Tyskland 32 tons, i Frankrig 25 tons. For de fattigste 50 % er det 6,5 tons i Danmark, 5,3 tons i Frankrig. Det er for meget. Men det er dog helt andre niveauer. Det er ikke så langt fra de europæiske klimamål for de kommende år.

For mig at se er dette nok så meget vor tids ultimative modsigelse: Alle er enige om at gøre noget på klimaområdet. Men folk kan ikke indse, at man intet afgørende kan gøre, så længe vi har de nuværende uligheder, og man ikke indfører en klimapolitik, der forholder sig anderledes til folk, der udleder 3 tons og folk, der udleder 30 eller 100 tons. At tage hånd om klimaudfordringerne, kræver at man gør op med ulighederne. Alene denne kendsgerning vil medføre en indsats for at mindske ulighederne i årene eller årtierne fremover”.

Føderalisme skal sikre handlekraft til fordel for klima og lighed

For Piketty er løsningen en fælles regional politik på skatteområdet. Han er generelt tilhænger af føderalisme. I EU ser han gerne, at 4-5 lande går forrest med et fælles parlament med beføjelser til at vedtage en fælles skat og social-økonomiske investeringer.

– Men hvis nu fx den progressive Labor-leder Jeremy Corbyn havde vundet magten i Storbritannien, havde Storbritannien vel på egen hånd kunnet indføre progressive tiltag med bedre beskatning af de store selskaber?

“Ja, det er rigtigt, og det havde da været bedre end at have Boris Johnson ved magten nu! Måske Corbyn også havde forsøgt at genopbygge båndene til Europa på en anden måde, med et mere socialt orienteret Europa. Jeg er føderalist. Men en social føderalist! Jeg mener, at det europæiske projekt skal gentænkes. Et føderalt projekt på europæisk niveau, eller i Vestafrika, i Latinamerika, eller endog på verdensplan, skal først og fremmest basere sig på målsætninger om forbedrede sociale, miljømæssige, skattemæssige forhold.

Hvad nytter det at gøre ting sammen?! Det nytter, såfremt det tillader at komme videre i retning af social retfærdighed, skattemæssig retfærdighed. Men hvad nytter det, hvis det bare handler om at binde sig på hænder og fødder og give al magt til dem, som blot ønsker kapitalens frie bevægelighed, uden yderligere beskatning, som bare ønsker frihandel derudaf uden miljøhensyn! Problemet er, at det netop er det, som Europa har gjort. Først og fremmest af historiske grunde. Fordi man havde denne idé efter anden verdenskrig, at man i første omgang skulle skabe handelsmæssige bånd, for at sikre at Frankrig og Tyskland aldrig mere gik i krig mod hinanden. Men i dag er vi nødt til fuldstændig at gentænke modellen! Det er rigtigt, at frihandlen, handels- og finansunionen og kapitalens, varernes og tjenesteydelsernes frie bevægelighed har bidraget til Europas genopbygning og til de 30 gyldne år (de tre årtier efter anden verdenskrig med opbygning af velfærdsstat i Europa, red.), udviklingen af en vis velstand. Men nu er vi ved at være ved vejs ende! Det vil sige, at i lyset af klimaudfordringerne og udfordringerne med ulighed er vi nødt til at opbygge Europa på en anden måde.

Men vil det så være muligt med 28, i dag efter Brexit 27 lande?! Eller skal vi vente til, at vi er 26, 25 eller 24 lande?! Jeg har en anden løsning: Vi beholder Europa med 27 lande – jeg havde foretrukket 28 lande. Men at man så inden for dette Europa med 27 eller 28 lande så har 2, 3, 4 eller 5 lande med lyst til at have et fælles europæisk parlament, der kan stemme for fælles skat, fælles planer for socioøkonomiske investeringer, og som får mulighed for at gå videre med det. Man skal ikke tvinge Danmark eller Sverige eller lande som ikke ønsker det, til at deltage i det. Omvendt skal de lande, der ikke ønsker tættere samarbejde, ikke hindre andre lande i det. I sidste ende tror jeg, at alle lande vil tage deltagelse. Men først er det nok nødvendigt med en fase, hvor det lykkes for få lande at vise, at det kan fungere. Og det kan fungere så meget desto bedre, hvis tingene gribes anderledes an end i dag.

Den måde, som det fungerer på (i EU, red.) nu, med enstemmighedens afpresning og specielt den måde, hvorpå man vedtog relanceringsplanen under pandemien – hvor de 27 lande blev tvunget til enstemmighed – det kan ikke fortsætte særligt længe!

For hvad sker der med næste krise, hvis man igen får brug for et fælles lån?! Så bliver det nødvendigt igen at påtvinge enstemmighed. Det er en mærkelig fremgangsmåde. Det er bedre at have et lille antal lande, som viser en mere klar vilje til at gå i samme retning, og som i et parlament kan foretage flertalsbeslutninger. For af have disse debatter om social, skattemæssig og miljømæssig retfærdighed kan man ikke bare have én repræsentant for hvert land, statslederen eller finansministeren, med alle de konfrontationer, som det skaber mellem lande. Når man har en enkelt repræsentant for Frankrig, for Tyskland, for Danmark, for Italien, så skaber det en logik, hvor det ene land spilles ud mod det andet. Hvis man derimod har 30 repræsentanter for Frankrig, 30 for Tyskland, repræsentanter for Danmark osv. med personer fra højre, venstre, centrum osv., så kan man have transnationale samarbejder, som tillader at man kommer uden om disse konfrontationer med land mod land. Så det er altså hele Europas måde at fungere på, som bør ændres.

Hvis Corbyn havde vundet parlamentsvalget i 2017 – og han var meget tæt på at vinde dem, han havde næsten lige så mange stemmer som de konservative – havde han uden tvivl draget Brexit i tvivl. Han ville have afholdt en ny folkeafstemning. Situationen var virkelig meget kompliceret”.

Det svære opgør med ulighederne

– Når nu ulighederne er så enorme og så mange ser dem som et problem – fra Verdensbanken til World Economic Forum i Davos og Den Internationale Valutafond, hvorfor bliver der så ikke taget hånd om dem fra politisk side?

”Det er selvfølgelig betydelige interesser på spil! Problemet er også, at vi lever i samfund, hvor koncentrationen i formue og økonomisk magt og muligheder er meget større, end man ofte forestiller sig. Uligheden i indtægt er mindsket i det 20. århundrede takket være sociale overførsler, pensionssystem og et system med indkomstudligning. Det er et stort fremskridt. Men uligheden i formue er ikke mindsket.

Mange siger så, at vi bare skal vente på væksten. På effekten af den frie konkurrence på markedet. Men altså – vi har nu ventet i to århundrede. Vi har haft den industrielle revolution. Vi har haft velstandsfremgang. Og dog er de 50 % fattiges andel af den samlede formue ikke vokset! Den ligger nede på 3-4%. I Danmark har 50 % af befolkningen 4 % af rigdommen, i Frankrig er det 4,9 %, i Storbritannien er det 4,6 %, Tyskland er det 3,4 %. Mens de 10 % rigeste har 50 % af rigdommen, i nogle lande 60 %. De 10 % rigeste i Frankrig har 59,9 % af rigdommen, i Storbritannien er det 57,1 %, i Tyskland 59,6 %. I Danmark er det 51,3 %, det er lidt mindre end i Frankrig, men det er under alle omstændigheder enormt.

Når man så altså har 50-60 % af rigdommen koncentreret hos 10 % af befolkningen, så er det fuldstændigt vildt. Det viser, at halvdelen af befolkningen ikke har haft adgang til arv i det 20. århundrede.

Der er så en teori, der siger, at økonomien vil bryde sammen, at himlen falder ned, hvis man prøver at fordele rigdommen til gavn for de 50 % fattigste. Og dog er det lykkedes at omfordele til fordel for de 40 % i midten, indkomstgruppen mellem de 10 % rigeste og de 50 % fattigste. Denne gruppe havde under 5-10% af samfundets rigdom for 100 år siden. I 1914 sagde de rigeste også, at det var helt umuligt at omfordele! Men man endte altså med at omfordele til fordel for denne gruppe. I dag har gruppen 30-40% af den samlede rigdom. Det hænger sammen med chokket med to verdenskrige. Men også med udvikling af et socialt sikkerhedssystem, gratis uddannelse, progressiv beskatning af arv. Der er tale om et stort fremskridt. Denne bedre spredning af rigdom er i mine øjne en af de økonomiske faktorer, som har sikret en stor velstandsstigning i det 20. århundrede, specielt efter anden verdenskrig med nye sociale grupper, som har haft mulighed for at oprette virksomheder, opføre boliger for deres familier og generelt har haft mulighed for at tage andel i landets økonomiske og sociale liv.

Problemet er så, at der skete en blokering i 1980'erne og 1990'erne og for halvdelen af befolkningen er andelen i rigdommen forblevet meget lille. Man bør fortsætte i retning af formuespredning, og omfordele ikke blot indkomster men også formue, bl.a. arv.

Det er et af de vigtigste spørgsmål, som jeg forsøger at besvare i min bog *En kort historie om lighed* (Informations Forlag, 2022): Hvad kan man gøre for, at de 50 % fattigste en dag kan have en større andel af rigdommen?

Hvis der var fuldstændig lighed, skulle halvdelen af befolkningen have halvdelen af den samlede rigdom. Men jeg beder ikke om det. Lige nu har de 4 % af rigdommen. De kunne have, jeg ved ikke, 20 eller 25 %. Hvis de 50 % fattigste havde 25 % af den samlede rigdom, ville det betyde, at hver enkelt af dem havde omtrent halvdelen af den andel, som svarede til vedkommende ud fra et lighedsprincip, som det i dag omtrentligt er tilfældet med indkomsterne.

Hvordan skal man gribe de an? Jeg tror, at man skal forestille sig i fremtiden i det 21. århundrede en omfordeling ikke kun af indkomsterne men også af formuerne, bl.a. gennem en omfordeling af arv.

Mit forslag er, at der ud over indkomstfordeling, minimumslønninger, arbejdsløshedsforsikring, også indføres en minimumsarv for alle. Mit præcise forslag er, at alle som fylder 25 år modtager minimum 120.000 euros (895.000 kr., red.), hvilket i Frankrig svarer til 60 % af den gennemsnitlige formue som er 200.000 euros for hver voksen. Det skulle betales af en progressiv beskatning af de største formuer.

Jeg vil godt understrege, at det ikke handler om at tage noget af arven. Det er ikke staten, som bliver ejer af arven i stedet for folk, det handler blot om at man omfordeler arven. Befolkningen vil samlet set modtage samme arv som tidligere men det bliver blot på en omfordelt måde. De folk, som i dag, modtager 0 euro i arv ville få 120.000. De folk, som i dag får 1 million euros ville få 600.000. Der er altså langt fra tale om fuldstændig lighed, og min mening da også er, at man kunne gå længere end dette forslag.

Det, som er meget bizart i denne diskussion, er, at på et teoretisk plan siger mange, at de går ind for lighed i forhold til muligheder. Men når man så vil omfordele arv, som netop er en af de vigtigste faktorer bag uligheden i de enkeltes muligheder, så begynder alle at blive bekymret. Oh la la, siger man, de fattiges børn vil begå dumheder med arven. Der skal indføres begrænsninger!

Jeg vil ikke være imod, at man indfører begrænsninger. På betingelse af, at det også gælder for de riges børn, for de laver ikke altid noget meget intelligent med deres arv. Så ok, lad os indføre begrænsninger, men på betingelse af, at de ikke kun gælder for de fattiges arv”.

Spredningen af rigdom skal sikres ved at indføre en bedre beskatning af de højeste formuer. Til en start på op til 93 %. Formålet er, at så rigdom cirkulerer til gavn for alle og ikke kun et lille fåtal med en kolossal ophobning af rigdom. Det skal sikre reelt demokrati, idet koncentration af rigdom også indebærer koncentration af magt.

De fattige lande: så fjerne og så nære

– Var det er fremskridt, at G7-landene i fjor besluttede at indføre minimumsbeskatning af de store selskaber?

”Man taler om et minimum på 15 %. Det er alt for lidt. Men selv med en beskatning på 25 % er problemet, at man fuldstændig tilsidesætter den globale udfordring med udvikling, når man vil fordele et skatteprovenu fra skatteparadiserne mellem de rige lande. De fattige lande har ikke kapacitet til skatteopkrævning og herved ikke kapacitet til udvikling. Derfor har man utroligt svage stater i Sahel (bæltet tværs over Afrika, syd for Sahara, red.), som udfordres af jihadistiske og borgerkrigsstrusler. Det er en katastrofe for vores alle sammens udvikling. Internationale skattereformer må integrere de fattige lande i løsningen.

Der ville ikke i dag være rige lande uden fattige lande! Hele industrialiseringen, processen med berigelse i de vestlige lande, ville ikke have fundet sted uden en international arbejdsdeling, lige siden slaveriet og kolonialismen. Der er stadig i dag et enormt hykleri i de vestlige lande. For når der er flygtninge i Afghanistan, Syrien eller Mali, siger man: Det er meget langt væk! Nabolandene må tage sig af det! Finder man derimod uran i Niger eller kobber i Congo, er det noget andet. Det kan være tusinder og tusinder af km væk: De vestlige, europæiske, franske virksomheder står der allerede næste

morgen! Så opfører vi os pludselig som om hele planeten kommer os ved, tilhører os.

Dette ekstreme hykleri i den vestlige vision i forhold til ulighederne på verdensplan vil eksplodere i hovedet på os, og nære kriser i fremtiden. Klimakrisen, migrationskriserne.

En beskatning af de store selskaber bør i det mindste delvist deles mellem alle verdens lande, forholdsmæssigt i forhold til indbyggertal. For alle lande i verden har bidraget til verdens økonomiske fremgang. Tager De fx Afrika, er der intet land, hvor man ikke har udnyttet naturressourcerne eller arbejdskraften eller begge dele i løbet af de sidste to århundreder. Og sådan er det stadig! Frankrig er i dag stolt af sin atomkraft. Men uden den uran, man vil tage ud af Niger, eksisterer den ikke! Sådan er det altid. Når de rige lande eller de rige i de rige lande påstår, at deres rigdomme tilhører dem, at de har skabt den med deres blotte produktivitet, så holder det ikke.

I den virkelige verden er alle velstandsskabelser resultat af en international, kollektiv proces baseret på international arbejdsdeling og på udnyttelse af naturressourcer og af menneskelige ressourcer på hele planeten.

Der skal derfor være en minimumsdeling af en skat på de multinationale selskaber, milliardærerne eller de højeste indtægter på kloden. Selv hvis delingen kun handler om en meget lille andel, ville det for mange fattige lande, som fx Mali eller Afghanistan, gøre en kæmpe forskel. I modsætning til udviklingsbistand, ville det være indtægter, landene varigt kunne regne med uden at afhængige af de vestlige landes nåde. Den såkaldte internationale bistand er et monumentalt hykleri. For strømmene af profitter og kapital, som er hentet ud af Afrika syd for Sahara de sidste 40 år, er 3 til 4 gange større end den indkommende hjælp, som i øvrigt ofte snarere kommer vestlige rådgivere til gode”.

Piketty peger på, at den samme ulighed spiller ind i forhold til andre regioner, som fx i EU's forhold til Østeuropa.

”Vi taler om vores støtte til Østlandene. Men de private kapitalstrømme, der kommer ud af de lande, er meget større end de offentlige midler, der kommer ind. Tyske og franske investorer har tjent meget på optagelsen (i EU, red.) af Polen, Slovakiet og Ungarn, for de har fået adgang til billig arbejdskraft. De har haft enorme profitter. Det glemmer man. Der er en generel tendens fra de dominerende økonomiske aktører til fuldstændig at overse den første etape i økonomiske udvekslinger, og hvordan de har tjent på at have udgangspunkt i en styrkeposition i form af finansiell og human kapital, som tillader dem at få det største udbytte af en økonomisk udveksling. De dominerende aktører ser kun på de overførsler, som foregår efter etablering af en konkurrencedygtig markedsbalance, som man kalder det. Men også en såkaldt markedslikevægt (i forhold til bl.a. lønninger, red.) afhænger i praksis altid af et styrkeforhold: Fx om man frit kan organisere sig i fagforeninger, om der er

minimumsstandarder, om der sker en harmonisering af social- og skattepolitikken, så profiler i Ungarn eller Mali, i forskelligt omfang, vil være begrænset af sociale og skattemæssige love.

Nøjes man med at se på de offentlige pengestrømme og glemmer man helt disse private berigelser, får man enormt svært ved at forstå verden, som den er. Folk i de her lande kan jo sagtens se, hvor dårlige lønningerne er, og hvor enorme profitterne, der tages ud af landene af de multinationale, er”.

Krigen i Sahal og vestlige interesser

Piketty vender tilbage til den betændte situation i Sahel i bl.a. Niger og Mali, hvor han mener, befolkningerne udmærket er klar over, hvorfor Frankrig og Vesten er til stede.

”Man har økonomiske interesser og profitter, man vil forsvare. Men det glemmer man at medtage i debatten. Man får det til at lyde, som om der er tale om generøsitet fra de rige landes side, og herved skaber man en mangel på forståelse. Der er behov for at gentænke det internationale, økonomiske system, og give en mulighed til fattige lande til at investere i egne kvalifikationer, uden at blive tvunget til i al evighed at tilbagebetale gæld til de aktører, som i udgangspunktet var de mægtigste”.

– Så de internationale forhandlinger om skatteunddragelse bør inddrage de vestlige og kinesiske selskabers udnyttelse af ressourcer i den tredje verden?

”Ja, absolut. Skatteunddragelse og skatteparadisser har foranlediget endnu flere problemer i de fattige lande end i de rige. De rige lande, der trods alt har velorganiserede administrationer, har haft svært ved at håndtere det.

Men heroverfor står muligheden for at opbygge en stat i udviklingslande, som fra starten var meget skrøbelige og fattige, og dårligt nok har haft tid til at opbygge en stat efter uafhængigheden. Det er ekstremt svært at oprette et skattesystem og skabe den nødvendige tillid til staten, når de mest velhavende aktører, om de er udenlandske, vestlige eller lokale, kan udnytte det internationale, legale system og systemet med kapitalens frie bevægelighed for at undslippe beskatningen”.

Den franske økonom peger på de særlige udfordringer, sydlige lande har måttet bakske med i form af en enorm befolkningstilvækst på få år i sammenligning med en mere stabil demografisk udvikling i Europa.

”Generelt er opbygningen af en legitim, accepteret stat en proces som i Europa er foregået over flere århundreder. Det er en ekstrem kompleks proces. I de sydlige lande er det en proces, som er endnu mere kompleks på grund af den befolkningsmæssige udvikling. Når De har et land som Ægypten, som er gået fra at have 10 millioner indbyggere for et århundrede siden til at have 100 eller endda 120 millioner i dag, så kan De se, at det er meget nemmere med udviklingen i lande som Frankrig, Danmark, Tyskland, hvor

befolkningstilvæksten har været meget mere jævn, og hvor man altså kan bygge skoler, veje, infrastruktur i takt med at befolkningen vokser. De udfordringer som mange lande i syd, som Sahel-landene, står over for i dag er anderledes svære, end de udfordringer de europæiske lande historisk har stået over for.

Når man hertil lægger et internationalt legalt system skabt af de europæiske og generelt de vestlige lande, som tillader ethvert multinationalt selskab og enhver milliardær at trykke på en knap og overføre sin formue til en anden jurisdiktion, til en bank på Caymanøerne eller måske til Paris eller London, jamen så har man den perfekte verden for de rige i alle lande. Om det er de rige i Elfenbenskysten, i Paris eller England”.

Højredrejningen i Frankrig

– *Det virker vanvittigt med den vælgeropbakning, som der er i Frankrig til det yderste højre (det yderste højre fik samlet 32 % af stemmerne ved første valgrunde af præsidentvalget d. 10. april 2022 og ved anden valgrunde d. 24. april fik højreekstremisten Marine Le Pen 41,46 % af stemmerne mod 58,54 % til Emmanuel Macron, valgdeltagelsen her var dog kun 72 %, red.).*

”Ja, det er vanvittigt!”

– *Det hænger vel også sammen med den rolle, som spilles af medierne, som til dels er overtaget af milliardærer med en yderliggående politisk dagsorden?*

“Ja, det er sikkert, at Bolloré (Vincent Bolloré er fransk milliardær, red.) og hans TV-station CNews spiller lidt samme rolle i Frankrig som Murdocks Fox News i USA. I begge tilfælde har man at gøre med reaktionære milliardærer, som burger deres penge til at ændre den offentlige mening. Men der er også andre, som har et ansvar (for udskridningen til højre, red.)”.

Piketty er skræmt over udviklingen i Frankrig med det yderste højres fremmarch. Ifølge Piketty har den nyvalgte franske præsident Emmanuel Macron medvirket til at flytte tyngdepunktet i fransk politik ved gennem sin præsidentperiode at glide mere og mere til højre.

Højrefløjens succes hænger for Piketty sammen med præsident Emmanuel Macrons entydige satsning på ”entreprenørklassen” fra starten af præsidentperioden og hans senere diskurs om identitetsspørgsmål.

”Macron afskar sig fuldstændig fra de folkelige klasser på de økonomiske spørgsmål, ved at afskaffe formueskatten og liberalisere arbejdsmarkedet. Eftersom han ikke kan få menigmand i tale på det økonomiske område, prøver han i stedet at appellere til de folkelige klasser ved at overtage det yderste højres diskurs på det identitetsmæssige område. Fraværet af en lighedsfremmende politik på det sociale og økonomiske område nærer den identitetsmæssige og fremmedfjendske udskridning”.

Macron har fastholdt centrumvælgerne og nogle centrum-venstre vælgere ved ganske behændigt at italesætte det yderste højre som hovedfjenden (i anden runde ved præsidentvalget i 2017 stod han over for Marine Le Pen og det gjorde han igen ved anden runde af præsidentvalget d. 24. april i år, red.). Senest har han også overtaget en del af det yderste højres indvandringsskeptiske retorik for at appellere til folkelige klasser. Han gik således også til valg på at gøre det sværere at opnå asyl og fast opholdstilladelse i Frankrig, og han har lovet at presse afsenderlande til at hjemtage afviste migranter.

”Alt dette er meget kvalmende, og det giver overhovedet ingen løsning på de problemer, som skal løses, fx med diskrimination. Der er her tale om praktiske problemer, som man kan måle videnskabeligt. Hvor man kan finde tiltag og procedurer, som kan komme dem til livs.

Men alle disse former for politisk manipulation (fra det yderste højres og højrefløjens side, red.), kan overhovedet ikke løse et eneste praktisk problem. Det næste bliver vel, at man skal skifte familienavn”, tilføjer Piketty med henvisning til Zemmours absurde forslag om, at “ikke-franske” fornavne skal erstattes med franske fornavne”.

Han fortsætter: ”Og så ændrer folks ansigt! Der er tale om forslag, som overhovedet ikke giver mening, og som er lige så voldelige som de nationalistiske hinduers i Indien”.

Den koloniale fortid spøger

Også andre specifikke franske forhold kan ifølge den franske stjerneøkonom være med til at forklare det ekstreme højres tiltrækningskraft. En medvirkende forklaring til udskridningen mod højre i Frankrig er således ifølge Piketty det traumatiske forhold til Nordafrika efter Frankrigs nederlag i kampen mod den algierske befrielsesbevægelse i 1962.

“Husk på, at Jean-Marie Le Pen, Marine Le Pens far, ganske som Éric Zemmour, har en tæt tilknytning til Fransk Algeriet. Der er altså effekten af fransk postkolonialisme. Der er en traumatisme i dele af Frankrig efter ”tabet” af Algeriet. I det sydlige Frankrig er der 1 million *pied-noirs*. Altså franskmænd, der var bosat i Algeriet og som kom tilbage til Frankrig i 1962 (da Algeriet blev uafhængigt, red.). Der er starten på Front National (det yderliggående højreorienterede parti, der blev ledet af Jean-Marie Le Pen og siden af Marine Le Pen og i dag hedder Rassemblement National, red.).

Så Zemmours hyper voldelig tendens illustrerer virkelig denne algierske fortid og denne slags israelisering af fransk politik med araber og muslimer mod kristne, jøder og hvide. Der er her en specifik fransk faktor, som er meget trist, fra en kolonial fortid, som er dårlig fordøjet, og som man ikke har formået at komme overens med”.

Angreb på forskningen

Som eksempel på udskridningen mod det ekstreme højre i Frankrig nævner Piketty regeringens mistænkeliggørelse af forskningsmiljøer beskyldt for "islamogauchisme" ("venstreislamisme") – en mistænkeliggørelse som har smittet af i Danmark, hvor Folketinget i sommer vedtog en påmindelse til universitetsledelserne om at undgå en politisering af forskningen (forslaget blev stillet af bl.a. Henrik Dahl fra Liberal Alliance, Morten Messerschmidt fra Dansk Folkeparti og Bjørn Brandenburg fra Socialdemokratiet og fik støtte af Socialdemokratiet og højrefløjen, red.).

"Den franske regering har her overtaget et hæsligt, kvalmende vokabularium fra det yderste højre. Det er skræmmende, at den nuværende regering, som er kommet til magten ved hjælp af stemmer fra centrum venstre (centrum venstre-vælgerne støttede Macron ved anden valgrunde af præsidentvalget i 2017, da han stod over for Marine Le Pen, red.) er begyndt at kopiere det yderste højres retorik ved at tale om islamo-venstreorienterede bæreme på universitetet.

Der er tale om uudholdelig intimidering af forskningen, For de danske forskere i sociale studier, ganske som de franske, prøver bare at måle tingene på en objektiv måde. Så når de interesserer sig fx for postkolonial diskrimination, søger de bare på videnskabelig vis at måle tingene. Som forsker kan man således fx sende tusinder af CV'ere til en ledig stilling, hvor der er de samme diplomer og erfaring men skiftevis franske og arabisk-muslimske navne. Hvad konstaterer man? At chancen for at komme til jobsamtale divideres med fire for unge mænd med et arabisk-muslimsk fornavn. Det interessante spørgsmål er: Hvad gør man i forhold til det?"

I Frankrig pågår for tiden en stor retssag mod de ansvarlige for attentatet mod spillestedet Bataclan i Paris d. 13. november 2015. En vigtig retssag efter en uhyrlig begivenhed. Piketty peger dog på, at politikere fra højre og til dels venstre søger at bruge frygten for attentater til at udpege syndebukke og kapre stemmer.

"Der er partier, som er ved magten, fra højrefløjen men undertiden også fra venstrefløjen, som siger "Tal ikke om diskrimination, fordi så spiller man terroristernes spil". Og det er jo noget fuldstændigt vanvid. Der er en traumatisering i forhold til attentaterne, som rigtig nok var traumatiserende! Men man har brug for forskning inden for socialvidenskab for at forstå attentaterne, for at analysere situationen.

Problemet er, at man nogle ønsker at finde skyldige, medskyldige overalt. Så de mest kyniske politikere har fået den geniale ide at beskyldte alle forskere, som interesserer sig for diskrimination og specielt alle muslimer, hvilken som helst muslim, fransk eller dansk, som bare har et tørklæde om håret eller gamachebukser på stranden eller som køber halal-mad, for at stå i ideologisk ledtog med terroristerne. Det er fuldstændigt absurd, for der er millioner af

muslimske troende, hvis problem i livet, når de vågner om morgenen, er at finde en bolig, et arbejde, ikke at organisere et attentat!

Dette klima med mistænkeliggørelse, hvor man beskylder for ideologisk slægtsskab med terrorister, ikke kun de intellektuelle – som jo dog kan svare for sig – men alle de almindelige muslimer, der bliver afkrævet forklaringer, som implicit beskyldes for medansvar (i terrorisme, red.) er udtryk for en gennemført hæslig instrumentalisering fra den europæiske højrefløjs side og undertiden fra venstrefløjens side. Og det er den slags, som får én til at tænke på de indiske hindu-nationalister og deres angreb på muslimer, som jo dog i alle muslimske lande er de første ofre for terrorisme.

Det er syndebuks-logikken. Ulykkeligvis får det i Europa én til at tænke på en eneste ting, og det er antisemitismen fremkomst i mellemkrigstiden. Her så man I Frankrig en jødisk indvandring, som kom fra Østeuropa, og det af-fødte tilsvarende en masse diskurs om kulturelle forskelle mellem folk, undertiden i påklædning, undertiden i religionsudfoldelse. Det skabte en diskurs, som udtrykte en vilje til udrensning af det nationale samfund. Og vi ved, hvor det førte hen. Nuvel, jeg mener ikke, at tingene vil gå så dårlig. Men jeg synes dog, at de personer, som deltager i denne stigmatisering af intellektuelle og specielt af muslimer, bør være klar over faren ved det, som de gør. Over for den jihadistiske terrorismes uhyrlighed bør vi stå sammen-tømmret bag vores politi, vores efterretningstjenester. Man skal holde op med at søge skyldige, hvor der kun er ofre”.

Mørket er for længst faldet på uden for i de Corona-afdæmpede parisiske gader. Den franske økonom understreger afslutningsvis igen, at han er optimist. Siden den franske revolution i 1789 er uligheden generelt faldet takket være ”politisk mobilisering, sociale kampe, stadige krav om social retfærdighed og lighed”. Men ”det vil kræve arbejde at komme ud af neoliberalismen og undgå neonationalismen og den onde cirkel af underudvikling”.

”Der er en historisk bevægelse mod lighed. Denne bevægelse har dog brug for en stadig refleksion over regler og institutioner, som konkret kan tillade at lighed bliver til virkelighed. Jeg vil yde mit til dette arbejde ved at bibringe historiske elementer”.

– Det forekommer mig, at De i ”Kapital og Ideologi” (Informations Forlag, 2019) overdriver skellet mellem de ”brahmanske” (efter den ’traditionelle indiske elite, hvis magt var baseret på viden, red.) venstredrejet diplomerede elite og de folkelige klasser. Mange intellektuelle er i dag en del af prekariatet. Overdriver De ikke det elitære aspekt ved de universitetsuddannede?

”Jeg prøver ikke at gøre det. Men Deres spørgsmål er interessant og jeg vil prøve at passe på. Når jeg konstaterer, at venstrefløjen mere og mere er universitetsuddannede, så betyder det ikke, at jeg overser, at mange folk med diplom fra højere læreranstalter er en del af prekariatet og går ind for omfordeling, for social retfærdighed. Det er ikke min mening at stigmatisere de

højt uddannede vælgere. Jeg siger bare, at for at vinde den folkelige støtte, så skal venstrefløjten ændre sit program meget drastisk. Det kan ikke handle om små justeringer! Men derudover så kan det ske sammen med universitetsuddannede. Det handler ikke om at skræmme dem væk! Det handler blot om at blive bevidst om, at for at muliggøre en ny alliance mellem de universitetsuddannede og vælgerne fra de folkelige klasser, er det nødvendigt meget gennemgribende at ændre det økonomiske og sociale program”.

– *Hvem skal så være agent for forandringerne?!*

”Jamen det skal være nye partier, nye organisationer. Det kan også være gamle partier, gamle organisationer som har held med at forvandle sig. Voilà: Det skal være kollektive bevægelser, som er bærere af nye platforme”.

Putins anakronistiske krig. Interview med Bertel Heurlin.

Af Carsten Jensen, medl. af *Kritisk Debats* redaktion.

Landkrig, europæiske konflikter og forholdet mellem Rusland og Kina er igen kommet helt op på toppen af dagsordenen, siger Bertel Heurlin, der er professor emeritus i Statskundskab og har et meget omfattende forfatterskab af bøger og artikler om international-, sikkerheds- og forsvarspolitik bag sig. Han er fortsat ansat på KU som leder af China Security Studies på Center for Militære Studier.

Interviewet handler ikke om de dagsaktuelle krigshandlinger, flygtningesituationen eller forsøgene på at støtte den ukrainske selvstændighedskamp. I stedet handler det om de store linjer bag den aktuelle konflikt. Først og fremmest karakteriseres den aktuelle situation gennem en genkomst af de ovennævnte temaer. Dernæst fremstilles en række problemstillinger med udgangspunkt i Ruslands globale position og interne situation i dag før der afsluttende ses på, hvordan USA begrænser Ruslands handlerum.

Interviewet blev foretaget den femte maj og redaktionen afsluttet den 18. maj, 2022.

Fortidens genkomst

(CJ:) Vladimir Putin har med beslutningen om at invadere Ukraine skabt noget, der nærmest kan kaldes en undtagelsessituation i Europa. I kølvandet på invasionen har vi fået den største flygtningekrise i regionen siden Anden verdenskrig og et meget stort kompleks af økonomiske sanktioner over for Rusland. Hvor stor er krisen i et historisk perspektiv?

(Bertel Heurlin) Den russiske invasion af Ukraine udgør et sæt begivenheder, der er meget afgørende. Man har brugt udtryk som et 'Zeitwende', et paradigmeskifte i international politik eller en ny tidsalder, hvor demokratier og autoritære stater står direkte over for hinanden. Vi kan sammenligne med en dato som 11. september 2001 eller anvendelsen af atombomber i Japan i 1945. Vi taler i hvert fald om noget, der er større og vil trække længere spor fremover end fx finanskrisen i 2008.

Vi var mange tilbage i februar, der mente, at krigen ikke ville komme. Det ville være for tåbeligt af Rusland. Men nu er den her på Putins foranledning, og så må vi jo søge at sætte den i kontekst. I forhold til en begivenhed som 11. september, 2001 er det vigtigt at pege på den forskel, at det dengang først handlede om en ikke-statslig aktør (Al Qaida), der angreb en stat (USA) og efterfølgende om det internationale samfunds angreb på en ikke-statslig aktør. Denne gang er det en krig direkte mellem stater. Det er potentielt en meget større, 'farligere', slags konflikt.

Der har været en del væbnede konflikter siden 11. september, 2001. Alene Rusland har fx været i krig i krig med Georgien i 2008, annekterede Krim-halvøen i 2014 og blandede sig på en temmelig afgørende måde i borgerkrigen i Syrien i 2015. Disse begivenheder har alle været set som særlige

Hvorfor mener du, at begivenhederne i 2022 adskiller sig fra de øvrige russiske interventioner?

Der er især tre forandringer forbundet med Putins krig i Ukraine, der gør, at vi med rette opfatter den som noget særligt. Jeg kan kalde disse forandringer for genkomster, for det er nogle fænomener, der tidligere har været kendte, men som nu er blevet genopvækket og har fået ny betydning.

Den første genkomst er den anakronistiske måde, som krigen bliver udkæmpet på. Vi skal tilbage til verdenskrigene for at finde noget tilsvarende i Europa. Russerne har tidligere vist, at de er gode til moderne hybridkrig, hvor man kombinerer fx cyperindsats, brug af 'små grønne mænd' og lignende, men her har man grebet tilbage i historien.

I dag bliver der igen ført 'land-mod-land-krig' i Europa. En krig der drejer som om territorium og om, hvor grænser skal gå. Der er indledt noget så gammeldags som en erobringskrig fra Putins side. Den passer mildt sagt ikke til den verden, som opstod efter anden verdenskrig, hvor afkolonisering skabte over 100 suveræne stater baseret på grænser, som mere eller mindre vilkårligt var trukket af koloniherrerne. De mange nye staters nationsopbygning skabte en situation, hvor fastholdelse af grænser blev en ny international norm, uanset grænsernes vilkårlighed. Opdeling af lande har globalt fundet sted, men mest på fredelig vis.

Det handler også om de midler krigen bliver udkæmpet med. Vi ser en delvis forældet erobringskrig primært på landjorden. Der angribes med artilleri, byer beskydes med missiler. Der angribes ikke alene militære mål, men også civile. Det er kort sagt en genkomst af en gammeldags krig i Europa.

For det andet er der udviklingerne på europæisk plan. Krigen indebærer en genkomst af træk fra et gammelt Europa, som i hvert fald siden Anden verdenskrig har syntes gemt bort af historien. Regionens store lande var tidligere egentlige verdensmagter. Men med slutningen af 2. verdenskrig blev Europa delt mellem USA og USSR og først helet efter den kolde krig, men fortsat beskyttet af USA. Nu ser det imidlertid ud til, at Europa kan vende tilbage med en større strategisk autonomi.

Baggrunden er, at Tyskland er ved at gøre sig til en egentlig stormagt på globalt plan, en 'World power'. Allerede den 27. februar annoncerede Tysklands kansler Olaf Scholtz store ændringer. Tyskland er verdens fjerdestørste økonomi, men har ikke haft nogen militær dimension, der kunne matche den økonomiske størrelse. Beslutningen den 27. februar gjorde Tyskland til en normalstat med omfattende militær oprustning. Tyskland har kastet skyldspillet af sig ved konsekvent at ændre sin udenrigs-, sikkerheds og -forsvarspolitik.

Det vil også sige, at Europa bliver mere autonomt på baggrund af en massiv ændring i retning af styrket militær indsats. Tyskland fremmer sin egen genkomst som 'normal stat' efter næsten firs års selvpålagte begrænsninger som følge af skyldfølelsen efter 2. verdenskrig. Det giver helt nye muligheder i

Europa, hvor der kan opstå et nyt tysk-fransk lederskab, men også gnidninger. Med det nye Tyskland i spidsen kan EU fremtræde som en magt, der ikke alene er økonomisk funderet, men som nu også bliver militær stormagt.

For det tredje er det problematiske forhold mellem Rusland og Kina blevet genopvækket. De to lande var ellers blevet tætte venner. Her skal man lægge mærke til en anden dato, der ligger før selve invasionen – men selvfølgelig indenfor den periode, hvor Rusland havde begyndt dets opmarch af militære kræfter i områderne op til Ukraine. Den 4. februar, under vinterolympiaden i Kina, offentliggjorde Kina og Rusland en fælles erklæring, en traktat om venskab og partnerskab. Det kinesisk-russiske forhold blev beskrevet som bygget på klippegrund og uden grænser. Væk var minderne om den krig de to venskabsnationer udkæmpede mod hinanden i 1969. Det nye aftalepapir prøver at forbinde dem med hinanden på tværs af politiske uenigheder og interesser.

I mere end et århundrede var Kina under direkte indflydelse fra Vesten. I perioden fra 1842 til 1949 var Kina under pres af mange forskellige former, der indeholdt krig, besættelser og erobringer af dele af det gamle Kina. Dengang var Rusland med i 'den imperialistiske lejr'. Også denne fase ses der imidlertid bort fra i et papir, der lægger vægt på deling af fælles historie, kulturelle traditioner og et værdifællesskab.

På mange måder er de to lande imidlertid hinandens modsætninger. Hvor Rusland i en del år har været et stagnerende samfund, har Kina været i vækst og forandring. Det kinesiske kommunistparti har kunnet forlade sig på, at den økonomiske fremgang har kunne legitimere partiets egenrådige ledelse og den deraf følgende mangel på demokrati og selvbestemmelse for kineserne. I forhold til det øvrige internationale system vil Kina have mere indflydelse, men sigter angiveligt ikke på en bliver en 'leder', sådan som USA har været og stadigvæk er. Kina vil angiveligt heller ikke selv bruge militær magt, hvilket jo står i skærende modstrid med, hvordan Putins Rusland fortolker sin rolle i verden. Disse potentielle uoverensstemmelser kunne Putin og Xi snakke hen over under olympiaden.

Putins angreb på Ukraine ændrede imidlertid offentligt og i praksis på billedet af den store forbrødring mellem de to nationer. Kina er enig i, at krigen skal tilskrive Vestens fremdrift i Ruslands nærømråder. Men i FN har det ikke stemt sammen med Rusland i spørgsmålet om fordømmelse af invasionen. Det har allerede svigtet den nære ven, uden dog at gå så langt som til at stemme sammen med USA. I stedet afholdt de sig og viste derved en afstand til begge parter.

Kina ser stadig i princippet FN's medlemslande som ukrænkelige. På den måde er både Putins krigsmål om 'befrielse' af russerne i Donbas-regionen og retten til at starte et regimeskifte i Ukraine, så 'nazisterne' sættes fra magten, i skærende modsætning til Kinas politik. Xi satser nu klart på at få stoppet Putins krig.

Europa er blevet hårdt ramt på forskellig vis af Putins intervention. Vi har fået inflation, flygtningekrise og sikkerhedskrise. Og er blot nogle af de nye udfordringer. Men er der også konstanter i den usikre situation, som Europa står i for tiden. Hvad ligner, og hvad ligner ikke, tidligere kriser?

Det vigtigste er, at USA's fremtræder som verdens mest indflydelsesrige stat, også selvom ikke alle anerkender, at der stadig skulle være unipolaritet i det internationale system med USA som supermagten.

USA er en supermagt i tilbagegang i den betydning, at landets forspring overfor konkurrenterne mindskes i disse år, men det er ikke fordi USA svækkes i absolut forstand. Forholdet er, at der er andre, der vokser økonomisk og militært hurtigere end USA. USA er dog stadig *primus inter pares*.

Den vigtigste årsag til USA's relative tilbagegang er Kinas vækst i særdeleshed og Asiens i almindelighed. Halvdelen af verdens befolkning bor i Asien og to tredjedele af verdensøkonomien og af verdens økonomiske vækst finder sted i denne region. Derfor er det helt store globale konfliktpotentiale forholdet mellem USA og Kina. Det har den aktuelle konflikt mellem Rusland og 'Vesten' omkring Ukraine ikke ændret.

Det kan være svært at bevare overblikket, når store begivenheder følger hinanden i så hurtig rækkefølge. Hvad ser du som de afgørende begivenheder i den aktuelle krise?

I februar offentliggjorde USA deres såkaldte 'Indo-Pacific Strategy'. Det er et dokument, der udstikker de store prioriteringer af udfordringer for USA i denne region. Fundamentalt handler det om, at USA stadig vil være en asiatisk magt. Det er bemærkelsesværdigt, at den udpeger denne region som den vigtigste forude. Fremtiden for USA's strategier handler mest om Kina og Indien. Rusland er ikke medtaget i denne klasse!

Strategien blev offentliggjort midt under den aktuelle krise. Det viser også, at USA fortsat tænker strategisk på den store rivalisering i forholdet til Asien midt under en 'europæisk' krise. Ukrainekrigen skal ses som en krig mellem demokrati og autokrati, som har fået en ny og afgørende dimension ved at demonstrere at demokrati ikke blot er en regeringsform, men en et gode, en værdi, som et folk er parat til at give livet for at bevare. Den fundamentale konflikt er imidlertid den amerikansk-kinesiske rivalisering globalt og i Asien.

Præsident Bidens midlertidige Nationale Sikkerhedsstrategi fra marts 2021 udtrykte, at USA stadig er en 'verdensleder', der søger at fremme demokrati, markedsøkonomi og menneskerettigheder. Det vil sige, at det stadig handler om den 'nye verdensorden', der blev lanceret ved indgangen til 1990'erne. Her har USA ikke ændret sin overordnede strategiske vision for en global fremtid under dets lederskab.

Rusland i går og i dag

Hvordan ser du på Sovjetunionens sammenbrud i den sammenhæng? Det var selvfølgelig en proces, der især handlede om de direkte berørte stater og befolkninger, men det var også et sæt begivenheder, der blev fulgt med en vis ængstelse i omverdenen. Spørgsmålet var, om sammenbrusprocessen ville føre til åbne interne konflikter, der kunne brede sig til omverdenen. Hvordan ser du på sammenbruddet i dag?

Sovjetunionens sidste dage gav verden en positiv overraskelse. Imperiet gik ind i en frivillig og overvejende fredelig opløsningsproces. Det viste, at et imperium også kunne gå i *decline with grace*, som fredsforskeren Johan Galtung sagde. Under Gorbatsjov gav Sovjetunionen afkald på sit 'imperium': Vietnam og Afghanistan, som man trak sig tilbage fra. De europæiske Warszawa-pagtlande blev også sat fri, i Honeckers tilfælde med det nogle efterfølgende kaldte et 'dødslys' fra Gorbatsjov.

Under Boris Jeltsin erklærede Rusland sig 'selvstændigt'. En anden måde at sige på, at de ikke-russiske dele af unionen fik deres 'frihed'. Ukraine, Belarus, Moldova, Georgien og de centralasiatiske republikker. Under Den kolde krig kunne man hævde, at Sovjetunionen, og dermed Rusland, var omgivet af 'lutter fjendtlige kommunistiske lande', nemlig de undertrykte østeuropæiske lande og Kina. Denne situation blev nu gentaget. Mange af de frigivne lande tilsluttede sig hurtigt vestlige institutioner som EU og NATO. Rusland blev omringet af vestlige lande.

Putins vigtigste bekymring med opløsningen af Sovjetunionen var, at 25 millioner russere blev efterladt uden for den nye 'Russiske føderation'. Det vil sige i lande, hvor de pludselig var kommet til at udgøre mindretallet.

Vesten tog initiativer til at udbrede NATO, men først en del år efter, at Sovjetunionen havde trukket sig frivilligt tilbage. I 2007, 2008 og 2014 tog Putin skridt, der skulle modvirke disse ændringer.

I starten af 1989 var Rusland kernestaten i det sovjetiske imperium, der på sin side var en af de to absolut stærkeste magten på jorden. Siden er der sket meget. Hvor ser du Rusland i det internationale hierarki i dag?

Rusland er i dag arealmæssigt verdens største land, dobbelt så stort som USA, Kina og Canada. Befolkningen er stor (der er i dag 144 millioner indbyggere), veluddannet og forholdsvis velfungerende, men befolkningsantallet er i tilbagegang.

Samtidig er Rusland det ressourcerigeste land i verden, hvis vi ser på de naturlige forekomster. Det mangler dog teknologi til at få det fulde udbytte af disse. Det vil forudsætte et samarbejde med Vesten eller Asien, hvis Rusland skal fremskynde udviklingen af teknologier mærkbart på kort sigt. Rusland har groft sagt nærmet sig en slags tredje verdensøkonomi i den forstand, at det er gået fra at være en stor industrination under Den kolde krig til i dag at være en overvejende råvareproducerende og -baseret økonomi.

Rusland har med andre ord ikke kunnet udvikle sig økonomisk på samme måde som andre store lande siden Den kolde krigs slutning. Her har man nemlig også startet en udvikling bort fra 'industrialismen', men til forskel til Rusland, der er gået 'baglæns' mod de primærøkonomiske råvarer, er man her gået fra de sekundære industrivarer til den tertiære service-/videns-økonomi.

Militært har Rusland sat en ny udvikling i gang. Man har udviklet en ny militær doktrin - den seneste er fra 2021 - der skal svare på hvilke former for krige, man skal kunne kæmpe og mod hvem. Rusland har gjort sig parat til krig med et aktivt forsvar og gjort sig klar til bevægelser ind i fjendes territorium. Man har planlagt angreb på infrastrukturer, soldater og baser. Men Rusland har - som det ser ud her i maj 2022 i Ukraine - ikke helt været i stand til at omsætte disse planer til virkelighed.

Politisk har Putin søgt at udvikle nogle 'sandheder' og fortællinger, som man kan bygge nationalt sammenhold op omkring. Han har fx hævdet, at Rusland er et offer for vestlige forsøg på destabilisering. Herunder forsøg på at underminere landets alliancer med angivelige nære venner – som dog på deres side ofte ser på Rusland som en fjendtlig magt.

Putin har hævdet, at 'Ruslands kulturelle suverænitet er blevet krænket'. Fascister og nazister er igen begyndt at udsprede propaganda mod russerne. Omvendt mener han, at Rusland har fundamentalt 'fredelige værdier', men at der føres kampagner for at erstatte disse med vestlig kultur og vestlig dekadence, der vil svække den historiske russiske arv af åndelighed og moral. I dette univers er Sovjetunionen en kommunistisk fortid, som man skal lægge bag sig. I stedet skal man bygge på traditioner fra Rusland før Sovjetunionen. Derfor ser man sig også som en nation, der står i modsætning til Vesten.

Det samlede resultat af alt dette er, at Rusland er en regional magt, hvor engagementet i Syrien skal ses som et forsøg på at få et 'globalt' image. Men Rusland har ingen egentlig international opbakning udover den syriske præsident Bashar al Assad og Belarus og enkelte andre: Nordkorea, Eritrea. Syrieneventyret skal give indtryk af, at Rusland kan optræde 'stormagtsagtigt' på den globale scene, men selv i Syrien er dets indflydelse uden for dets baser meget begrænset. Rusland er altså på trods af størrelse, befolkning ressourcer og militær styrke ikke en afgørende kraft i det internationale system. Det er ret beset faldet ned i en gruppe af stater, hvor det slet ikke er på niveau med USA, men heller ikke med Kina og Indien: Rusland spiller især en rolle i sit eget nærområde.

Selvom Rusland aktuelt ikke hører til sværvægterne i det internationale system, har det vel stadig – med de styrkepositioner du har nævnt – udviklingspotentialer. Hvordan ser du dets aktuelle udvikling i dette lys?

Rusland er som nævnt i tilbagegang, især i forhold til andre lande, der udvikler sig hurtigt som fx Kina. Denne tilbagegang kan måles i forhold til forskellige samfundsmæssige revolutioner, der har præget verden i de seneste årtier.

Den første er den økonomiske, revolution. Hvor der nu er opbygget et sammenhængende, verdensomspændende produktionsmæssigt finansielt og økonomisk system. Vi taler om en global interdependens, hvor gigantbeløb skifter ejere på splitsekunder. Her er Rusland ikke på omgangshøjde Den næste er den sociale revolution, hvor enkelt*individet* er kommet til at stå som en central aktør, politisk, økonomisk og civilsamfundsmæssigt. Individuelle valg præger samfundene. Her står Rusland tilbage for de andre store stater. Der er ingen særlig udvikling og dynamik men snarere modstand mod forandring. Putin står for det, som nogle har kaldt 'et kulturelt tilbageslag', altså en modstand mod de liberale og i en vis udstrækning dynamiske værdier, der kom til at præge verden fra 1990'erne. Fra ham skal man ikke vente nye friheder og heller ingen forsøg på frisættelser af potentialer i det russiske samfund.

Den teknologiske revolution er altoverskyggende fra AI, kunstig intelligens til nanoteknologi og informationsteknologi. Rusland, som i sovjetisk tid var stærkt på teknologi har ikke kunne følge med.

USA introducerede i slutningen af den kolde krig en "Revolution in Military Affairs" med vægt på information, præcision, hurtighed, værnsamarbejde og "mission command", dvs. at mindre, tæt samarbejdende enheder har mulighed for at agere selvstændigt. Nye krige ville være internationale samfund med avanceret teknologiindhold eller blodige borgerkrige. Rusland har været dygtigt til at bruge 'hybridkrig' og boerkrig, men er nu ved at være faldet tilbage til tidligere gammeldags måder at udkæmpe krig på. Her har Rusland bibeholdt en tung, hierarkisk og ufleksibel tilgang.

Reguleringsrevolution drejer sig om, at i forbindelse med globaliseringens internationale interdependens er global regulering blevet et imperativ. Der skal være oplysninger om og check på alle produkter, ydelser, klimavoter, affaldsprodukter, standarder, arbejdsforhold forbrugerpolitik, forhold som drejer sig om krav om bæredygtig vækst og løsning af klimakrisen. Rusland er meget også langt bagefter på dette område.

Hertil kommer også den afgørende revolution i det internationale system: ændringen af verdensordenen til et system med én supermagt. Den har muliggjort det amerikanske lederskab, der har præget de øvrige omvæltninger.

Konklusionen er, at Rusland er en magt i tilbagegang.

En af grundene til, at mange blev overraskede over, at krigen kom, var, at den synes at være i modstrid med Ruslands egen strategi. Så hvorfor bruger Putin den forholdsvis tunge, lavteknologiske og tilbageskuende form, der er valgt?

Der er en ret stor afstand mellem krigsmål og målopfyldelse. Først ville Putin stoppe det 'folkemord', der angiveligt skulle foregå i Ukraine under den nuværende regering. Senere ville han angribe nazismen i landet. Her påkaldte man sejren over Tyskland i Anden verdenskrig. Endnu senere er det kommet til, at man ønsker at 'lukke af' for Vesten. Der bruges argumenter om

værdikamp. Denne udvikling i officielle målsætninger kan gøre det svært at vurdere, om man når sine mål.

Man kan dog sige én ting, nemlig at det russiske militærs resultater har overrasket. Det har ikke kunnet levere resultater på det niveau, som man kunne have forventet på forhånd. Hvorfor fungerer det russiske militær så dårligt? At man ofte skifter krigsmål kan være en del af forklaringen, men der synes også at være gået noget galt i det interne militære samarbejde. Der var i forvejen en erkendt mangel på tidssvarende organisation i det russiske militær. Under alle omstændigheder er krigen blevet lavintensiv og præget af snævre fremgangsmåder.

Krigen og Ruslands omgivelser

Putins krig i Ukraine har i nogen udstrækning skabt øget tilslutning til USA. Det har fx vist sig i FN's øverste organer. Hvordan ser du USA's styrke i forhold til dette? Er der basis for den øgede opslutning, eller fik oplevelsen med Trump, der ville trække USA tilbage fra det internationale system, undergravet den reelle basis for den tillid USA tilsyneladende nyder lige nu?

Selv Putin anerkender USA som den stærkeste magt, men forbeholder sig ret til at forsvare sig mod amerikansk påvirkning. USA ser Rusland som modsætning. Det er modsætningen til USA, der holder Rusland og Kina sammen, så langt det nu er tilfældet i den aktuelle situation. Fælles fjender skaber nogle gange sære venskaber.

USA lægger meget vægt på demokrati i sit bud på en verdensorden og søger at skabe en samlet kraft af verdens demokratier. Ved siden af demokratiske værdier, der pt virker samlende, er også diplomati et samlingsinstrument, og USA's diplomati er meget effektivt i den henseende. Det er også effektivt for USA selv, idet det giver en unik international påvirkning. USA holder sig ikke tilbage fra at give andre lande 'karakterer' i, hvor gode de er til at drive samfund. Og hvor dårlige de er til at rette sig efter de universelle menneskerettigheder.

Endelig skaber USA's afskrækkelsesmidler samling om landet. Ikke blot kernenåben, men også konventionelle våben er med til at få andre til at slutte op om USA i håb om at opnå beskyttelse, fx mod Kina og Rusland.

USA har 600 baser rundt omkring i verden. Det er i sig selv et instrument, der er med til at brede USA's indflydelse på mange områder og med til at samle en stor blok af lande, der på den måde nyder godt af USA's tilstedeværelse. USA har desuden soldater i alle verdens regioner. Fx er der 80.000 amerikanske soldater i Europa, hvor Tyskland er det land, der huser flest. USA er stadig supermagten, som både er en "European Power" og en "Asian Power".

Har du nogen afsluttende bemærkninger, før vi slutter?

Vi skal passe meget på med det, man kunne kalde 'krigens blindhed'. Krig har en tendens til at få alt til at fremtræde i sort og hvidt. Der bliver skabt

klare fjender og klare venner. Der er en markant tendens til at støtte fortællingen om for eller imod i lighed med præsident Bushs udtalelse i forbindelse med erklæringen om den globale krig mod terror "Enten er I med os eller imod os". Men verden skal føres videre gennem menneskers og stateres forskelligheder. Konflikter skal klares gennem indsigter, forståelse og opmærksomhed på forskellighed og nuancer. Fællesskab kan fremmes ved fælles fjender. Den fælles fjende er klart menneskehedens selvødelæggelse ved fornægtelsen af klimaforandringerne.

Ukrainekrigen, de globale styrkeforhold og venstrefløjens dilemma

Af Morten Ougaard, professor ved Institut for organisation, CBS.

Ruslands brutale angrebskrig mod Ukraine har budt på flere overraskelser. For det første kom angrebet i sig selv som en overraskelse for de fleste, selvom der i stigende grad havde lyst advarende røster, især fra USA. For det andet var Ukraines evne og vilje til at kæmpe imod angrebet en overraskelse, ikke mindst for Rusland. Og for det tredje var det overraskende, hvor hurtigt og stærkt Vesten samledes om massiv støtte til Ukraine økonomisk, politisk og militært.

I det følgende vil jeg først kort opsummere, hvordan den aktuelle styrkelse af Triaden kan aflæses. Derefter ser jeg nærmere på, hvem og hvad Triaden er, og går videre til en belysning af dens styrke i verdenssamfundet. Afslutningsvis diskuterer jeg konsekvenserne for venstrefløjen.

I skrivende stund (maj 2022) er udfaldet af krigen ukendt. Uanset denne uvished giver forløbet indtil nu og især netop Vestens samling, anledning til at tage temperaturen på de økonomisk-politiske styrkeforhold og spørge, hvor stærkt Vesten egentlig står, og hvad dette betyder for den internationale venstrefløj og andre progressive kræfter.

Strengt taget er 'Vesten' ikke et godt navn for den gruppe lande det handler om, da nogle af medlemmerne befinder sig i Østen. For at understrege, at det handler om økonomier fra tre kontinenter, Nordamerika, Europa og Asien, har forskere foreslået navnet *Triaden* (Nölke and Taylor 2010; Starrs 2013). I det følgende bruger jeg for variationens skyld begge navne.

Følgende begivenheder markerer den aktuelle styrkelse af Triaden. Den 24. marts afholdtes i Nato hovedkvarteret i Bruxelles først et Nato topmøde og derefter et topmøde for G7 landene, hvor EU er medlem, og hvor Natos Generalsekretær deltog i mødet. Altså Nato, EU og alle G7 lande samlet. Her erklærede man støtte til Ukraine, man enedes om fortsatte og skærpede sanktioner mod Rusland, enedes om at opruste militært, og om at yde Ukraine mere militær støtte (NATO 2022). En måned senere, den 25. april enedes man om at forøge våbenstøtten til Ukraine markant. Dette møde fandt sted på den amerikanske Ramstein militærbase i Tyskland, hvilket understregede USA's ledende rolle, og her deltog også ikke-medlemmer af Nato, heriblandt Japan, Kenya og Tunesien, Israel og Qatar (DeYoung et al. 2022). Sidst i maj måned kom så beslutningen om finsk og svensk medlemskab af Nato.

Imellem de to møder, den 7. april, scorede Vesten en diplomatisk sejr i FNs Generalforsamling ved at få vedtaget en resolution, der suspenderede Ruslands medlemskab af FNs menneskerettighedsråd. 93 lande stemte for, 24 stemte imod, og 58 undlod at stemme – mens 18 medlemmer var fraværende (afstemningsresultat fra United Nations Digital Library 2022).

Denne samling af Vesten og mobilisering af global støtte markerede et foreløbigt højdepunkt på Vestens styrkelse i konjunktoren. Derfor værd at tage som udgangspunkt.

På den anden side viser stemmetallene i FN, at der er grænser for hvor stærkt Vesten står globalt. Der var trods alt 82 lande, eller næsten halvdelen af de tilstedeværende, der ikke støttede Vesten. Grænsen for Vestens indflydelse blev også tydelig den 20. april, hvor G20 landenes finansministre og centralbankchefer mødtes i Washington i forbindelse med et møde Verdensbanken og IMF. Her udvandrede vestlige repræsentanter, da den russiske delegerede talte, men forsøget på at udelukke Rusland fra G20 mødet lykkedes ikke (Rappeport 2022). Det samme gælder foreløbigt forsøget på at få udelukket Rusland fra topmødet i Indonesien i november dette år (Widakuswara 2022).

Tabel 1: Hvem er Triaden?					
	NATO	An- den mili- tæral- liance med USA	G7	EU + EØ S	G20
U S A	X		X		x
C a n a d a	X		X		x
J a p a n		X	X		x
K o r e a		X			x
A u s t r a		X			x

I i e n					
N e w Z e a l a n d		X			
U K	X		X		x
T y s k l a n d	X		X	X	x
F r a n k r i g	X		X	X	x
I t a l i e n	X		X	X	x
Ø v r i g e E U +	X		(Via EU)	X	(Via EU)

E Ø S N A T O m e d l e m m e r					
F i n l a n d	X (snart)		(Via EU)	X	(Via EU)
S v e r i g e	X (snart)		(Via EU)	X	(Via EU)
N o r g e	X			X	

Hvem og hvad er "Vesten"?

Triaden består af de lande, der er med i et eller flere af følgende fællesskaber: militær alliance med USA i NATO eller på anden vis, G7 samarbejdet, og EU + EØS. Flere af dem er også med i G20 samarbejdet. Tabel 1 giver en oversigt. Det er de lande, der i imperialismeteorisk sammenhæng blev kaldt de kapitalistiske centersamfund.

Disse lande er alle konsoliderede demokratier, og blandt de lande i verden, hvor respekten for retsstatsprincipper, menneskerettigheder og kvinders ligestilling er mest udviklet. Det gælder også præferencen for en rets baseret international orden, hvor princippet om national selvbestemmelse er centralt,

og hvor fredeligt internationalt samarbejde vægtes højt. Ikke alle lande lever lige godt op til alle demokratiske principper, og demokrati og retsstat er under angreb internt i flere lande, ikke mindst i USA. Respekten for en international retsorden og national selvbestemmelse klinger også i flere tilfælde hult, ikke mindst i forhold til Palæstina.

Alligevel er det svært at nævne lande, hvor disse værdier står stærkere end i Triaden, og omvendt er det let at pege på lande, hvor de står markant svagere. Det er værdier, som det er afgørende at forsvare og kæmpe for. De er værdifulde i sig selv, og i et venstrefløjsperspektiv er de centrale, fordi demokrati, ytrings- forsamlings- og organisationsfrihed giver de bedste betingelser for kampen for progressive samfundsforandringer.

I den vestlige diskurs, såvel fra politikere som i medierne og offentligheden, er et dominerende tema, at det er disse værdier, der er truet og skal forsvares. Ukraine lever ganske vist ikke på alle punkter op til vestlige demokratiske standarder. - en Ukrainsk vits er nok ikke helt ved siden af: forskellen på Ukraine og Rusland er, at i Ukraine bestemmer oligarkerne, hvem der kan blive præsident, i Rusland bestemmer præsidenten, hvem der bliver oligark. Uanset dette er det vigtigt at forsvare Ukraines selvstændighed, og her er Triaden blevet samlet.

Triaden er altså i globalt perspektiv en demokratisk højborg. Men samtidig er Triaden den dominerende blok i en imperial verdensorden, en verdensorden præget af stor og voksende ulighed, enorme økonomiske magtkoncentrationer, og en vækstmodel, der på trods af gode hensigtserklæringer ikke er bæredygtig, men tværtimod fastholder kloden på en økologisk katastrofekurs. Nogle skridt tages i den rigtige retning, men fortsat alt for lidt i forhold til problemernes omfang.

Vækstmodellen leverer imidlertid også en høj materiel levestandard til en stor del af Triadens befolkning. Dette argument er udfoldet både teoretisk og empirisk i bogen 'Den imperiale livsform: hverdagsliv og kapitalismens økologiske krise' af Ulrich Brand og Markus Wissen (Brand and Wissen 2021). Den internationale arbejdsdeling, udflytning af produktion til lavtlønsområder og indtægterne fra lukrative markeder sammesteds, billige råvarer med videre, er med til at muliggøre en livsstil med stort og miljøbelastende forbrug af privatbiler, flyrejser, elektriske apparater og så videre.

Dilemmaet for venstrefløjen og andre progressive kræfter er, at et forsvar for "Vestens værdier" meget nemt bliver et forsvar for den imperiale livsform og for den eksisterende globale magtfordeling. Det er roden til venstrefløjens problemer med at forholde sig til krigen og Vestens styrkelse. I Danmark er det velkendt, at det ikke har været let for venstrefløjen at finde fodslag i de spørgsmål, som krigen har rejst, og noget tilsvarende gælder i andre lande. Se for eksempel om den amerikanske venstrefløj Zevins artikel (Zevin 2022).

Triadens styrke

Forskellige indikatorer kan belyse Triadens styrke. Den aktuelle politiske samling og mobilisering samt den diplomatiske sejr i FN er en af dem. Men

man kan også se på mere grundlæggende strukturelle indikatorer. Antallet af lande kan være en af dem, men det siger kun noget om stemmestyrken i FN's Generalforsamling. Det har nogen legitimitetsmæssig betydning, men et flertal, der hovedsageligt består af små lavindkomstlande, betyder ikke meget uden for Generalforsamlingens mødelokale.

Mere vægt må man tillægge *befolkningsstørrelsen*. Man kan selvsagt ikke regne med, at hele et lands befolkning støtter regeringens politik, men det giver nogen tyngde legitimitetsmæssigt, at man repræsenterer en væsentlig del af menneskeheden. På denne parameter står Triaden ikke stærkt. I 2020 havde Triaden en samlet befolkning på 1,0 mia. ud af verdens 7,8 mia. mennesker, altså omkring 13 pct. I FN-afstemningen fik Triaden støtte fra lande med en befolkning på 0,8 mia., således at der i alt var 1,8 mia. bag resolutionen. Over for det stod så 2,1 mia. bag stemmerne imod resolutionen, hvor Kinas og Ruslands tilsammen 1,6 mia. vejede tungt. Målt på denne måde var der altså flere mennesker imod resolutionen end for. Nok så vigtigt er, at lande med en samlet befolkning på 3,5 mia. undlod at stemme. I alt var der således 5,6 mia. der ikke støttede resolutionen over for de 1,8, der stemte for (beregnet ud fra Verdensbankens tal, World Bank 2022).

Økonomiske indikatorer

Anderledes ser det ud, når man ser på *økonomiske indikatorer*. Der gøres ganske vist ofte meget ud af, at Kina med sine højere vækstrater er ved at overhale USA som verdens største økonomi. Men ser man på hele Triaden er billedet, at Kinas bruttonationalprodukt i 2020 var knap 15 billioner dollars (forkortet bio.), over for USA's 21 bio. og EU's 15 bio. Hele Triaden tegnede sig for 47 bio., og tæller man de lande med, der støttede resolutionen er tallet 51 bio. De lande, der stemte imod resolution tegnede sig tilsammen for 17 bio., og de lande der undlod at stemme havde et samlet BNP på 12 bio. Med andre ord havde de lande, der enten var imod eller undlod at støtte resolutionen, et samlet BNP på 29 bio., over for Triade-koalitionens 51 bio (World Bank 2022a).

Et andet mål for Triadens økonomiske vægt er de *direkte internationale investeringer*, vel at mærke beholdningen og ikke de årlige strømme. Det siger noget om, hvor stor en del af verdensøkonomien uden for hjemlandene, de pågældende landes virksomheder kontrollerer. I 2020 tegnede Triaden sig for 78 pct. af verdens direkte investeringer (tal fra Unctadstat 2022). Til sammenligning tegnede Kina, den største ikke-Triade investor, sig for ca. 11 pct. Et forbehold er dog, at en stor del af Triadelandenes investeringer er i andre Triade lande, hvilket på den anden side er udtryk for hvor tæt disse lande er integreret økonomisk – et solidt strukturelt fundament for Triadens sammenhold.

Tabel 2: Triad share of profits of top 2000 corporations in 2012*	
Selected economic sectors	Triad share

Aerospace & Defence	87%
Auto, truck & motorcycle	73%
Chemicals	44%
Computer hardware and software	80%
Electronics	68%
Healthcare equipment and services	93%
Heavy machinery	63%
Pharmaceutical & personal care	76%
<p>Source: Based on Table 1, p. 822 in Starrs 2013. *The table shows the global profit share of Triad countries among the top 3 countries in each sector. For instance in chemicals, no. 1 was the US with 25%, no.2 Germany at 19% and Saudi Arabia at 12%. Thus, Triad countries among the top 3 accounted for 44%.</p>	

Nok så interessant er en beregning, som forskeren Sean Starrs publicerede i 2013 (Starrs 2013). Noget kan have ændret sig siden, men ikke nok til grundlæggende at ændre billedet. Starrs tog udgangspunkt i en analyse tidsskriftet *Forbes* havde lavet af de 2000 vigtigste virksomheder i en række brancher, og så på disse virksomheders regnskabstal. Han identificerede så de tre lande, der tegnede sig for den største *andel af den samlede profit* i hver sektor. Det er ikke nogen ligegyldig indikator: den, der kontrollerer overskuddet, bestemmer hvad der skal investeres i og hvor. I computer hardware og software tegnede USA sig for eksempel for 74%, Sydkorea for 6 pct. og Taiwan for 5 pct. Tabel 2 viser hvor stor en del af profitten Triaden tegnede sig for i udvalgte brancher i 2012.

En anden central branche er motorer til civile fly, der er totalt domineret af fire selskaber, nemlig Rolls Royce fra England, Pratt & Whitney og General Electric fra USA og CFM International, der er et amerikansk fransk joint-venture (Statista 2022). Dertil kan føjes, at markedet for fly også er domineret af vestlige producenter; indenrigsflyvning i Kina og Rusland foretages således overvejende med Boeing og Airbus fly. Triadefirmaers andel af bilmarkederne i Kina og Rusland er også markant større end det omvendte.

Til dette kan man føje indikatorer for landenes stilling i *high-tech* brancherne. Kina er blevet verdens største producent af mikrochips – en central component i rigtig mange produkter. Alligevel tegnede amerikanske selskaber sig i 2019 for 47 pct. af de globale indtægter fra salg af semi-conductors (US International Trade Administration n.d.). Endnu mere kritisk er det højteknologiske udstyr, hvormed micro-chips produceres. Fortsat adgang til dette udstyr, herunder reservedele, er en nødvendighed for chips-producenter. Ifølge det amerikanske handelsministerium havde amerikanske firmaer i

2014 en global markedsandel på 47 pct., Japan havde 30 pct., og Holland 17 pct. Tyskland og Sydkorea havde mindre end 3 pct. hver, og andre producenter herunder Kina havde mindre end en halv procent hver (US International Trade Administration 2016, 20). Ifølge en aktuel vurdering fra en brancheinsider vil det være meget svær for Kina at udvikle spidsteknologi på dette område (Słodkowski 2022), se også (Sheehan 2021)). Denne afgørende branche er altså helt domineret af Triade virksomheder.

Kina har udviklet styrkepositioner på nogle områder. De fleste kender Huawei telefoner og selskabet er blandt de globalt førende mht. 5G teknologi. Kinesiske højhastighedstog kører flere steder i verden, og landet har et relativt avanceret rumprogram. På et højteknologisk område er de klart globalt førende, nemlig supercomputere. Men selv på dette område er det uvist, i hvilke grad deres udviklingsindsats på dette område har været baseret på importerede komponenter. Baseret på kinesisk design, men uklart om de var fremstillet i Kina eller Taiwan (FT, 18.5.2022).

USA's og EU's centrale stilling i den globale finanssektor skal også tages i betragtning. Sanktionerne mod Rusland har tydeligt vist, hvor stærk denne position er, og i hvor høj grad det er muligt at udnytte denne politisk, når det gælder.

Endelig er det vigtigt at bemærke, at Vesten i høj grad bidrager til globale problemer, som for eksempel udslip af drivhusgasser. I dag er Kina klart den største CO2 udleder, på niveau med den samlede triade, og samlet overgås Triaden af resten af verden i denne henseende. Men det skal ses på baggrund af, at Triadelandene tegnede sig for 2/3 af verdens kumulative CO2 udledninger i perioden 1751-2017 (Richie 2019). Dertil kommer, at målt på CO2 udslip pr indbygger er Triaden fortsat den største forurener bortset fra en håndfuld oliestater.

Samlet set er det indiskutabelt, at i økonomisk henseende er Triaden uden sammenligning dominerende i verdenssamfundet.

Hvem er "resten"

Udtrykket 'Resten' for de samfund, der ikke er en del af vesten, blev introduceret af Samuel Huntington i 1997 (Huntington 1997). I nærværende artikel benyttes det som en bekvem sammenfatning af ikke-Triade landene. Denne gruppe, der rummer over 80% af verdens befolkning, er meget sammensat. I Verdensbankens statistikker spænder gruppen hele registeret fra lav-indkomstlande, over lavere og højere mellem-indkomstlande til nogle få høj-indkomstlande (Chile og Singapore samt Saudi Arabien og andre oliestater i Golfen). De er helt overvejende kapitalistiske, nogle har en ret avanceret økonomi med betydelig industriproduktion, mens andre overvejende er landbrugs- og råvareproducenter. Politisk er der både demokratier og diktaturer af forskellig slags.

Blandt de 54 ikke-triade lande, der stemte *for* resolutionen mod Rusland var en række demokratiske lande som Argentina, Tyrkiet, Chile, Uruguay, Philippinerne, med flere, men også f.eks. militærdiktaturet Myanmar. De 24

Lande, der stemte *imod* resolution med Rusland og Kina i spidsen var helt overvejende ikke demokratier, f.eks. Iran, Nordkorea, Vietnam og Belarus. I gruppen af lande, der *undlod at stemme*, finder vi demokratierne Brasilien, Indien, Indonesien, Mexico og Sydafrika, og kongedømmet Saudi Arabien og en række økonomisk set mindre tungtvejende lande som Bangladesh, Egypten, Kenya, Malaysia, Pakistan, Singapore, Thailand, Tunesien, og Emiraterne. Det er tydeligvis ikke skellet mellem demokratier og ikke-demokratier, der definerede frontlinjen i den diplomatiske styrkeprøve i FN.

En del kan forklares med de politiske og økonomiske bånd, som især de mindre lande har til den ene eller anden stormagt. Men dette forklarer ikke de mere velstående landes position i konjunkturen. Det er værd at bemærke, at blandt de ikke-Triade lande der er medlemmer af G20, de 'økonomisk signifikante landes' globale samarbejdsforum, var det kun Argentina og Tyrkiet, der stemte for resolutionen, mens de ovennævnte seks lande, fra Brasilien til Saudi Arabien, undlod at stemme og medlemmerne Kina og Rusland stemte imod. En forklaring på dette er, at disse lande, såvel demokratier som autokratier, på nogle punkter har fælles interesser, der går imod Triaden. USA og de rige lande bestemmer for meget og gør for lidt for at imødekomme 'restens' interesser, er et omkvæd man ofte hører.

Resten mod Vesten

Dette kan aflæses i forskellige internationale organisationer. Ganske vist er oprettelsen af G20 som et forum for de mest betydningsfulde landes statsledere en erkendelse af, at disse lande skal være med, når globale økonomiske spørgsmål skal drøftes.

Og ganske vist er G20 op gennem 2010erne blevet enige om nogle reformer med progressivt indhold, i nogle tilfælde på G20 initiativ, i andre ved erklæret G20 støtte til reformer undervejs i FN systemet, Verdensbanken og andre fora. Det gælder for eksempel kampen mod hvidvask, kampen mod skatteundvigelse og kampen mod korruption, og det gælder adskillige initiativer på udviklingsområdet.

Men på andre områder er det blevet ved hensigtserklæringer, hvor det kniber med at leve op til intentioner og løfter. For eksempel har Triaden langt fra levet op til de løfter, man har givet om økonomisk støtte til grøn omstilling.

IMF og WTO

Nok så vigtigt er der nogle centrale områder, hvor man ikke kan blive enige. En vedvarende kilde til utilfredshed for de nye magter er spørgsmålet om stemmevægte i Den Internationale Valutafond (IMF). I denne organisation stemmer man efter, hvor meget kapital man har indskudt, og samtidig siger reglerne, at vigtige beslutninger, herunder ændringer i kvote – og stemmefordelingen, skal vedtages med et kvalificeret flertal på 85% af stemmerne USA har 17,43% af stemmerne, og har således i praksis veto (Congressional Research Service 2022a).

I 2010 gennemførte man en lille kvotereform, der ikke tilfredsstillede de nye magter, og i 2012 forpligtede man sig til at foretage endnu en revision med deadline i 2014. Denne deadline blev senere udsat til 2019, men i 2019 måtte man erkende, at det ikke var muligt at nå til enighed om en reform af kvotesystemet (IMF 2020). Med andre ord benyttede Triaden den gældende kvotefordeling og afstemningsreglerne til at blokere for en reform, der imødekommer især de nye magters ønsker.

Nok så vigtig er Verdenshandelsorganisationen WTO. Tilbage i 2001 søsattes den såkaldte Doha forhandlingsrunde med det erklærede formål at reformere handelssystemet i en mere udviklingsorienteret retning. Det gik dog meget trægt, og i 2004 opgav man reelt forhandlingerne. Men fra G20s begyndelse som forum for statsledere i 2009 erklærede man en fælles ambition om at føre forhandlingerne frem til succes. Denne ambition blev gentaget i de følgende år, uden at det førte til fremskridt. Senest, i 2020, kunne man registrere, at landene var enige om, at WTOs regelsystem burde ændres, og at det samme gjaldt organisationens konfliktløsningsmekanisme (Dispute Settlement Mechanism, DSM). Men man var hverken enige om hvordan de handelspolitiske spilleregler skulle ændres eller om hvordan DSM skulle reformeres (G20 2020).

Nogle eksempler fortæller, hvad konflikterne drejer sig om. Et udestående spørgsmål er udpegningen af nye medlemmer til appelinstanten i DSM, en nødvendighed hvis mekanismen skal fungere. Efter at Præsident Trump nægtede at udpege nye dommere til denne instans, ophørte den i 1919 med at fungere. I perioden fra december 2020 til oktober 2021 har man diskuteret en række forslag til løsning af dette problem, der alle blev afvist af USA (Congressional Research Service 2022b).

Med hensyn til forhandlingerne om regelsættets udvikling er flere emner interessante, fordi de vedrører udenlandske selskabers vilkår i udviklingslandene og forholdet mellem dem og værtslandene. Et af disse emner er netop investeringer.

Regler om internationale investeringer

Ved grundlæggelsen af WTO i 1995 enedes man om en aftale om ”Trade related investment measures”, TRIMs. USA og andre Triade-lande fandt, at den gav for ringe beskyttelse af selskabernes interesser, og forsøgte så i stedet i OECD at forhandle en ’Multilateral aftale om Investeringer’, et forsøg der mislykkedes (Walter 2001). Et nyt forsøg var så at lave en investeringsaftale med EU, den såkaldte TTIP, der også grundstødte. I disse initiativer gik man, og især USA, efter en ’ambitiøs’ aftale med liberalisering af adgangen til at investere i partnerlandene, stærk investeringsbeskyttelse, og særlige mekanismer til at håndtere konflikter mellem værtsland og investor uden om værtslandets retssystem.

I WTO blev investeringsspørgsmålet taget op i Doha-runden, men blev opgivet i 2004. I 2017 begyndte nogle medlemslande så igen at drøfte en

investeringsaftale, denne gang kaldet 'Investment facilitation for Development,' hvor formålet er en aftale, der fremmer udviklingsorienterede investeringer, især i mindre udviklede lande. Det var – og er – en 'plurilateral' aftale, der forhandles i WTO regi men ikke involverer alle medlemmer. Forhandlingerne blev formelt startet i september 2020, og selv om der rapporteres om fremskridt, er det for tidligt at vurdere, hvad de kan føre til (WTO 2022).

Mere end 100 af WTOs medlemslande deltager, herunder de fleste Triade lande og nye magter, men det er bemærkelsesværdigt, at hverken USA eller Indien er med. I USA's tilfælde er det formentlig, fordi man ikke finder projektet ambitiøst nok (det er ikke lykkedes at finde oplysninger om USA's holdning på de relevante amerikanske officielle hjemmesider). I forhandlingerne har man nemlig tydeligt og eksplicit understreget, at spørgsmålene om markedsadgang, investorbeskyttelse og investor-stat konfliktløsning *ikke* skal inddrages. Altså netop de emner, som USA har lagt stor vægt på i tidligere initiativer. Indiens modstand skyldes dels, at landet principielt ikke mener, at investeringer hører hjemme i WTO, og dels at man frygter, at aftalen vil åbne op for, at netop den slags hensyn alligevel bliver ført ind ad bagvejen på længere sigt (Augustine 2021).

Teknologi

Et andet emne, der vedrører de transnationale selskabers interesser, er spørgsmålet om handel og teknologioverførsel. Her har man siden 2008 diskuteret et forslag fra Indien, Pakistan og Philippinerne med den mundrette titel 'Fremme adgang til information om tilpasset teknologi – et skridt til at forøge strømmen af teknologi til udviklingslande' – kort sagt at give u-landene bedre adgang til teknologi. Status ved udgangen af 2021 er, at der er gjort nogle fremskridt, men at meget arbejde udestår (WTO 2021a). Det fremgår, at det ikke er nemt for forslagsstillerne at formulere projektet, så det har en chance for at blive accepteret af de øvrige medlemmer af WTO.

Fælles for disse to emner er at de involverer kontrol med teknologi og dermed patentrettigheder. Det er et af de mest omstridte spørgsmål i WTO og har været det siden TRIPs aftalen blev vedtaget i 1995 efter hårde politiske slagsmål mellem Triaden med USA i spidsen på den ene side, og de nye magter og en række udviklingslande på den anden (Sell 1999). Denne aftale giver en stærk beskyttelse af patentrettigheder, og har været under kritik fra u-landenes side. Konkret ønsker man bedre muligheder for at udnytte de fleksibiliteter, der trods alt er i aftalen, og man ønsker større fleksibilitet.

Et symptomatisk udtryk for stillingen er diskussionerne om et hjørne af TRIPs reglerne, nemlig spørgsmålet om brugen af 'geografiske indikationer på vin og spiritus.' Efter det seneste møde i arbejdsgruppen sagde formanden, at der ikke blandt de delegerede var vilje til at fortsætte forhandlingerne på denne side af det næste ministermøde i WTO, og selv til den tid vil det være nødvendigt med 'betydelige anstrengelser fra alle delegationers side på at overvinde de vedvarende uenigheder om mandatet og substansen i

forhandlingerne (WTO 2021c). Et nok så vigtigt eksempel er spørgsmålet om produktion og fordeling af vacciner i forbindelse med COVID-19 pandemien. Her kunne man hurtigere have forøget den globale vaccineproduktion, hvis man fra Vestens side havde været villig til at lempe på patentrettighederne. I november 2021 havde man stadig ikke nået fremskridt på dette og andre områder.

Mere generelt kan man sige, at Rådet for TRIPS aftalen holder regelmæssige møder, hvor mange spørgsmål og forslag diskuteres. Men som det fremgår af den seneste årsrapport fra rådet, er det generelle billede, at man ikke har truffet beslutninger og at diskussionerne skal fortsætte (WTO 2021b).

Flere konfliktemner kan føjes til, for eksempel spørgsmål om brug af subsider og statsejede virksomheder til fremme af udviklingsformål og krav til udenlandske investorer om at bidrage til national udvikling. Det generelle billede er, at det er op ad bakke for 'Resten' at få deres interesser tilgodeset i WTO, lige som de møder modstand i IMF og andre internationale organisationer. Det giver dem fælles interesse i at svække Vesten og specielt USA politisk i det globale politisk-økonomiske system.

Billedet er ikke helt så enkelt, da der også er konflikter internt i 'Resten'. Specielt gør flere lande fælles sag med Vesten i bestræbelserne på at inddæmme kinesiske ambitioner, tydeligst i det såkaldte Quad Plus samarbejde, der netop er rettet imod Kina. Her har Indien været med længe, sammen med Australien, Japan og USA, men nu deltager også Vietnam, hvortil kommer Triade landet Sydkorea (Panda 2022). Uanset dette deler de fleste lande i "Resten" og herunder de økonomisk stærke G20 medlemmer, i væsentlige økonomiske spørgsmål interessen i at svække Triaden politisk.

Hvad betyder dette nu, når det kombineres med Triadens dominerende position og aktuelle styrkelse? Det er emnet for det næste og sidste afsnit. En vigtig baggrund for denne diskussion er den gensidige afhængighed mellem Vesten og Resten.

Perspektiver

Resten er på mange måder afhængige af Triaden – det gælder markeder for deres eksport, adgang til teknologi og investeringer, udviklingsbistand af forskellig slags, med mere. Men Triaden er også afhængig af Resten. Det blev slået fast af G20 i 2010. I et dokument, der ledsagede topmødeerklæringen hed det blandt andet, at de rige lande 'i deres bestræbelser på at udvide kilderne til global efterspørgsel og placering af investeringsoverskud har brug for, at udviklingslandene og de mindst udviklede lande bliver nye vækstpoler' (G20 2010).

Dertil kommer, at Vesten har brug for Resten, når det gælder alle de presserende fælles globale problemer. Det gælder den globale opvarmning, biodiversitetskrisen og andre alvorlige miljøproblemer, det gælder styrkelse af beredskabet i forhold til pandemier, hvor covid-19 givetvis ikke bliver den sidste af slagsen. Og det gælder generelt udviklingen i de mindst udviklede lande,

hvor fattigdom, sult og almindelig håbløshed er en grundkilde til indvandringspresset på Vesten. Triaden er nødt til at samarbejde med Resten, men viser sig alt for ofte uvillig til at indgå de nødvendige kompromisser og stille de nødvendige ressourcer til rådighed.

Hvorfor er det vigtigt?

Det er det fordi Triadens styrkede politiske og militære sammenhold har betydning for forholdet mellem Vesten og Resten, og dermed betydning for verdenssamfundets fortsatte udvikling og evnen og viljen til at adressere de presserende globale problemer.

Krigens udfald har også betydning, og kan ikke forudses. Hvis Ukraine lykkes med at slå Rusland helt tilbage, hvad der i skrivende stund er Ukraines mål, omend måske ikke realistisk, vil det være en sejr for både Ukraine og for Vesten, der vil styrke Vestens prestige og selvtillid. Hvis krigen ender med, at Rusland konsoliderer kontrollen med en god bid af det østlige Ukraine, vil Vesten kunne sige, at man opnåede en delvis sejr ved at redde et selvstændigt omend mindre Ukraine. Men det vil være et prestigetab, da man ikke nåede de erklærede mere omfattende mål. Samtidig vil Rusland også kunne erklære det som en sejr, idet man nu bliver forenet med de rige industriområder i Donbas regionen. I begge tilfælde vil det imidlertid have konsekvenser, der afhænger af de politiske valg, der træffes i Triaden.

Én mulighed er, at Triaden benytter sit styrkede sammenhold og den folkelige opbakning til forsvaret af demokrati og andre vestlige værdier, der også blev styrket i konjunkturen, til at koncentrere sig om egen sikkerhed og egne interesser, prioritere oprustning og økonomisk og militær inddæmning af Kina og Rusland, og dermed fastholde uviljen til at indgå kompromisser med Resten, og nedprioriterer allokering af ressourcer til løsning af de globale problemer. Forsvaret for den imperiale verdensorden bliver hovedsagen.

Men et andet muligt scenarie er, at Triaden tager bestik af den begrænsede opbakning, den fik fra resten af verdenssamfundet til kampen mod Rusland, og indser, at det på sigt er klogere at styrke samarbejdet med Resten, selvom det også koster. Det koster indrømmelser og kompromisser i de centrale politisk-økonomiske konflikter, og det koster ressourcer til løsning af globale problemer. Det kan også beskrives som et forsvar for 'vestlige værdier' men på globalt plan, især hvis man regner bæredygtighed med til disse værdier.

Venstrefløjens dilemma i denne situation er ganske enkelt, at på den ene side kan den nødvendige støtte til kampen for demokrati, en international retsorden og national selvbestemmelse meget nemt blive en støtte til den imperiale verdensorden. Og på den anden side kan en vedholdende og ensidig kritik af denne orden føre til en svækkelse af Triadelandenes evne til at imødegå de trusler mod denne orden, der har vist sig at være reelle - eller, og det er måske mere realistisk, føre til at venstrefløjen marginaliseres i Triadens politiske liv. Det er ikke noget nemt terræn at navigere i.

På dette punkt er det nyttigt at minde om en historisk erfaring. Da Storbritannien efter anden verdenskrig opgav imperiet, var det ikke fordi Indien og de øvrige kolonier havde overhalet kolonimagten økonomisk, men på grund af koloniernes selvstændighedskamp. Omkostningerne ved at opretholde en samfundsorden, som det store flertal fandt uretfærdig, blev for store. Det er også værd at huske, at den ret hurtige og fredelige opgivelse af magten over Indien skyldtes et markant politisk skift fra højre til venstre i Storbritannien med Labours overtagelse af regeringsmagten i 1945 (Hobsbawm 1994, 219).

Hvis det andet af de to ovennævnte scenarier skal blive til virkelighed, kræver det et stærkt pres fra venstre. Og det er et pres, der skal udfolde sig på alle niveauer, nationalt, regionalt, i Danmarks tilfælde i EU, og globalt i organisationer og fora som FN, klimaforhandlingerne, WTO, OECD, G7 og G20, med flere.

Referencer:

Augustine, Peter. 2021. "Why India Resists an Investment Facilitation Agreement in WTO." *Financial Express*, November 19, 2021.

<https://www.financialexpress.com/opinion/why-india-resists-an-investment-facilitation-agreement-in-wto/2371961/>.

Brand, Ulrich, and Markus Wissen. 2021. *The Imperial Mode of Living: Everyday Life and the Ecological Crisis of Capitalism*. London, New York: Verso.

Congressional Research Service. 2022a. "The International Monetary Fund." In Focus. 2022.

<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10676>.

2022b. "The World Trade Organization." In Focus. 2022.

<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10002>.

DeYoung, Karen, Dan Lamothe, Cate Cadell, and John Hudson. 2022. "U.S., Allies Promise to Keep Backing Ukraine in Its War with Russia." *Washington Post*, April 26, 2022.

G20. 2010. *Seoul Development Consensus for Shared Growth*. Toronto: University of Toronto G20 Information Centre.

<http://www.g8.utoronto.ca/g20/summits/2010seoul.html>.

2020. *Trade and Investment Ministerial Meeting Communique Tuesday, September 22, 2020, Annex I, Riyadh Initiative on the Future of the WTO, TIWG Chair's Summary*. Riyadh.

Hobsbawm, Eric. 1994. *The Age of Extremes. A History of the World, 1914 - 1991*. New York: Pantheon Books.

Huntington, Samuel. 1997. "The West and the Rest." *Prospect*, no. February 20.

IMF. 2020. *Fifteenth and Sixteenth General Reviews of Quotas—Report of*

the Executive Board to the Board of Governors. Washington DC.
<https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2020/02/13/Fifteenth-and-Sixteenth-General-Reviews-of-Quotas-Report-of-the-Executive-Board-to-the-Board-49049>.

NATO. 2022. "NATO Secretary General Participates in G7 Leaders Meeting." 2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193676.htm.

Nölke, Andreas, and Heather Taylor. 2010. "Non-Triad Multinationals and Global Governance: Still a North-South Conflict?" In *Business and Global Governance*, edited by Morten Ougaard and Anna Leander, 156–78. London: Routledge.

Panda, Jagannath. 2022. "Making 'Quad Plus' a Reality." *The Diplomat*, 2022. <https://thediplomat.com/2022/01/making-quad-plus-a-reality/>.

Rappeport, Alan. 2022. "Treasury Secretary Janet Yellen Walked out of a G20 Meeting as Russia's Finance Minister Spoke." *New York Times*, April 20, 2022.

Richie, Hannah. 2019. "Who Has Contributed Most to Global CO2 Emissions? - Our World in Data." 2019. <https://ourworldindata.org/contributed-most-global-co2>.

Sell, Susan K. 1999. "Multinational Corporations as Agents of Change." In *Private Authority and International Affairs*, edited by A. Claire Cutler, Virginia Haufler, and Tony Porter, 169–92. Albany: State University of New York Press.

Sheehan, Matt. 2021. "Beijing's Tech Ambitions: What Exactly Does It Want?" 2021. <https://macropolo.org/beijings-tech-ambitions-what-exactly-does-it-want/?rp=m>.

Slodkowski, Antoni. 2022. "Chip Supplier Says China Will Struggle to Develop Advanced Technology | Financial Times." *Financial Times*. 2022. <https://www.ft.com/content/a3e2c685-2f1f-46cf-892b-c44cdda88919>.

Starrs, Sean. 2013. "American Economic Power Hasn't Declined? It Globalized! Summoning the Data and Taking Globalization Seriously." *International Studies Quarterly* 57 (4): 817–30. <https://doi.org/10.1111/isqu.12053>.

Statista. 2022. "Market Share of the Leading Commercial Aircraft Engine Manufacturers Worldwide in 2020." 2022. <https://www.statista.com/statistics/1099835/global-aircraft-engine-manufacturer-market-share/>.

Unctadstat. 2022. "Foreign Direct Investment: Inward and Outward Flows and Stock, Annual, 2020. Stock." 2022. <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>.

United Nations Digital Library. 2022. "Suspension of the Rights of Membership of the Russian Federation in the Human Rights Council : Resolution / Adopted by the General Assembly." 2022. <https://digitallibrary.un.org/record/3967778?ln=en>.

US International Trade Administration. n.d. "Semiconductors." Accessed May 1, 2022. <https://www.trade.gov/semiconductors>.

2016. "2016 Top Markets Report Semiconductors and Related Equipment A Market Assessment Tool for U.S. Exporters." Washington DC. www.trade.gov/industry

Det är dåraktigt av Sverige och Finland att gå med i NATO og ignorera både de verkliga orsakerna och konsekvenserna

Af Jan Øberg

Artiklen er med Jan Øbergs velvillige tilladelse hentet fra hjemmesiden [The transnational. The Transnational - for peace by peaceful means](#)

(vi har valgt af præcisionsgrunde at bringe artiklen på originalsproget og ikke anvende oversættelser)

Detta är vad västvärlden intellektuellt sett – mitt i sin gränslöst självrättfärdiga, militaristiska sinnesstämning – inte förmår att se: Natos expansionspolitik skapade – och är ansvarig för – konflikten. Ryssland skapade – och är ansvarigt för – kriget. Det finns inget våld som inte har sin grund i underliggande konflikter. Konflikt- och fredskunniga människor talar därför om båda.

Och om de vill ha fred ökar de inte *symptomen – kriget* – utan de tar itu med *den verkliga orsaken, konflikten*, och ber de stridande parterna att berätta vad de fruktar och vad de vill och tar sig sedan steg för steg vidare mot en hållbar lösning.

Men varken mainstream media eller politiker har civilkurage nog att ta itu med *konflikten*. Det handlar bara om kriget och bara om Ryssland/Putin som måste straffas, oavsett vilket pris kommande generationer ska betala. Om vi överlever.

Det är en banalitet att påpeka att det krävs minst två till en konflikt. Men det är den intellektuella och moraliska nivå som beslutsfattare, media och en stor del av den akademiska världen arbetar på i dessa mörka tider. Detta synsätt har ingen framtid och kan aldrig skapa fred. Punkt slut.

Beslut som fattas med detta irrationella synsätt och denna känslsamhet kommer bara att göra saker och ting värre. Som till exempel att Sverige och Finland går med i Nato baserat på den tillfälliga hysteriska paniken: Det finns helt enkelt inget trovärdigt, realistiskt scenario som skulle leda till en isolerad, oväntad rysk attack mot någon av dem om de förblev alliansfria så som de har varit i årtionden.

Att vissa mindre kunniga personer – eller personer som talar för Nato-medlemskap – till och med har talat om en isolerad, plötslig attack på den svenska ön Gotland är Monty Python-politik.

Varför kommer Sverige och Finland att ansluta sig?

Så, varför kommer Finland och Sverige nu att fatta ett katastrofalt och spänningshöjande beslut om att gå med i Nato? Här är några av de möjliga orsakerna:

- Båda har utsatts för *starka påtryckningar från Nato och i synnerhet från USA*. Sveriges statsminister Olof Palme mördades – en man som stod för FN:s

mål om internationell nedrustning, kärnvapenavskaffande och det intelligenta konceptet gemensam säkerhet. USA:s ambassadörer har haft hemliga möten med svenska riksdagsledamöter, det finns många kanaler, krav och belöningar.

- Sveriges enskilt värsta säkerhetsutmaning var *den ryska ubåten, U 137 Whisky on the Rocks*. Den var rysk, ja, men insatsen var en amerikansk PSYOP – Psykologisk Operation – som genomfördes av ”navigationsexperten” ombord som var den enda som aldrig intervjuades i Sverige och som kort därefter försvann.

Det var en PSYOP som syftade till att få Sverige att inse att Sovjetunionen var ett hot, att försvaret mot öst var bristfälligt och att man själv borde söka skydd i väst. Detta är ytterst väldokumenterat i professor emeritus *Ola Tunanders* eminenta, flera decennier långa forskning, senast publicerad i boken ”Navigations-Experten. Hur Sverige lät sig bedras av U 137”.

Steg för steg styrdes Sverige i rätt riktning. Vissa svenska politiker visste vad som pågick, men inte media och folket.

- Båda länderna har *låt sig uppvaktas av USA och Nato*. De har under de senaste 20 åren förlovat sig med Nato på alla möjliga sätt – så, som ordspråket säger, varför inte gifta sig nu? Med andra ord, Finland och Sverige går nu med eftersom de – stegvis – har fattat det ena felaktiga beslutet efter det andra, målat in sig i ett ”*inget annat val än Nato*”-hörn och *abdikerat från varje ens av sitt historiska, självständiga och kreativa utrikespolitiska tänkande*. Och slutat kritisera krigföring och militarism.

Detta har också varit möjligt på grund av att kritiska, eller alternativa, oberoende intellektuella inspel till utrikesdepartementen har skurits bort och ersatts av olika typer av proamerikansk marknadsföring av politiken. I årtionden har Natos ekokammare definierat det nationella pro-Nato-grupptänkandet. Ingen har tillåtits komma in för att fråga: Vart i hela världen är vi på väg om, låt oss säga, 25 år?

- Dessutom ansluter sig nu Sverige och Finland eftersom *eliter med anknytning till det militärindustriella, mediala och akademiska komplexet, MIMAC, i båda länderna – snarare än folket – bestämmer i säkerhets- och utrikespolitiska frågor*. Naturligtvis förekom ytterst lite *öppen* offentlig diskussion, den var inte önskvärd. Beslutsfattarna visste att Natos kärnvapenfundament och medlemmarnas kontraktkrig, särskilt i Mellanöstern, sågs bland medborgarna som i grunden onda.

- Liberala medier påstår att *det inte kan bli någon folkomröstning eftersom det finns en sådan tidspress – förmodligen före den ryska invasionen av Sverige och Finland* – och att man därför bara måste fatta det viktigaste utrikes- och säkerhetspolitiska beslutet sedan 1945 i all hast nu när det finns en folklig upprördhet över Ryssland – den älskade, nödvändiga fienden.

De svenska beslutsfattarna vet naturligtvis att det aldrig kommer att finnas en majoritet på 75 procent eller så för Nato – vilket är vad det borde finnas för att fatta ett så grundläggande, ödesdigert beslut. Så mycket för demokrati, kan man säga – men ingen ny Nato-medlem har hållit en folkomröstning där Nato och andra alternativ diskuterades fritt och där en 75-procentig majoritet var för. (Enligt Svenska Dagbladet den 6 maj 2022 tycker 48 procent att Sverige ska gå med, men på bara en vecka har de som inte vet vad de ska tycka ökat från 22 till 27 procent).

Finlands Nato-vänliga opinion tycks ha ökat från 53 % i februari till 76 % i maj 2022. Den var 19 % 2017 enligt en rapport i Wall Street Journal. Ukraina har spelat sin roll.

- Ytterligare ett skäl att ansluta sig är *den intellektuella nedrustningen, att beslutsfattarna har enats kring ett alternativ, glömt att lämna andra dörrar öppna och medvetet kvävt alternativ*. Fredsdiskursen – i media, politik och forskning – har försvunnit. Fred har kommit att betyda vapen, avskräckning, mer och mer av det kopplas till blind lojalitet med varje USA/Nato-krig. Till exempel beslutade den dåvarande socialdemokratiska statsministern Göran Perssons regering snabbt att sätta Sveriges lagstiftning om vapenexportförbud ur spel 2001 för att kunna fortsätta exportera vapen till USA under dess invasion av Irak.

Denna fleråriga intellektuella nedrustning är uppenbar – och tenderar alltid att gynna militära framför civila medel såväl som diplomati. Och naturligtvis inte bara i dessa länder.

Ett institut som SIPRI – Stockholm International Peace Research Institute – har förfallit intellektuellt till något som snarare borde heta Stockholm International Military Security Research, SIMSI – som jag föreslog för flera år sedan.

Med andra ord har den politiska kreativitet som behövdes för att bedriva en oberoende politik för neutralitet, alliansfrihet och global nedrustning i kombination med en stark tro på internationell rätt försvunnit för flera år sedan.

Det är lättare att följa flocken – särskilt när det socialdemokratiska partiet i dag, som det verkar, bara existerar till namnet.

- Utan att uttömma alla dessa – tragiska – skäl är ett sista skäl att nämna *mediernas roll*. Liksom överallt annars har medier från vänster till höger enats om en provästlig, icke-neutral politik. Den nuvarande Nato-vänliga propagandan, inte minst i liberala Dagens Nyheter, är genomträngande. Kritiska röster marginaliseras och offentliga informations-”förklarare” reduceras till några gymnasieliknande basfakta i kombination med FOSI, Fake + Omission + Source Ignorance. Sverige kan ha tv-sända paneldiskussioner där de facto

alla deltagare är mer eller mindre Nato-vänliga, vilket innebär att en stor del av den allmänna opinionen utelämnas. *)

Vilka blir konsekvenserna av Finlands och Sveriges medlemskap i Nato? Det finns potentiellt så många – vissa mer sannolika än andra – att de inte alla kan räknas upp i en kort, punktvis analys som denna. Men låt mig nämna:

- *Svenskarna och finländarna kommer att bli mindre säkra. Varför? Därför att det blir hårdare konfrontation och polarisering i stället för mjuka gränser och medlande attityder. I en allvarlig kris kommer de i praktiken att ockuperas och få veta vad de skall göra av USA/Nato.*

- *I den mån som de två länderna någon gång i framtiden kommer att bli ombedda att vara värd för amerikanska baser – som Norge och Danmark nu – kommer de inte att kunna säga nej! Sådana baser kommer att vara Rysslands förstahands mål i en krigssituation.*

- *Ur rysk synvinkel är deras Nato-medlemskap naturligtvis extremt spänningshöjande och konfrontativt. Ryssland har 8 % (66 miljarder dollar) av de 30 Nato-medlemmarnas militärutgifter. Nu kommer det att bli en enorm upprustning i hela Nato; enbart Tyskland planerar att öka sina till nästan dubbelt så mycket som Rysslands utgifter. Ukraina kommer att få omkring 50 miljarder dollar. Lägg till ett återupprustat Sverige och Finland och vi kommer att få se Ryssland rusa ner till 4 % av Natos utgifter – och fortfarande kallas för ett formidabelt hot.*

- *Det kommer praktiskt taget inte finnas några förtroendeskapande och konfliktlösande mekanismer kvar i Europa. Ingen diskussion kommer att vara möjlig om ett nytt alleuropeiskt freds- och säkerhetssystem. Och oavsett om det förstås och respekteras eller inte kommer Ryssland att känna sig ännu mer hotat och isolerat och – i en viss situation – bli ännu mer desperat. Som den svagare parten i en a-symmetrisk konflikt normalt gör. Vi lever i mycket farliga tider och dessa två länder i Nato kommer bara att öka faran, det finns inget sätt att minska den.*

- *Om Finland och Sverige så starkt vill bli ”skyddade” av Förenta staterna och/eller Nato är det helt onödigt att dessa två länder går med, för om det uppstår en allvarlig kris kommer Förenta staterna/Nato under alla omständigheter att komma för att ”skydda” eller snarare använda deras territorier för att komma närmare de baltiska republikerna. Det är vad världslandsavtalen handlar om.*

Det enda skälet till att ansluta sig skulle vara paragraf 5 – men nackdelen är att *paragraf 5 stadgar att Finland och Sverige förväntas delta i krig som inte handlar om deras försvar* och kanske till och med i framtida folkrättsvidriga krig à la dem i Jugoslavien, Irak och Libyen. Så, kommer finska och svenska ungdomar att dödas i framtida krig som Natoländer för? Är de redo för det?

- Det kommer att *kosta en förmögenhet att omvandla deras militära infrastruktur till fullständigt Nato-medlemskap* – och när de väl har anslutit sig kan de inte låta bli att betala vad priset än blir. Dessutom kommer det att vara mycket mindre möjligt att fatta suveräna beslut de facto – här är de jure nästan irrelevant. Och det var mycket självbegränsat redan innan de gick med.

- Som Nato-medlemmar *kan Finland och Sverige inte annat än dela ansvaret för kärnvapen* – Natos avskräckning och eventuella användning av dem. Det är också uppenbart att Natos fartyg kan komma att föra in kärnvapen i deras hamnar – men de kommer naturligtvis inte ens att fråga – de vet att det arroganta amerikanska svaret är att ”vi varken bekräftar eller förnekar den sortens saker”.

Detta strider mot varje fiber hos det svenska folket – och Sveriges beslut att inte utveckla kärnvapen som ligger cirka 70 år tillbaka i tiden.

- *De dagar då Sverige och Finland – åtminstone i princip – kan arbeta för alternativ är räknade.* Det vill säga för FN:s fördrag om kärnvapens avskaffande och FN:s mål om allmän och fullständig nedrustning, alla alternativa politiska koncept som gemensam säkerhet, mänsklig säkerhet, ett starkt FN etc. De kommer inte att kunna fungera som medlare – som till exempel Österrike och Schweiz. Ingen Nato-medlem kan ge något annat än en läpparnas bekännelse till sådana ädla mål. Nato är inte en organisation som uppmuntrar alternativ. I stället strävar den efter monopol samt regional och global dominans.

- *Finland och Sverige säger ja till det militaristiska tänkandet*, till ett ”freds-paradigm” som genomsyras av vapen, upprustning, offensivitet (lång räckvidd + stor destruktiv kapacitet), avskräckning och ständigt hot: Nato är mänsklighetens mest militaristiska organisation. Dess ledare, Förenta staterna, har varit i krig 225 av 243 år sedan 1776. Alla idéer om icke-våld, FN-stadgans bestämmelse om att skapa fred med övervägande fredliga medel (artikel 1 i stadgan) kommer att gå upp i rök.

- *Den politiska uppmärksamheten, liksom penningmedel, kommer att ha en tendens att övergå till militära frågor, bort från att bidra till att lösa mänsklighetens mest brådskande problem.* Men – vi vet det nu – förevändningen kommer att vara Putins invasion av Ukraina. Finns det någon stor förändring som inte kan motiveras med hänvisning till detta?

- Även om alla vet att Arktis inom en nära framtid kommer att vara en region av central betydelse för säkerhet och fred, har denna fråga knappast diskuterats i samband med de två ländernas Nato-medlemskap. Det krävs dock ingen större sakkunskap för att se att USA/Natos tillgång till Sverige och Finland är en klar fördel i den framtida konfrontationen med Ryssland och Kina där.

- Som Nato-medlemmar inte bara accepterar utan *förstärker Sverige och Finland decennier av hat mot det ryska folket, allt Ryssland inklusive rysk-*

europaisk kultur. Det kommer att säga ja till västvärldens hänsynslösa, reflexmässigt kollektiva (olagliga) bestraffning av allt ryskt, upphävandet av Ryssland i alla dimensioner.

I kontrast mot detta stod en gång i tiden Finlands president Kekkonen för en politik av aktiv neutralitet, en roll som mellanhand och initiativtagare till OSSE. Finland var stolt över att dess folk kände att varken öst eller väst var en fiende, olika typer av ekvidistans rådde. Och *detta* var under det första kalla krigets höjdpunkt, då Warszawapakten var ungefär tio gånger starkare gentemot Nato än vad Ryssland är i dag. Hur och varför? Ett skäl var att politiken hade en intellektuell grund och ledare en medvetenhet om vad krig innebar. Så är det inte i dag.

- Det perspektiv som inga Nato-förespråkare talar om är detta: Med all sannolikhet *har vi bara sett den hårda början på ett extremt kallt krig med en ständigt ökande risk också för ett varmt krig.* Det är USA:s – och det innebär Nato – uttalade syfte att försvaga Ryssland militärt i Ukraina så att det inte kan resa sig någonsin igen och att underminera dess ekonomi genom historiens hårdaste, tidsbegränsade och villkorslösa sanktioner – det vill säga sanktioner som inte kommer att hävas på en livstid eller mer.

- Och slutligen, *genom att gå med i Nato kommer de två länderna att tvingas ställa sig på västvärldens sida i den kommande förändringen av världsordningen* där Kina, Mellanöstern, Afrika och Sydamerika samt stora regionala icke-västliga sammanslutningar kommer att bli starkare.

USA:s prioritet nummer ett är Kina. Som Nato-medlemmar kommer Sverige och Finland inte att kunna gå på två ben i framtiden, ett västerländskt och ett icke-västerländskt, och kommer att förfalla och falla med västvärlden – det amerikanska imperiet och Nato i synnerhet.

Om du tycker att detta är ett alltför vågat och pessimistiskt scenario följer du inte utvecklingen och trenderna utanför själva västvärlden. Tänk också på att *ett splittrat och problemtyngt USA, EU och Nato just har gått samman av en enda anledning: den negativa politiken att hata Ryssland och dölja dess kristallklara medansvar för den konflikt som förde oss dit vi nu är.*

Västvärlden har ingen positiv vision längre – dess aktioner handlar om upprustning, hot, sanktioner, demonisering, det självrättfärdiga ”vi har aldrig gjort något fel” och den samtidiga projiceringen av sina egna mörka sidor på andra, särskilt Kina.

Att små länder lägger alla sina ägg i samma korg när de har alternativ och agerar utan en aning om de kommande fem till tio åren har alltid varit ett recept för katastrof, för krig.

Både Nato och EU agerar i dag som passagerarna gjorde i restaurangen på det eleganta, lyxiga RMS Titanic.

Det fanns enorma problem som borde ha lösts för att mänskligheten skulle överleva: klimat, miljö, fattigdom, ojämlikhet, militarism, kärnvapen osv. De är nu bortglömda. Ekonomiska kriser och störningar följde, och sedan kom Corona och tog hårt på alla slags resurser och energier. Och slutligen, nu detta krig i Europa med dess underliggande Natoskapade konflikt.

Det är inte rätt tid att fatta beslut i en tid av historisk hysteri och panik. Detta är verkligen en tid att hålla huvudet kallt.

Man kan bara beklaga att Sverige och Finland saknar intellektuell kraft att se den större bilden i tid och rum. Nato har sedan 1949 haft tid att bevisa att det kan skapa fred. Vi vet nu att det inte kan det. Att gå med är därför en enda stor gåva till militarismen och framtida krigföring.

* Var säker på att en sådan här analys inte kommer att väcka någon reaktion i något Natolands media eller bland beslutsfattare, trots att den skickas till tusentals av dem.

Er revolutionær europæisk føderalisme stadig relevant i dag

*Rasmus Nørlem Sørensen, Sekretariatsleder og chefanalytiker
Demokrati i Europa Oplysningsforbundet (DEO)*

Ventotene-manifestet, der blev skrevet i 1941-43 under indtryk af verdenskrigen, blev afsættet for det europæiske samarbejde, der i dag er blevet til EU. Manifestets ambition er et anti-fascistisk, føderalt Europa, der støtter sig op af både socialistiske og demokratiske principper uden dog at lade sig binde alt for meget af dem.

Visionen er et Europa, hvor nationalstaterne er ophævet for at give plads til fred, frihed og lighed. Rettesnoren for det nye Europas Forenede Stater er i manifestets logik en pragmatisk tilgang til politik, der hæver sig over klassekampen og smålige uenigheder mellem lande og befolkninger.

EU er ikke blevet til den føderale stat, som Rossi og Spinelli drømte om på fængselsøen Ventotene i de tidlige 1940'ere. Men EU's selvfortælling indeholder en række mytiske elementer, der alle sammen peger i netop den retning. Ventotene-manifestet fra 1941 definerer det frie Europa som en modsætning til fascismen og nazismen og det europæiske som et ideologisk endemål.

Manifestets revolutionære internationalisme blev samlingspunktet for en lang række stærke kræfter i og uden for Europa og lagde grunden for Haag-kongressen i 1948, der omsatte den ideologiske erklæring til den føderalt orienterede Europabevægelsen og indstiftede Europarådet som en institution for de europæiske menneskerettigheder. EU's nuværende "udenrigsminister", Josep Borrell, besøgte sidste år øen Ventotene sammen med en række europæiske pinger og understregede efterfølgende, at Ventotene-manifestet førte direkte frem mod Schuman-erklæringen fra 1950, hvor det europæiske projekt for alvor fødes som et vidtrækkende samarbejde, der gennem etableringen af en "faktisk solidaritet" skal blive stadig dybere og bredere i en stræben frem mod et forenet Europa.

Som et indledende kuriosum, der viser noget om det komplekse *mêlée*, som det europæiske samarbejde er dannet af, er det værd at bemærke, at det var italienske kommunister, der leverede de vidtløftige ideer, en nederlandsk storbank, der finansierede Haag-kongressen, CIA der postede penge i den føderalistiske Europabevægelse, som fødtes ud af kongressen og en ambitiøs fransk embedsmand, der sparkede gang i handelssamarbejdet. Tyskerne var bare med uden at have det helt store valg i den sammenhæng – de havde en europæisk gæld at betale af på og har det til dels fortsat.

Altiero Spinellis engagement i den europæiske sag stoppede for øvrigt ikke med manifestet. Han deltog som aktiv politiker i udformningen af EF og var en af hovedforfatterne på det første udkast til en europæisk forfatning foruden grundlægger af det indflydelsesrige udvalg om konstitutionelle anliggender (AFCO) i Europa-Parlamentet.

Der er løbet ganske meget vand under broerne mellem Europarådet, Menneskerettighedsdomstolen og Europa-Parlamentet, der adskilles af Ill-floden, siden

1940'erne. Men i dag står Europa igen med krig på kontinentet og med en militær trussel, der har meldt sin tilbagekomst. Vi er heldigvis langt fra Anden Verdenskrigs grusomheder i omfang, men den eksistentielle angst er tilbage som vilkår for de europæiske lande. Kan det mere end 80 år gamle Ventotene-manifest bidrage med noget i dag? Er der stadig ideer med saft og kraft, der kan hjælpe os til at gentænke visionerne for det europæiske samarbejde?

Anti-fascisme

I den oprindelige version af Ventotene-manifestet er omdrejningspunktet kampen mod fascismen. Fascismen har i Spinelli og Rossis forståelse basis i "eksistensen af suveræne stater", som det formuleres i forordet til 1944-version af manifestet, der havde den tredje hjerne bag Ventotene-manifestet, den italienske socialist Eugenio Colorni, som pennefører. Den internationalistiske tanke – og her konkret den europæiske tanke – betragtes derfor alene i kraft af sin føderale karakter som en løsning på problemet med fascismen.

Der er naturligvis en sandhed i det udsagn, som også har relevans i forhold til det EU og Europa, vi ser i dag. Nationalismen er ofte en følgesvend til EU-modstanden. Alt andet lige er det autoritære Europa, som praktiseres i Ungarn og inspirerer i både Polen og i en lang række partier i stort set alle EU-lande, også et nationalt orienteret Europa. Det er da en del af sandheden.

Men EU har ikke formået at placere sig som et bolværk mod eller som en antitese til de autoritære elementer i Europa (eller i resten af verden for den sags skyld). Det er i hvert fald et legitimt argument, at den blinde globalisme, som er bygget ind i EU's traktater, har været med til at nære uligheden og den "monopolkapitalisme" – som Spinelli og Rossi tilsyneladende forestillede sig var et kendetegn ved nationalismen og automatisk blev ophævet i det internationale – der driver uligheden til nye højder. Og netop den ulighed internt i EU's medlemslande og mellem verdens lande ser ud til at være vækstlaget for det autoritære. Globaliseringen har vist sig at have tabere, også i Europa. Og deres utilfredshed kan finde afløb i den moderne og trods alt noget blødere version af fascismen.

Her otte årtier efter drømmen om Europas Forenede Stater blev formuleret, er der derfor ikke noget der tyder på, at det eksisterende EU kan fungere som en løsning på problemet med "fascisme" (autoritære politiske bevægelser) eller som en løsning på problemet med nationalisme. Globalisering uden global retfærdighed har vist sig at være vejen for det europæiske samarbejde.

Demokratisk pragmatisme

"Når der allermest kræves beslutsomhed og vovemod, føler demokraterne sig desorienteret, fordi de bag sig ikke har en spontan folkelig opbakning, men alene en oprørsik uoverskuelighed af lidenskaber. (...) Den demokratiske politiske ideologi vil være en dødvægt i den revolutionære krise." Sådan lyder afskrivningen af demokratiets forrang i manifestet, og det har givet genklang i EU's historie. Her har logikken helt fra Kul- og Stålunionens tid været, at den Høje Myndighed (i dag Europa-Kommissionen) skulle være hævet over populismen i en grad, så den slap

forbindelsen med det folkelige. Den skulle være den rationelt drevne integrationsmaskine og myndighed for europæisk enhed. En magtfuld embedsmandselite, der ikke skulle stå til ansvar ved et valg, men som man antog kunne arbejde efter en næsten Rousseausk almenvilje: Det europæiske fælles bedste.

Man kan anføre, at Ventotene-manifestet kun kritiserer demokratiets dualitet i de situationer, hvor vi oplever ”den revolutionære krise” og altså ikke har de samfundsmæssige institutioner på plads. I min optik har EU brug for radikalt at tilpasse sig en ny virkelighed i lyset af klimakrisen og den nye sikkerhedskrise. Men jeg kan ikke få øje på nogen fordele ved at sætte demokratiet i parentes i den proces. Det er nok ikke et punkt, hvor manifestet kan inspirere til en udvikling af Europa.

EU har ikke brug for flere fikse ideer fra en intellektuel eller bureaukratisk elite. EU har først og fremmest brug for en gennemgribende demokratisering. EU har ikke brug for at udnytte en krise til at tromle henover folkelig modstand, men snarere brug for folkelig opbakning for at kunne overleve de store kriser i vor tid.

Føderalismens faldgruber

Drømmen om det føderale Europa i Ventotene-manifestet er på alle måder smuk. Den føderale stat kan relativt nemt konstrueres demokratisk, og der er en forjættende renhed over den vertikalt lagdelte magt, den institutionelle magtdeling og princippet om én borger én stemme. Alt sammen inden for en ramme, hvor europæerne skal finde det fælles bedste og ikke slås med hinanden som rivaler eller sågar fjender.

Det europæiske samarbejde startede som en grim ælling. I Ventotene-manifestet og måske endnu tydeligere i den senere Schuman-erklæring erkender det europæiske samarbejdes grundlæggere, at ællingen er grim. Deres håb er, at den vil udvikle sig til en smuk svane. Men når man ser på EU i dag, så er det nærmere et næbdyr: En underlig blanding mellem et mellemstatsligt samarbejde og en egentlig føderation. Et på mange måder fascinerende og interessant dyr, men ikke en realiseret skønhed som sådan.

Det europæiske samarbejde har ikke manifesteret sig som en samlet politisk entitet, der giver identitet til de europæiske borgere. Det ser ud som om, det nationale fortsat er omdrejningspunktet for det store flertal af europæere. Jürgen Habermas har gennem et langt liv efterspurgt etableringen af forfatningspatriotisme i forhold til EU, men den er ikke en funktionel størrelse og ser ikke ud til at være i stand til at opløse den nationalisme, der fortsat slår rødder og i perioder vokser kraftigt i de fleste medlemslande.

Verdensføderalismen, som det europæiske projekt skulle føre frem mod, ser ud til at være udskudt på ubestemt tid. Den politiske globalisering, der skulle føre til verdensfreden og en egentlig verdensorden, er blevet overhalet af den økonomiske globalisering, der først og fremmest har gavnet store virksomheder og rige enkeltpersoner. EU har endda været en af stærkeste forkæmpere for netop denne type globalisering.

3 ud af 5 stjerner

I bearbejdningen af manifestet i 1944 opsummerer Eugenio Colorni indholdet i en slags tjekliste for det europæiske samarbejde. Det er interessant at vende tilbage til i dag for at se, hvilke ambitioner der har overlevet otte årtier og enorme omvæltninger i Europa. Colorni efterlyser:

- En føderal enhedshær
- Monetær enhed
- Fri bevægelighed for varer og mennesker
- Borgerrepræsentation i EU's føderale institutioner
- Fælles udenrigspolitik

Den føderale enhedshær har i bedste fald meget lange udsigter. Selv efter EU's naboland Rusland har vist sig som en aggressor og de facto fjende af EU, er det ikke oplagt, at medlemslandene vil finde sammen om at danne en føderal hær. Selv et mindre samarbejde om en fælles styrke på 1.500 mand – bestående af medlemslandenes bidrag, der leveres med fuld vetoret for de enkelte lande – har ikke i praksis materialiseret sig.

Den monetære enhed eksisterer, men ikke som en færdig økonomisk union. Set fra Sydeuropa er eurosamarbejdets fineste kvalitet i dag, at reglerne er suspenderet på grund af coronakrisen og krigen i Ukraine. For dem har vækst- og stabilitetspagten været en økonomisk spændetrøje og en reformpolitisk tomme skrue mod højere pensionsalder, lavere lønninger og færre offentlige udgifter.

Projektet med fri bevægelighed for varer, tjenesteydelser, kapital og arbejdskraft er til gengæld lykkedes over al forventning. I modsætning til forventningerne i manifestet har det dog ikke bekæmpet hverken monopolkapitalismen eller bureaukratiet. Og i stedet for at ophæve klassekampen og etablere en blandingsøkonomi må vi konstatere, at de fire friheder nærmere har ført til ny klassesdeling, ny ulighed og ny utilfredshed i den udbyttede del af arbejdsstyrken.

Vi har fået styrket Europa-Parlamentets indflydelse i EU-systemet gradvist og ganske markant. Så der er bestemt en repræsentation i de besluttende organer i det EU, der i dag helst ikke kalder sig føderalt. Borgerhøringsprocessen, der blev døbt "Konferencen om Europas fremtid", og som løb i 12 måneder fra maj 2021 til maj 2022, viser, at der bliver gjort forsøg i genren med yderligere borgerinddragelse.

EU er meget langt fra at føre en fælles udenrigspolitik. Ligesom på det forsvarsmæssige område er EU ikke andet end det, som de 27 regeringer i medlemslandene kan blive enige om som laveste fællesnævner.

Ventotene-manifestet er bestemt interessant at læse i dag. Det blotlægger tankegangen bag nogle af de grundlæggende fejl, der er blevet og fortsat bliver begået i opbygningen af EU. Men først og fremmest inspirerer det til store ambitioner, vildtvoksende solidaritetsplaner og en enorm politisk gejst. Alt sammen nødvendige ingredienser i fremtidens europæiske samarbejde.

Kynismens triumf

Af Serge Halimi

Det franske parlamentsvalget 12. og 19. juni vil bli bestemmende for hvor sterkt mandat Frankrikes gjenvalgte president Emmanuel Macron vil få til å gjennomføre sin politikk. For det franske valgsystemet er på felgen, mens den sosiale misnøyen øker mai 2022.

*Velvilligt stillet til rådighed af det norske Le Monde diplomatique
www.lmd.no*

Den 24. april gikk Emmanuel Macron seirende ut av en duell som et overveldende flertall av velgerne hadde håpet å unngå. Nå starter han en ny femårsperiode uten begeistring og uten håp. For Macron ble åpenbart gjenvalgt i mangel av bedre alternativer. 56 prosent av franskmennene mener at han ikke har gjort noen god jobb i sin første periode. 69 prosent sier at situasjonen i landet har forverret seg under ham, mens 51 prosent mener at valgprogrammet hans er farlig, og 72 prosent at det i all hovedsak tjener interessene til de privilegerte.¹ Millioner av venstreløstere stemte på Macron utelukkende for å stanse ytre høyre, og mange av disse er nå rede til å gå ut i gatene og protestere mot politikken hans. De mangler heller ikke grunner til å gjøre det: nedgang i kjøpekraft, økt pensjonsalder, klimalikegyldighet, renteøkning og en straffende politikk overfor arbeidsledige.

For fem år siden hadde det britiske næringslivsmagasinet The Economist nylagt Macron på forsiden, gående på vannet iført en dress som var like smart som smilet hans. For et globalt borgerskap som nylig var rammet av sjokk og vantro etter brexit og valget av Donald Trump i USA, framsto han nærmest som en revansj. The Economist så Macron som et tegn på at den høyreradikale «populismen» i Europa var i ferd med å vike for en «progressiv» liberalisme og globalisering.

I dag gjenstår det ikke stort av denne illusjonen. Med koronapandemien, gass- og strømkrisen og krigen i Ukraina, har temaer som suverenitet, kjøpekraft, hjemhenting av økonomisk aktivitet og grønn økonomisk planlegging fått en stadig større plass i den offentlige debatten. I så stor grad at den radikale venstresiden styrket sin oppslutning i første runde av presidentvalget 10. april. Samtidig økte også oppslutningen til det nasjonalistiske ytre høyre stort, på tross av Macrons påstander om at politikken hans ville sette en effektiv stopper for denne høyresidens vekst. Kandidatene fra ytre høyre fikk til sammen 32,3 prosent av stemmene i første runde,² mens den sittende presidenten stanset på 27,8 prosent. I andre runde to uker senere fikk Marine Le Pen 2,6 millioner flere stemmer enn i 2017, mens Macron fikk to millioner færre.

«Det ekstreme sentrum»

François Hollandes tidligere næringsminister klarte imidlertid å bli gjenvalgt med stemmene til de sosialistiske velgerne, til tross for at politikken hans er alt annet enn sosialistisk. Macron satte kronen på verket med å forføre de tradisjonelle høyrevelgerne med en skatte- og velferdspolitik i tråd med

deres forventninger. All ære til ham for denne bragden. Siden Frankrike innførte direktevalg på president i 1962, har andre runde alltid inkludert en kandidat fra den moderate høyresiden eller en fra venstresiden, som oftest begge deler. I første runde i år ble dette scenarioet knust med både sosialistenes og høyresidens kollaps.

Til sammen fikk de ynkelige 6,5 prosent av stemmene, mot 55,81 prosent for ti år siden. Macron ble dermed valgt av «både» høyresiden og en borgerlig venstreside, som siden François Mitterands økonomiske innstramminger i 1983, Maastricht-avtalen i 1992, og EUs grunnlovstraktat i 2005, har blitt vant (og fornøyd) med nyliberal politikk. I stedet for å innrømme det åpenbare har Macron presentert seg selv som en demiurg med en heterogen «ideologi» uten annen opplagt nytte enn at den lar ham gjøre som han vil. «Prosjektet om det ekstreme sentrum», doserte han til en håndfull vennligsinnede journalister dagen før han ble gjenvalgt, bygger på en «omgruppering av flere politiske familier, fra sosialdemokratene til De Grønne, sentrum, og en delvis bonapartistisk og delvis orleanistisk proeuropeisk høyreside.»³

Slike koblinger mellom sosialdemokratene, Frankrikes ulike høyretendenser og De Grønne gir ikke mye teoretisk eller historisk mening. På et sosiologisk nivå, derimot, danner de dagens «borgerlige blokk», «ordenspartiet», «Ovenfra-Frankrike». Koalisjonen av alle dem som De gule vestene har skremt, og som har blitt beroliget av myndighetenes harde framferd mot disse. Dette samme publikummet ga Macron stående applaus under hans store folkemøte i Paris 2. april, da han utbasunerte: «Til tross for krisene har vi holdt løftene våre. For å få slutt på denne franske svøpen med massearbeidsledighet måtte vi angripe gamle tabuer knyttet til skatt, arbeidslovgivningen og arbeidsledighetstrygden.»

Når han i tillegg har «angrepet tabuer» som boligstøtte og formuesskatt, er det ikke overraskende at Macron doblet oppslutningen sin i velstående, konservative områder som Paris-forstaden Neuilly, det 16. arrondissementet i Paris eller Versailles, eller at han knuste høyresidens offisielle kandidat Valérie Pécresse.⁴ Etter å ha slått ned arbeiderbevegelsen i juni 1848 og Pariskommunen i 1871, mistet også monarkistene sin politiske nytte da republikanerne viste for borgerskapet at også de kunne være hensynsløse mot allmuen. Kort fortalt, med Macron har den tradisjonelle høyresiden utspilt sin rolle, i likhet med et Sosialistparti som for lengst har konvertert til sosialliberalisme og kapitalistisk globalisering. Utslettelsen de opplever nå, framstår mest som en utrenskning.

Frontfigur for venstresiden

Macrons «ekstreme sentrum» har tiltrukket en konservativ velgerskare av velstående pensjonister og toppledere, og oppslutningen hans i disse gruppene øker med alder og inntekt.⁵ Disse gruppene har også en spesielt høy valgdeltakelse (88 prosent i aldersgruppen 60 til 69 år), mens valgdeltakelsen til yngre velgere og velgere med arbeiderklassebakgrunn, som i større grad stemmer på Jean-Luc Mélenchon eller Le Pen, fortsetter å falle (54 prosent av 25–34-åringene deltok i første runde i år, mot 72 prosent i 2017).

Venstrekandidaten Mélenchon, som har stor oppslutning blant studenter i storbyene og unge fra arbeiderklassen i de forsømte drabantbyene, forsøker nå å mobilisere dem for en «tredje runde» i parlamentsvalget 12. og 19. juni. Det er ingen enkel oppgave, for bare halvparten av de stemmeberettigede deltar i parlamentsvalget, og da som oftest de mer velstående og eldre velgerne.

Samtidig har Mélenchon allerede oppnådd flere målsetninger. Han fikk 21,95 prosent av stemmene i første runde, i en tid der den radikale venstresiden i Europa har blitt marginalisert av sentrum-venstre (Tyskland, Spania og Portugal), konvertert til økonomisk liberalisme (Hellas), er ikke-eksisterende (de baltiske landene og Øst-Europa), eller er blitt utslettet (Italia). Han påførte samtidig et ydmykende nederlag på et sentrum-venstre bestående av De Grønne (4,63 prosent) og Sosialistpartiet (1,74 prosent). Pablo Iglesias, Podemos-grunnleggeren som har blitt politisk kommentator etter valgnederlaget i Madrid, mener at Mélenchon nå er blitt en «frontfigur for den europeiske venstresiden». Her har han få utfordrere, og han forklarer sin suksess slik: «Vi har aldri veket på våre kjernesaker. Vi har ikke bare avvist den verden vi lever i, vi har foreslått en annen.»⁶

Høy oppslutning i første runde er imidlertid ingen garanti for seier. Lederen i La France insoumise («Det ukuelige Frankrike», LFI) har gitt en påminnelse om at det ikke lenger handler om å avdekke de grunnleggende problemene, men om å styre. Maktbalansen er samtidig ikke i den franske venstresidens favør. Mélenchon ble slått av både høyrekandidaten Macron og ytre høyres Le Pen, og bak ham fulgte den tradisjonelle høyresidens Pécresse og høyre-ekstreme Éric Zemmour.

Noen ganger er valgdynamikken viktigere enn tallenes tale. Mélenchons velgere ble avgjørende for det endelige resultatet. Dermed endte valgkampen hans bedre enn den begynte. «Ingen av høyrevelgernes saker ble hovedsaker i valgkampen i andre runde», beklaget det ultrakonservative Le Figaro Magazine.⁷ Faktisk måtte debattene om utrygghet, identitet og islam delvis vike plass for saker som kjøpekraft, offentlige tjenester og pensjoner. Det drev Macron på defensiven, siden hans prosjekter på disse områdene er ekstremt upopulære.

Rød gjenerobring

Men, siden venstresidens store ambisjon ikke er å påvirke motstandernes politikk, men å få gjennomslag for sin egen, viste resultatene i den første runden ikke bare en framgang, men også at mye gjenstår. Mélenchon doblet oppslutningen i de oversjøiske territoriene sammenlignet med 2017 og fikk absolutt flertall i Guadeloupe, Martinique og Guyana, delvis på grunn av en avsky for Macron. Resultatet var like imponerende i de fattige drabantbyene hvor mange franskmenn med utenlandsk opprinnelse, ofte muslimer, bor. Mélenchon fikk også et gjennombrudd hos den unge, utdannede og urbane middelklassen, i byer styrt av De Grønne eller Sosialistpartiet (som Paris, Grenoble, Montpellier og Rennes).

Disse velgergruppene er nokså ulike, men det politiske arbeidet på bakken betalte seg. Mélenchon dro flere ganger til de oversjøiske territoriene og tok opp de sosiale og økologiske problemene der i sine offentlige taler. I drabantbyene tjente Mélenchon på Zemmours hat- og trusselvalgkamp mot landets muslimer, som mediene viderefremmet både vidt og bredt, i likhet med høyresiden og flere av Macrons ministre. Disse er nå sure for at det har vokst fram en «muslimsk» velgermasse, som om de etter å ha framstilt en hel befolkningsgruppe som en trussel, også vil forby dem å stemme på kandidaten som forsvarte dem.

Selv om venstresiden virker å ha gjenerobret de tidligere røde forstedene, om enn via en uventet omvei, har det samme ikke skjedd i Frankrikes småbyer og på landsbygda, eller i de avindustrialiserte tidligere bastionene til gruveindustrien, bilproduksjonen og stålindustrien nord og øst i landet. Det er i disse områdene ytre høyre har fått et gjennombrudd og rotfeste de siste tjue årene, blant arbeiderne og de vanlige lønsmottakerne der, også de unge, mens denne høyresiden stagnerer eller går tilbake i byene og blant pensjonistene.

Velgersplittelse til venstre

Denne trenden er ikke en fransk særegenhet. Globalisering og utflytting av industri (til Kina, Nord-Afrika, Mexico eller Øst-Europa), ofte fremmet av politiske partier som hevder de hører til på venstresiden (Demokratene i USA, Labour i Storbritannia, de sosialdemokratiske partiene i Nord-Europa), har fullbyrdet skilsmisken mellom disse partiene og velgerne i arbeidsklassen.⁸ Franske Lorraine og Pas-de-Calais skiller seg her ikke fra tyske Ruhr, «rustbeltet» i det amerikanske Midtvesten, eller «den røde muren» i Nord-England og Wales. Men det ser ikke ut til å finnes noen transnasjonal refleksjon rundt disse temaene. Venstrepolitikere ser lite utover sine grenser, som om ikke venstresiden i Frankrike, Tyskland eller Italia kunne ha lært noe av suksessene og nederlagene til Jeremy Corbyn og Bernie Sanders. De store sosiologiske endringene og valgtrendene (framgang for høyre eller ytre høyre i samfunnsgrupper som tidligere var lojale mot venstresiden) er like tydelige alle steder.

Å fokusere på sosial politikk er viktig, men ikke nok til å beholde, gjenerobre eller forene tre så forskjellige grupper som den utdannede middelklassen, arbeiderklassen i drabantbyene og velgerne på landsbygda. Over tid har distinkte politiske identiteter blitt dannet rundt vidt forskjellige temaer som innvandring, religion, privatbilismen og livet på landet, i Frankrike som andre steder. Det skaper store gnisninger mellom disse gruppene. I mangel på regelmessig kontakt eller mektige organisasjoner som forbinder dem, har gjensidige fordommer fått fotfeste.

Hver gruppe føler seg oversett, foraktet og ydmyket på grunn av sine overbevisninger eller levesett. En valgkamp hvert femte år vil ikke oppklare disse misforståelsene, som både tradisjonelle og sosiale medier bare forverrer.

Under valgkampen ba tv-kanalen TF1 alle kandidatene i første runde om å ta stilling til tre emner: surrogati, bruk av hijab på universitetene og

jaktreguleringer. For en venstrekandidat risikerer ethvert svar på disse spørsmålene å fremmedgjøre minst én av disse velgergruppene. Den borgerlige blokken er mer homogen og forent i sine interesser, og sliter ikke med samme problem.

Lave forventinger

For tjue år siden vant Jacques Chirac over Jean-Marie Le Pen i andre runde med 61,1 prosent av stemmene. 24. april i år fikk Macron 38,5 prosent av stemmene mot Le Pens datter. Det er ikke bare Macron som har mistet oppslutning, men et utmattet politisk system med en åpenbar mangel på representativitet. Ytre høyre har én prosent av setene i nasjonalforsamlingen, og LFI tre prosent. Fem av de 13 regionene i Fastlands-Frankrike styres av sosialister, åtte av den tradisjonelle høyresiden, det vil si av to partier på randen av utryddelse. Kandidatene deres hadde imidlertid ingen problemer med å samle inn de 500 underskriftene fra folkevalgte som kreves for å stille i presidentvalget, mens Le Pen og Mélenchon slet med å få nok. Anne Hidalgo fra Sosialistpartiet fikk bare 2,3 prosent av stemmene i Paris, hvor hun er ordfører, og hun fikk ikke særlig større oppslutning i de sosialiststyrte byene (Montpellier, Nantes, Rennes, Lille, Rouen, Clermont-Ferrand).

Macrons kyniske spill mellom de to valgomgangene har heller ikke økt prestisjen til de politiske institusjonene og de som representerer dem. For å finte ut Pécresse plagierte han hennes pensjonsforslag. Så snart hun var beseiret, forsøkte han å sanke stemmer fra venstresiden med løfter om at økningen av pensjonsalderen var oppe til diskusjon. Etter å ha nektet å heve minstelønna i sin første periode, gikk han nå inn for det. To dager før andre runde lovet han også å øke lærerlønningene. Som president har han stort sett vist seg likegyldig til miljøspørsmål, men før andre runde annonserte han plutselig en «Natures dag» og lovet å sørge for at «de store arbeidsgiverne vil bli grønne og miljøansvarlige». Han erklærte at han var «for folkeavstemninger» selv om han ikke har initiert noen, og «ikke imot» full proporsjonal representasjon, selv om han har utnyttet flertallet sitt til å bedrive en nokså autoritær maktutøvelse. Han må i så fall ha blitt overrasket over at 28 prosent av velgerne, en rekord de siste femti årene, holdt seg hjemme 24. april i stedet for å stemme på en demokratisk president som har så mye respekt for sine medborgere. Eller kanskje han ble fornærmet over at et overveldende flertall av franskmennene (79 prosent) forventer sosial uro de neste fem årene.⁹

Noter:

Meningsmåling utført av Cevipof, publisert av Le Monde 15.–16. april 2022.

Samlet tall for Le Pen (23,1 prosent), Éric Zemmour (7,1 prosent) og Nicolas Dupont-Aignan (2,1 prosent).

France Inter, 22. april 2022.

I Neuilly-sur-Seine fikk Macron 48,98 prosent av stemmene i første runde mot 23,74 prosent i 2017. I arrondissement i Paris økte han oppslutningen fra 26,65 til 46,75 prosent.

43 prosent av Macrons velgere er pensjonister, og 40 prosent av topplederne i privat sektor stemte på

Tale 21. april 2022 i Maison de la Chimie, Paris.

Carl Meeus, «La drôle de campagne», Le Figaro Magazine, Paris, 22.–23. april 2022.

Vi skulle så gjerne, men vi kan ikke

Benoît Bréville og Serge Halimi

Artiklen er velvilligt stillet til rådighed af det norske Le Monde diplomatique. www.imd.no

Tre måneder før presidentvalget i Frankrike er det få som tror på noe annet enn et stort nederlag for venstresiden. Og selv om venstresiden mot all formodning skulle klare å forene seg og vinne valget, er venstrepartiene blitt så forskjellige at det er vanskelig å se hvordan de skal styre landet sammen, når de er uenige i alt fra skattepolitikk, pensjon, EU og atomkraft til forsvarspolitikken og forholdet til USA, Russland og Kina.

Det eneste som fortsatt forener dem, er en felles frykt for ytre høyre. Men i de fire tiårene denne høyresiden har vokst fram, har venstresiden sittet med makten i tjue år (1981–1986, 1988–1993, 1997–2002, 2012–2017). Med andre ord har strategiene deres for å stanse denne faren mislyktes spektakulært.

Bildet er ikke særlig lysere utenfor Frankrike. «Du trenger ikke å vri kniven rundt i såret. Vi er i ferd med å drukne. Venstresiden er ødelagt i en rekke land», sier Jean-Luc Mélenchon,¹ presidentkandidaten fra La France insoumise som ligger i tet blant venstrekandidatene, men bak fire kandidater fra høyre og ytre høyre. I 2002 var 13 av EUs den gang 15 regjeringer styrt av sosialdemokrater. Tjue år senere gjelder det bare sju av 27 medlemsland (Tyskland, Finland, Sverige, Danmark, Spania, Portugal og Malta). Denne tilbakegangen henger åpenbart sammen med den franske sosialisten Jean-Pierre Chevènementes observasjon: «Den nyliberale globaliseringen, og dens frie sirkulasjon av varer, tjenester, kapital og mennesker, blir ikke kritisert av venstresiden, som i stor grad har gått over til sosialliberalisme, men av det såkalt populistiske høyre.»²

Partiene lenger til venstre er fortsatt kritiske til globaliseringen og burde ha tjent på det, men heller ikke der er utsiktene særlig lysere. I Hellas krevde kreditorene at Syriza skulle skjerpe den økonomiske og finansielle politikken partiet hadde lovet å få slutt på. Partiet ga etter og mistet senere makten. [Spanske Podemos](#) og [tyske Die Linke](#) er svekket, mens det franske kommunistpartiet har mistet alle sine representanter i EU-parlamentet. Og det stanser ikke der. Etter å ha forsøkt å løsrive britiske Labour fra blairismen, sitter tidligere partileder Jeremy Corbyn nå i parlamentet som uavhengig. I USA så Bernie Sanders, som også ønsket å gi en ny identitet til et parti som har vært med på å organisere den nyliberale globaliseringen, sitt håp om å vinne partiets nominasjonsvalg smuldre opp på mindre enn en uke. Det er bare i Latin-Amerika venstresiden kan finne noen grunn til optimisme.

Kontroll i cockpit

For å være realistisk må målet om å endre samfunnet få med seg arbeiderklassen i vid forstand. Alle har nå innsett at en mislykket politikk, eller selv et

illegitimt system, ikke automatisk skaper en vilje til å endre den rådende orden. Når det ikke finnes midler til å skape endring, ender opprør eller sinne i en oppsplitting der alle forsøker å redde seg selv, eller i en overbevisning om at naboens sosiale rettigheter er privilegier. Det favoriserer de konservative og ytre høyre.

I Frankrike og andre land henger nederlagene til de fleste av de store sosiale mobiliseringene de siste tjue årene sammen med ineffektive strategier fra fagbevegelsen, blant annet korte symbolske streikedager, men også regjeringspolitikken som har hindret lammende streiker gjennom rask bruk av tvungen lønnsnemnd eller påbud om et minstilbud i blant annet kollektivtransporten. For den rådende orden lærer av sine nederlag og ødelegger verktøyene som forårsaket dem. De nøler ikke med å endre spillereglene eller bryte dem.

Hver gang de må, kan de – og gjør det. Som filosofen Lucien Sève observerte, «kapitalismen vil ikke kollapse av seg selv. Den har fortsatt kraften til å lede oss i døden, som disse pilotene som begikk selvmord og tok passasjerene sine med seg. Det haster å gå inn i cockpiten og sammen ta kontroll.»³

Fienden på innsiden

Venstresiden har ofte gått inn i denne cockpiten. Og det er litt av dens problem i dag, fordi passasjerene husker hvordan venstrepartiene har styrt tidligere, og er motvillige til å overlate spakene til dem igjen. Mange husker med gru Tony Blair, Bill Clinton, François Mitterrand, Bettino Craxi, Felipe Gonzáles, Gerhard Schröder og François Hollande. Dermed må venstresiden gå langt tilbake i tid, til falmede svart/hvitt-bilder, for å finne noe som kan utløse en engasjerende nostalgi: New Deal, Front Populaire og «Spirit of '45» (som skaffet britene deres offentlige helsevesen).

Historien om skuffelsene som fulgte, spesielt de siste årene, er velkjent, men to aspekter bør vi likevel understreke. For det første har venstresiden ikke bare sviktet sitt eget program, den har også gjennomført motstandernes. For det andre, når den ikke har kapitulert nærmest umiddelbart – allerede den første dagen i president François Hollandes tilfelle – har den blitt tvunget i kne, ikke av et statskupp eller en utenlandsk hær, men av en økonomisk kvelning. «Athen-våren», sa Hellas' finansminister Yanis Varoufakis i august 2015, «ble knust akkurat som Praha-våren, men av banker og ikke stridsvogner».

Fienden har også ofte befunnet seg på innsiden. De siste tiårene har en tidligere Labour-statsminister uanfektet solgt sine tjenester til banker som Barclays og JP Morgan, og en tidligere sosialistisk finansminister har vært direktør for Det internasjonale pengefondet (IMF). Og som om ikke det var nok, var det tre menn i kretsen rundt sosialisten François Mitterrand som organiserte avreguleringen av kapitalen og drev fram den finansielle globaliseringen: Jacques Delors som leder for EU-kommisjonen, Henri Chavranski i OECD og Michel Camdessus som direktør for IMF.

Den europeiske enhetsakten (1987), offentlig-private samarbeid og privatiseringer har vært venstresidens verk. Da han utropte seg til kandidat til presidentvalget i 2002, hevdet den sosialistiske statsministeren Lionel Jospin til og med at det var for å forsvare «interessene til de ansatte» i France Telecom og Air France at regjeringen hans hadde solgt seg ned i disse selskapene. Hvordan engasjere venstrevelgere med et slikt rulleblad?

Farvel til partipolitikken

Det er ikke enklere når venstresiden har makten og nekter å påta seg rollen som forvalter av høyrepolitikk. For litt under et århundre siden var den franske sosialistlederen Léon Blum bekymret like før parlamentsvalget i 1924, som venstrekoalisjonen Cartel des gauches lå an til å vinne: «Vi er ikke sikre på at representantene for og lederne i dagens samfunn vil holde seg innenfor loven, når de anser at dette samfunnets vesentlige prinsipper er alvorlig truet.»⁴ Blum fryktet et kupp. I dag er det ikke lenger nødvendig å ty til kupp eller å bryte loven for å bevare de «vesentlige prinsippene» i et kapitalistisk samfunn, uansett hva velgerne bestemmer.

Bare fire dager etter venstresidens valgseier i Hellas i 2015 advarte EU-kommisjonens leder Jean-Claude Juncker vinnerne: «Det kan ikke være noe demokratisk valg mot EU-traktatene.» Disse fastlåste strukturene, denne følelsen av at nesten alt har blitt umulig, er nå så dypt forankret i lovene og de styrendes hoder at da den franske ministeren for offentlige budsjetter ble fortalt at 90 prosent av franskmennene var for å fjerne moms på femti basisvarer, svarte han: «Det ville kreve årevis med debatter med EU-kommisjonen, for det er ikke mulig å innføre nullmoms med dagens regler.»⁵ Vi skulle så gjerne, men vi kan ikke.

Disse gjentatte påstandene om maktesløshet har endt opp med å diskreditere den parlamentariske politikken. Partiene er nesten tømte for medlemmer (franske Parti socialiste har nå 22 000 medlemmer, mot nesten 200 000 for førti år siden). De framstår ikke lenger som redskaper for endring, men som valgmaskiner med bakromsavtaler, lederstrider og ego-konflikter. For mange aktivister har det derfor vært viktig å ta avstand fra dette universet, som de anser som korrump, og heller velge horisontale, inkluderende og deltakende bevegelser.

Demonstrantene i den arabiske våren, Occupy Wall Street, Nuit Debout og De gule vestene har alle nektet å ha ledere (av frykt for personalisering), å bygge hierarkiske organisasjoner (for å unngå autoritære tendenser), å inngå allianser med partier eller fagforeninger (av frykt for å bli kuppet), og å delta i partipolitikken (som ses som en verden av manipulering og kompromisser).

En antikapitalistisk holme

Det har hendt at denne søken etter renhet har gjort bevegelsene mer eller mindre virkningsløse. 15. oktober 2011 samlet Occupy mange millioner mennesker i 952 byer i 82 land – den største globale mobiliseringen i historien. Den oppnådde ingenting. De gule vestene hadde store demonstrasjonstog

flere titalls lørdager på rad – den lengste protestbevegelsen i Frankrike i nyere tid. De oppnådde heller ikke mye.

Og den arabiske våren? Ti år etter at folkemassene samlet seg på Tahrir-plassen i Kairo, er landet styrt av Abdel Fattah al-Sisi, en enda mer brutal diktator enn Hosni Mubarak, som demonstrantene tvang til å gå av i 2011. «De unge, som var spydspissen i disse bevegelsene [...], avviste enhver form for vertikal organisering», sier Hicham El Alaoui, den marokkanske prinsen som kuttet alle bånd til kongefamilien i protest mot manglende demokratiske reformer, om den arabiske våren.⁶ «Etter å ha sett tiår med korrupsjon, hadde de en iboende mistillit til politikken. Politikken var skitten, korrupt. For dem gikk det å bevare sin idealisme i bunn og grunn ut på å holde seg rene. [...] Med folk i gatene kan du skape et stort press, men hvis dette presset ikke etter hvert finner en vei inn i det politiske systemet, blir du fullstendig marginalisert.» I slike tilfeller er ligningen enkel: uten organisering, ingen innflytelse, og uten innflytelse, ingen resultater.

Derfor en følelse av resignasjon, om ikke av fatalisme, og en jakt etter andre kampområder. Siden millioner av mennesker i gatene har vist seg å ikke være nok til å forandre verden, engasjerer mange aktivister seg nå i lokale alternative samfunn, og i konkrete initiativer hvor de kan skape noe annet enn en samfunnsorganisering de er imot. Men å leve på avstand fra systemet betyr samtidig at man aksepterer å begrense sine handlinger til utkanten av samfunnet. «Du forandrer ikke de sosiale relasjonene ved å unngå noen av dem», bemerket den franske økonomen og filosofen Frédéric Lordon.⁷ «En antikapitalistisk holme fjerner ikke kapitalismen, for ‘fastlandsbeboerne’ blir værende igjen.» Ikke desto mindre, legger han til, «viser det fram bevegelsen mens den bygges. Det er umåtelig nyttig. Under forutsetning, selvsagt, av at den gjør seg klar til å vende tilbake til fastlandet, det vil si spre seg til hele samfunnet.» Men angår denne typen bevegelser, ofte drevet av unge høytutdannede fra middelklassen, også arbeiderklassen?

Mot-modell

En kritisk refleksjon over venstresidens nederlag kan ikke hoppe over klassealliansen som gjorde at den gjennom 1900-tallet vant makt og endret samfunnet. Denne alliansen var alltid skjør, men den har nå gått fullstendig i stykker. Kan den bygges opp igjen, eller bør den erstattes med noe annet? For den forente fronten mellom den progressive delen av middelklassen og de lavere samfunnslagene har gått i oppløsning. Disse to gruppene møtes ikke lenger. De er blitt for atskilt geografisk og i skolen. De har sluttet å engasjere seg sammen i partiene, som nå hovedsakelig består av høytutdannede karrierister og pensjonister. De engasjeres ikke lenger av samme saker eller samme prioriteringer.

De siste tretti årene har denne skilsmissen mellom venstresiden og velgerne i arbeiderklassen blitt forklart med en rekke faktorer: politiske (løftebrudd), økonomiske (tjenestesektorens framvekst, finansialisering, globalisering), ideologiske (nyliberalt hegemoni), sosiologiske (den utdannede

middelklassens hyllest av meritokratiet), sosialantropologiske (oppløsningen av ulike levesett i en markedstenkning og kalkulatorrasjonalitet), geografiske (by mot land) og kulturelle (vektlegging av sosiokulturelle framfor sosialøkonomiske spørsmål).

Slike forklaringer avtegner bare et klart mønster hvis vi tar med to årsaker som blir nevnt langt sjeldnere, nemlig den modererende virkningen «sovjettrusselen» hadde på lederne i den kapitalistiske «frie verden», og ødeleggelsen av arbeiderklassens forhold til partipolitikken.

Selv en så innbitt motstander av revolusjonær marxisme som Thomas Piketty erkjenner at «reduksjonen av ulikheter på 1900-tallet var tett forbundet med eksistensen av en kommunistisk mot-modell. [...] Med presset og trusselen denne representerte for eierelitene i de kapitalistiske landene, bidro den sterkt til å endre styrkeforholdene og muliggjorde framveksten av et skatteregime, arbeidslivsreguleringer og velferdsordninger i de kapitalistiske landene som ville vært ekstremt vanskelige å innføre uten denne mot-modellen.»⁸

«Å miste arbeiderne er ikke alvorlig»

For uansett hvor merkelig det kan virke i dag, utgjorde Sovjetunionen i flere tiår, spesielt i den mest politisk aktive delen av den vestlige arbeiderklassen, en konkret mulighet for en annen nåtid og derfor et håp om en annen framtid. Det finnes ingen politikk uten tro på framtiden, og det var nettopp denne blandingen av begjær, illusjon og håp som forsvant på 1980-tallet, på nøyaktig samme tid som venstre regjeringene ble liberalere og utslettet industribastioner, og dermed satte ut av spill den samfunnsgruppen som hadde hatt en hovedrolle i politikken siden 1930-tallet.⁹ «Avpolitiseringsen» av arbeiderklassen, som kommentatorer og meningsmålere snakker om, er bare et annet ord for denne klassens avvisning av en politikk de mener de ikke lenger har noe å vinne på.

Og de enes tilbaketrekning befester de andres monopol. Etter hvert som andelen med høyere utdanning har økt i samfunnet (mindre enn fem prosent etter krigen, mer enn en tredjedel i Europa og USA i dag), har disse fått kulturelt hegemoni og blitt en viktig velgermasse. Dermed trenger de i mindre grad å inngå allianser med andre for å vinne politisk makt.

På 1950- og 1960-tallet stemte de rike og høytutdannede til høyre, mens de fattige og ikke-utdannede stemte til venstre. Dette er ikke lenger tilfellet: Folk med universitetsgrad – og i forlengelsen en stilling som ekspert, leder eller spesialist – stemmer ofte på venstresiden. Og det får tidvis de som verken har gått på universitetet eller er eksperter, og som føler at eksperter og høytutdannede ser ned på dem, til å stemme i motsatt retning.¹⁰ Det har ført til et «amerikansk mønster»: I rike og intellektuelle byer som New York eller San Francisco stemmer et overveldende flertall på Demokratene, mens i fattige, rurale delstater som Vest-Virginia eller Mississippi stemmer majoriteten på Republikanerne. Det samme kan vi se nesten overalt i Europa.

Men, i motsetning til situasjonen for tretti eller førti år siden, har de moderate venstrepartiene – enten de er sosialistiske, sosialdemokratiske eller miljøpartier – nå mulighet til å vinne uten å bry seg om arbeiderklassen, spesielt siden valgdeltakelsen hos sistnevnte er lav. Partiene står da fritt til å vektlegge en sosiokulturell liberalisme myntet primært på den opplyste middelklassen. «Å miste arbeiderne er ikke alvorlig», konkluderte François Hollande. Senator i delstaten New York, Chuck Schumer, sa mer eller mindre det samme i juli 2016: «For hver demokratisk arbeider vi mister i Vest-Pennsylvania, vil vi vinne tilbake to moderate republikanere i forstedene til Philadelphia.» To måneder senere vant Donald Trump i Pennsylvania.

Venstresidens kvadratmeterpris

Dominique Strauss-Kahn hadde også anbefalt de franske sosialistene å forlate velgerne i arbeiderklassen for «heller å prioritere det som skjer i de midtre samfunnsjiktene». Som den eminente strategen han var, forklarte han denne beslutningen kort tid før presidentvalget i 2002, som endte med at Sosialistpartiets kandidat Lionel Jospin forsvant ut i første runde: «Dette mellomsjiktet består i stor grad av intelligente, informerte og utdannede lønsmottakere og utgjør ryggraden i samfunnet vårt.» Det var ikke tilfellet, ifølge ham, med den «mest vanskeligstilte gruppen [som] oftest ikke stemmer i det hele tatt [og] iblant tyr til voldelige utbrudd».¹¹

For tjueto år siden slo de franske sosialistene høyresiden i kommunevalget i Paris, samtidig som de tapte i over tjueto andre byer. Like etter publiserte en av sosialistenes ledere, Henri Emmanuelli, en artikkel med tittelen: «Hva er venstresidens kvadratmeterpris?», hvor han spådde at «fra nå av vil innflytelsen til den mangfoldige venstresiden tendere mot å følge kvadratmeterprisen, mens den tradisjonelt har vært omvendt proporsjonal med den.»¹²

I 1983 og 1989 vant Jacques Chirac i alle de tjueto bydelene i den franske hovedstaden. Siden 2001 har byen blitt styrt av to sosialistiske ordførere, og kvadratmeterprisen har tredoblet seg. Samtidig har ytre høyre gått tilbake i Paris fra 13,38 prosent av stemmene i presidentvalget i 1988 – nokså likt resten av landet – til 4,99 prosent i 2017, til tross for at 21,3 prosent av de franske velgerne nasjonalt stemte på Marine Le Pen det året. Med dette sosiologiske omslaget er det ikke overraskende at øvre middelklasse og høytutdannede er toneangivende for venstresiden og bestemmer dens strategiske prioriteringer.

Bare en barriere mot ytre høyre

Det som betyr mye for de ene, betyr mindre for de andre, også når de stemmer på samme parti. Da amerikanske arbeidere som stemte på Demokratene i 2017, ble spurt om hvilke saker de var mest opptatt av, valgte de prisen på helsetjenester, landets økonomi, sysselsetting og pensjon. Progressive høytutdannede velgere – «den kreative klassen» av journalister, kunstnere, lærere, meningsmalere, folkevalgte, professorer, New York Times-lesere og bloggere – prioriterte på sin side, i fallende rekkefølge, miljø, klimapolitikk, prisen på helsetjenester og utdanning.¹³

Denne uoverensstemmelsen følger ikke nødvendigvis skillet mellom moderate og radikale. Britiske Labour gikk på en smell i 2019 da partileder Jeremy Corbyn ga etter for presset fra både blairistene i parlamentet, som hatet ham, og de radikale studentene, som støttet ham, og annonserte at han ville avholde en ny folkeavstemning om brexit hvis han vant. For utmeldingen fra EU var sterkt mislikt hos både moderate og radikale i den utdannede middelklassen, men populær blant Labours arbeiderklassevelgere i Nord-England. Corbyns beslutning gjorde at mange av dem heller stemte på de konservative. Lærdommen er åpenbar: Hvis venstresiden ønsker å vinne tilbake velgerne den har tapt, er det bedre å unngå å fronte saker som mest sannsynlig vil vekke harme hos dem. Det tar høyresiden, Twitter og mediene seg allerede av.

I vanskelige tider øker etterspørselen etter gode nyheter. Under koronakrisen har det vært vanskelig å skimte tegn til en offensiv venstreside. Dette fraværet forsterker hver-for-seg-tanken, nostalgien for «verden slik den var» og en offentlig debatt opphengt i ytre høyres identitetsbesettelse. Det gir fruktbar grunn for en «fryktpolitikk», og hvis venstresiden gir etter for den, vil det føre til at den ikke har annet å tilby enn et forsvar av fortidens seire eller simpelthen går til valg utelukkende som en barriere mot ytre høyre. Da ender det ofte med at «barrieren» blir organisert rundt det mest moderate og forsiktige forslaget, det som ikke utfordrer den rådende orden – Hollande og Macron i stedet for Mélenchon i 2012 og 2017, Clinton og Biden i stedet for Sanders i 2016 og 2020. Med den fare at vannet vil ha steget enda mer i neste valg.

Råd til venstresiden

Lei av de defensive kampene mot sosialismen i krigstiden, valgte liberalismens ideologer, som Friedrich Hayek, en helt annen vei. De ba sine tilhengere om å bli med på «et intellektuelt eventyr», «en modig gjerning» og «en ekte radikalisme». I dag må venstresiden gjøre det samme: Hvis den samvittighetsfullt fortsetter å overholde de økonomiske og politiske spillereglene motstanderne har innført de siste tretti årene, vil den uvegerlig gå på nye nederlag. Dagens kriser for miljø, samfunn og demokrati krever at den rådende «liberale radikalismen», som i siste instans vil ende med å ødelegge både samfunn og et levelig miljø for menneskeheten, erstattes av en motsatt radikalitet. Denne gangen med erkjennelsen av at en striglet intellektuell og meritokratisk venstreside ikke vil klare å gjøre noe med de galopperende sosiale ulikhetene, få med seg arbeiderklassen eller vinne valg.

Chiles nye president Gabriel Boric har med sitt løfte om å gjøre landet sitt til nyliberalismens grav angitt målet venstresiden bør sette seg, selv om det gjenstår å se om han vil følge det opp med reelle handlinger. Å si at veien blir bratt, er en underdrivelse. Da Noam Chomsky en gang ble spurt om sin urokkelige optimisme, svarte han: «Vi har to valg. Vi kan være pessimistiske, gi opp og sikre at det verste skjer. Eller vi kan gripe mulighetene som garantert finnes, og bidra til å gjøre verden til et bedre sted. I realiteten har vi egentlig ikke noe valg.»

Noter:

1. Questions politiques France inter 21. marts 2021,

2. Jean-Pierre Chevènement, *Quiveut risquer sa vie la sauvera*, Robert Lafont 2020,
3. Intervju i *L'Humanité* 8. November 2019, publisert kort efter 24. marts 2020 kort tid efter hans død,
4. Leon Blum *L'Idéal socialiste* *Le Revue de Paris* maj 1924,
5. Grald Darmanin, *L'journal du dimanche* 7. april 2019,
6. *From royal place to ivy halls*, *The Harvard Gazette*. Intervju med Hicham El-Alaoui 2019,
7. Frédéric Lordon, *Rouler sur le Capital*, *Ballast* 21. November 2018,
8. Foredrag for *Amis de l'Huma* 31. januar 2020,
9. Stéphane Beaud og Michél Pialoux, *Pourquoi la Gauche a-t-elle perdu les classes populaires*, *Savoir/Agir*, *Vulaines-sur Seine* nr. 34 2015,
10. Amory Gethin, Clara Martinez-Toledano og Thomas Piketty, *Clivage politiques et inégalités sociales*, *Hautes Études-EHESS*, Gallimard 2020,
11. Dominique Strauss-Kahn, *La Flamme et lan cendre*, Grasset, Paris, 2002,
12. *Libération*, Paris 27. marts 2001,
13. *Placing priority. How issues Mattered more than demographics in the 2018 election*, *Democratic Fund Voter Study Group*, Washington, December 2017.